

Antenne Gooi en Vechtstreek 2017

Zicht op middelengebruik
onder jonge mensen in de regio

Simone Luijk - Ton Nabben - Dirk J. Korf
m.m.v. Floor van Bakkum, Jacqueline Krouwel en Judith Noijen

ANTENNE GOOI EN VECHTSTREEK 2017

HET GEBRUIK VAN ALCOHOL, TABAK EN DRUGS ONDER JONGEREN EN
JONGVOLWASSENEN IN DE REGIO

Simone Luijk - Ton Nabben - Dirk J. Korf
m.m.v. Floor van Bakkum, Jacqueline Krouwel en Judith Noijen

Antenne Gooi en Vechtstreek 2017 is uitgevoerd door het Bonger Instituut voor Criminologie, Universiteit van Amsterdam, in opdracht van Jellinek Preventie.

Bonger Instituut voor Criminologie (UvA)

Postbus 15557

1001 NB Amsterdam

www.uva.nl/bonger

Tel : 020 525 3918

E-mail : bonger-fdr@uva.nl

Jellinek Preventie

Postbus 75848

1070 AV Amsterdam

www.jellinek.nl

Tel : 020 590 1330

E-mail : preventie@jellinek.nl

Luijk S.J., Nabben T. & Korf D.J. (2018) *Antenne Gooi en Vechtstreek 2017. Het gebruik van alcohol, tabak en drugs onder jongeren en jongvolwassenen in de regio*. Amsterdam: Bonger Instituut voor Criminologie.

Trefwoorden: uitgaan, alcohol, tabak, cannabis, drugs, trends, preventie

© 2018. Auteursrechten voorbehouden.

INHOUD

I	Intro	7
II	Focusgroep professionals.....	15
III	Survey uitgaanders.....	31
IV	Drugstestservice	63
V	Samenvatting en conclusie.....	73
	Bijlagen	
	A Survey uitgaanders.....	79
	B Drugstestservice	115
	Literatuur	119

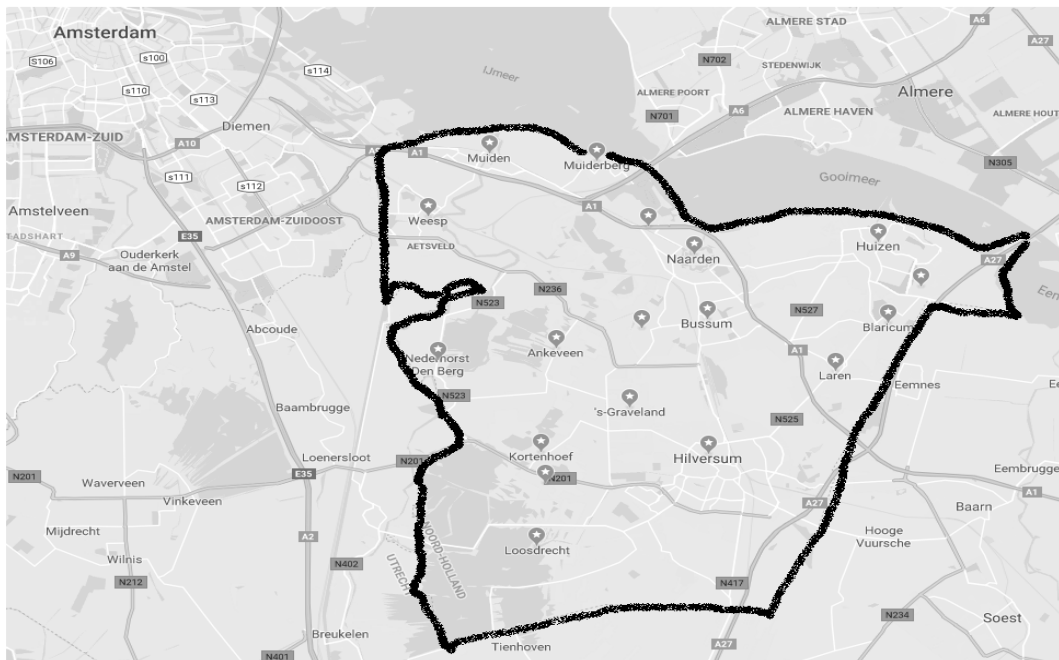
I

INTRO

Zicht op middelengebruik in Gooi en Vechtstreek	9
1 Kwalitatieve en kwantitatieve methoden	10
2 Cijfers Gooi en Vechtstreek	11
2.1 Algemene bevolking.....	11
2.2 Middelbare scholieren.....	13
3 De volgende hoofdstukken	13

Zicht op middelengebruik in Gooi en Vechtstreek

Antenne Amsterdam rapporteert al ongeveer vijftientig jaar trends op de hoofdstedelijke drugsmarkt door jaarlijks op basis van kwalitatieve en kwantitatieve gegevens het middelengebruik van jongeren en jongvolwassenen in kaart te brengen. In 2017 is de methodiek van Antenne voor het eerst ook toegepast in een andere regio, namelijk Gooi en Vechtstreek. De regio Gooi en Vechtstreek ligt in het zuidoosten van Noord-Holland en omvat zeven gemeenten: Blaricum, Gooise Meren, Hilversum, Huizen, Laren, Weesp en Wijdemeren. In totaal heeft de regio Gooi en Vechtstreek ruim 250.000 inwoners, van wie ongeveer een derde woonachtig is in Hilversum, tevens de grootste stad in de regio.¹

Binnen deze eerste Antenne Gooi en Vechtstreek ligt een specifieke focus op (het uitgaansleven in) Hilversum. Antenne richt zich namelijk op jongeren en jongvolwassenen (ongeveer een kwart van de inwoners van Hilversum is tussen de 15 en 34 jaar) en daarnaast heeft Hilversum een brede variatie aan scholen voor voortgezet onderwijs en mbo, die leerlingen en studenten trekken van andere omliggende gemeenten. Ook kent Hilversum een levendig uitgaansleven, met diverse restaurants, (feest)cafés

¹ Cijfers via CBS Statline.

en clubs in het centrum, waar bezoekers van alle leeftijden zich zowel 's zomers als 's winters verzamelen.

Het (problematische) gebruik van alcohol onder jongeren in Gooi en Vechtstreek, staat al geruime tijd onder de aandacht. Zo bleek uit de Jeugdgezondheidsmonitor E-MOVO 2015 (zie paragraaf 2.2) dat cijfers over alcoholgebruik onder middelbare scholieren in Gooi en Vechtstreek hoger liggen dan in de rest van Nederland en werd eind 2017 aangekondigd dat middelbare scholen, gemeenten en horeca- en sportverenigingen in Gooi en Vechtstreek samen zullen gaan werken om alcoholmisbruik door jongeren aan te pakken.² Er is dus enig zicht op het gebruik van alcohol onder middelbare scholieren in Gooi en Vechtstreek, maar hoe zit het met andere middelen en andere doelgroepen?

Voor Antenne Gooi en Vechtstreek 2017 hebben we een focusgroep³ gedaan met professionals die vanuit hun werk zicht hebben op het middelengebruik door jongeren en jongvolwassenen in de regio en hebben een enquête gehouden onder bezoekers van (feest)cafés, clubs en poppodia in Hilversum. Welke middelen worden er volgens de professionals gebruikt, en door welke groepen jongeren? Hoe is het gesteld met het alcoholgebruik van uitgaanders? Is ecstasy ook onder uitgaanders in Hilversum een populaire partydrug? Welke andere drugs worden er vooral gebruikt? En door wie? En hoe zit het met het gebruik van alcohol en andere middelen op de uitgaansavond zelf?

1 Kwalitatieve en kwantitatieve methoden

Om zicht te krijgen op het gebruik van tabak, alcohol en andere drugs onder jongeren en jongvolwassenen in de regio Gooi en Vechtstreek is gebruikgemaakt van kwalitatieve en kwantitatieve methoden. Het uitgangspunt van Antenne Gooi en Vechtstreek is om de methodiek zo veel als mogelijk uniform te houden met Antenne Amsterdam. De multi-methodische onderzoeks aanpak van Antenne Amsterdam bestaat uit drie vaste onderdelen (een panelstudie, een survey en drugstestservice gegevens),

² Rijnbeek (NOS, 2017).

³ Een focusgroep is een groepsinterview waarin een gespreksleider aan de hand van thema's in gesprek gaat met respondenten.

maar het spreekt voor zich dat deze methode niet één-op-één gekopieerd kan worden naar minder grote gemeenten/regio's. Voor de kwantitatieve onderdelen (survey en drugstestservice) is vrijwel dezelfde methode toegepast als in Amsterdam. Echter, het kwalitatieve onderdeel is toegespitst op de lokale situatie.

Door middel van een **focusgroep** met professionals is een eerste, kwalitatieve inventarisatie gemaakt van het middelengebruik onder jongeren in Gooi en Vechtstreek. De focusgroep levert specifieke thema's en doelgroepen op waarop gefocust kan worden bij voorlichtingen en preventie. Om precieze cijfers te kunnen leveren over het middelengebruik is een **survey** onder bezoekers van uitgaansgelegenheden in Hilversum gehouden. In de survey zijn vragen gesteld over uitgaan en het gebruik van tabak, alcohol, cannabis en andere middelen in het algemeen en op de uitgaansavond. Daarnaast zijn gegevens van de **drugstestservice** geanalyseerd, dat wil zeggen: de testresultaten van drugs die door gebruikers worden aangeboden bij de testservices van Jellinek Preventie Gooi en Vechtstreek. Deze gegevens zijn afkomstig van een selecte groep gebruikers en daarom op zichzelf niet representatief voor de gehele gebruikerspopulatie of drugsmarkt, maar zij kunnen wel aanwijzingen verschaffen over het gebruik in de regio.

2 Cijfers Gooi en Vechtstreek

Antenne richt zich primair op het uitgaansleven en middelengebruik van jongeren en jongvolwassenen. Om een breder beeld te krijgen van de gebruikerspopulatie in Gooi en Vechtstreek zijn additionele onderzoeken geraadpleegd. Hieronder volgt een kort overzicht met cijfers over (1) middelengebruik onder de algemene bevolking en (2) middelengebruik onder scholieren en studenten.

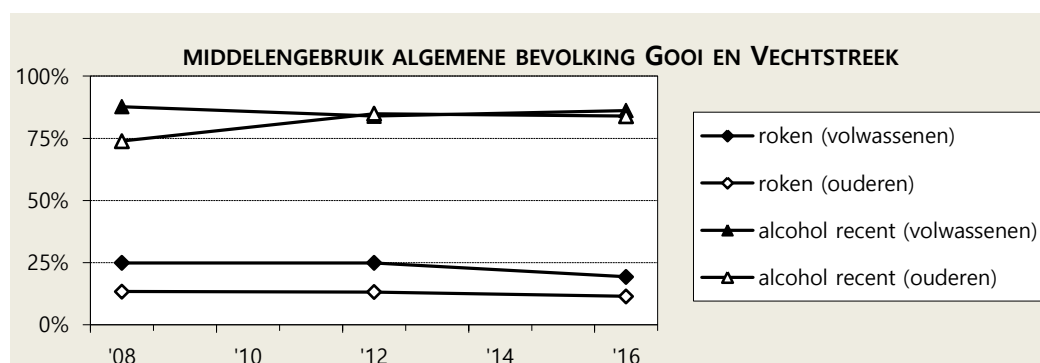
2.1 Algemene bevolking

Sinds 2012 voert de GGD Gooi en Vechtstreek vierjaarlijks een gezondheidsonderzoek uit onder inwoners van 19 jaar en ouder in de regio, als onderdeel van de landelijke 'Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen'.⁴ Eerder (in 2004 en 2008) werd ook

⁴ Acker (2013); Acker & Lameris (2017).

al een gezondheidsenquête gehouden onder volwassenen (19 t/m 64 jaar) en ouderen (65+ jaar) in deze regio.⁵ Onderdeel van deze gezondheidsonderzoeken was het gebruik van tabak en alcohol. Beschikbare cijfers uit de periode 2008-2016 zijn opgenomen in de onderstaande grafiek. Volgens de gegevens uit 2016 rookt 19% van de volwassenen en 12% van de ouderen in Gooi en Vechtstreek. Voor beide groepen geldt dat het aandeel rokers groter is onder mannen dan onder vrouwen. Ten opzichte van 2012 (toen het aandeel rokers nog op 25% lag) is het aandeel rokers in 2016 gedaald onder volwassenen (maar niet onder ouderen).

Het aandeel recente drinkers (laatste jaar) is onder volwassenen en ouderen bijna gelijk (respectievelijk 86% en 84%). Voor beide groepen geldt dat het aandeel recente drinkers groter is onder mannen en hoogopgeleiden dan onder vrouwen en laagopgeleiden. Het aandeel recente drinkers onder volwassenen en ouderen is in de periode 2008-2016 nauwelijks veranderd. In het onderzoek is ook gekeken naar 'zwaar' en 'overmatig' alcoholgebruik.⁶ In 2016 kan 9% van de volwassenen als 'zware drinker' en 22% als 'overmatige drinker' worden aangemerkt. Onder ouderen liggen deze percentages respectievelijk op 7% en 29%. Het aandeel 'zware drinkers' onder volwassenen en ouderen is niet veranderd ten opzichte van 2012. Doordat de definitie van 'overmatig drinken' is veranderd in 2016 kunnen deze cijfers niet worden vergeleken met voorgaande jaren. Volwassenen en ouderen die in Gooi en Vechtstreek wonen zijn vaker 'overmatige drinkers' dan volwassenen en ouderen die elders in Nederland wonen.

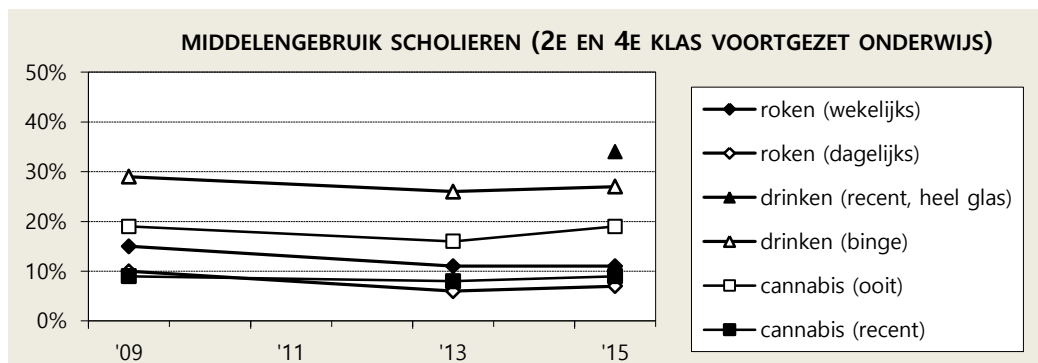

⁵ Acker (2009); Acker, Mérelle & Overberg (2009).

⁶ Zware drinkers drinken minstens één dag in de week zes of meer (mannen) of vier of meer (vrouwen) glazen alcohol. Overmatige drinkers drinken gemiddeld meer dan 14 (mannen) of 7 (vrouwen) glazen alcohol per week.

2.2 Middelbare scholieren

De Jeugdgezondheidsmonitor E-MOVO 2015 levert cijfers over jongeren uit de tweede klas (12 tot 15 jaar) en vierde klas (14 tot 17 jaar) van het voortgezet onderwijs.⁷ In 2009 en 2013 werd ook al een gezondheidsonderzoek gedaan onder jongeren in Gooi en Vechtstreek.⁸ In de monitor komen vragen aan bod over het gebruik van tabak, alcohol en cannabis. Onder middelbare scholieren in de tweede en vierde klas van 2015 rookt 11% wekelijks en 7% dagelijks. Verder dronk 34% recent (laatste maand) een heel glas of meer alcohol en 27% dronk recent minimaal vijf glazen alcohol bij een gelegenheid (binge drinken). Het gebruik van cannabis lag lager: 19% deed dit ooit en 9% de laatste maand. De cijfers over middelengebruik van 2015 liggen vrijwel op hetzelfde niveau als in 2013. In Gooi en Vechtstreek ligt vooral het gebruik van alcohol en cannabis (flink) hoger dan in de rest van Nederland.

3 De volgende hoofdstukken

De resultaten van de focusgroep met professionals worden in **hoofdstuk II** uitgebreid besproken. **Hoofdstuk III** toont de bevindingen van de survey onder uitgaanders in Hilversum en in **hoofdstuk IV** worden de cijfers van de drugstestservice (gegevens over testuitslagen van middelen) gepresenteerd. In **hoofdstuk V** vatten we de belangrijkste bevindingen samen. De tabellen met cijfers van de survey en de drugstestservice zijn te vinden in de **bijlagen**. Daarna staat een lijst met geraadpleegde **literatuur**.

⁷ Acker & Laméris (2016).

⁸ Acker & Laméris (2014)

II

FOCUSGROEP PROFESSIONALS

Professionals over jongerengroepen en middelengebruik.....	17
1 Karakteristieken regio Gooi en Vechtstreek	17
2 Verschillende groepen en gebruikersprofielen.....	19
3 Middelengebruik en lokale drugsmarkt.....	20
3.1 Alcohol	20
3.2 Cannabis	23
3.3 Overige middelen.....	25
3.4 De lokale alcohol- en drugsmarkt	26
4 Samenvatting en aandachtspunten	28

Professionals over jongerengroepen en middelengebruik

In dit hoofdstuk wordt een beeld geschetst van middelengebruik onder groepen jongeren in Gooi en Vechtstreek vanuit het perspectief van professionals die vanuit hun werk goed zicht hebben op deze jongerengroepen. Eerst werd in een verkennende ronde geïnventariseerd welke professionals het meest geschikt waren voor deelname aan een focusgroep – en daartoe ook bereid waren. Daarbij werd ook gelet op variatie in werkveld, c.q. werkzaamheden en spreiding over de regio. Na deze inventarisatie werd in het najaar van 2017 een focusgroep georganiseerd met zeven sleutelpersonen die elkaar op verschillende maatschappelijke terreinen goed aan weten te vullen.⁹

Het doel van deze bijeenkomst was om de leefwereld en het middelengebruik van (risico) jongeren te bespreken. Welke groepen zijn in beeld? Hoe is het contact met professionals? Is er sprake van aan middelen gerelateerde problematiek? En welke thema's en aandachtspunten zijn in dit werkveld belangrijk in de nabije toekomst? Zijn er blinde vlekken? Twee van de zeven deelnemers aan de focusgroep werken bij de politie (de een jeugdagent, de ander operationeel expert), drie zijn jongerenwerker (in dienst van verschillende instellingen) en twee professionals werken in de beveiligingsbranche (manager en beveiliging/handhaver). Deze professionals bestrijken tezamen in hun werk verschillende gemeenten in de regio Gooi en Vechtstreek. De drie hoofdthema's in de focusgroep gingen over **(1)** de karakteristieken van de regio Gooi en Vechtstreek, **(2)** de verschillende (risico)groepen, vrijetijd en gebruikersprofielen en **(3)** middelengebruik en de lokale drugsmarkt.

1 Karakteristieken regio Gooi en Vechtstreek

De regio Gooi en Vechtstreek bestaat uit verschillende gemeenten en dorpen rondom de meer centraal gelegen gemeenten Bussum en Hilversum. Voor de jongeren in de regio bieden deze drukkere kernen meer vertier in het weekend. De Groest in Hilver-

⁹ Besloten werd om deelnemers uit de horeca (en de eigenaar van de coffeeshop) op een later tijdstip uit te nodigen voor de geplande panelstudie in 2018.

sum is het centrum van het nachtleven in de regio. Vanwege enkele geweldincidenten in het recente verleden heeft de Groest inmiddels een zekere reputatie in de media. Net zoals elders in Nederland vaak het geval is, leven er bij inwoners ook bepaalde stereotiepe beelden over de omringende gemeenten en dorpen. Er wordt altijd naar Huizen gewezen als er iets niet pluis is, zeg de een. Dat komt omdat Huizenaren erg nieuwsgierig zijn, denkt de ander. Bovendien hebben ze een discotheek die veel aandacht trekt. En vergeet ook Bussum niet, want daar is het met al zijn cafés net zo rumoerig. Bovendien zijn er daar veel middelbare scholen, waardoor ook na schooltijd veel wordt rondgehangen op straat. En in Muiderberg, waar iedereen elkaar kent, kun je helemaal niks doen zonder dat moeder het al binnen tien minuten weet. Over een ding is iedereen het in de focusgroep eens: jongeren vanaf 16 jaar trekken in hun vrije tijd steeds meer richting de Groest. Een kleine groep gaat in het weekend stappen in Amsterdam.

Overigens plaatsen de professionals ook enkele kanttekeningen bij de beeldvorming in de media. Een agent vindt dat een akkefietje tegenwoordig al snel breed wordt uitgemeten in de media. Een jongerenwerker denkt dat er simpelweg ook vaker op jongeren wordt gelet dan vroeger het geval was. Alle professionals zijn van mening dat de grootste groep in de regio gewoon 'normale jongeren' zijn. De professionals zijn ook unaniem over het feit dat de 'vrije Gooise aard', autoriteiten niet klakkeloos accepteert. Zelfs niet als het om de politie gaat. Een jeugdagent vertelt dat ouders na afloop van een *home alone* feest lang niet altijd gediend zijn van een politiebezoek in verband met een rumoerig huisfeest tijdens hun afwezigheid.

Achter de voordeur

In hun werk zien de professionals soms hele grote verschillen tussen de sociaal economische klassen in de regio. Een deel van de jongerengroepen komt uit een rijk milieu en woont in grote huizen en dure wijken. Wat betreft het middelengebruik is er volgens professionals juist in deze kringen meer sprake van een 'normalisering' van middelengebruik. Dit wordt nog versterkt doordat het milieu waar ouders bovengemiddeld veel werken, druk zijn met hun carrière en weinig thuis zijn. Hierdoor is er ook weinig sociale controle op de kinderen, volgens professionals. In een dergelijk milieu ervaren jongeren een groot gevoel van vrijheid. Ze mogen alles, en ze kunnen alles en hebben vergeleken met andere leeftijdsgenoten relatief veel zakgeld ter beschikking. Het is vrij eenvoudig om uit het zicht van ouders te experimenteren met

middelen. Omdat veel zich 'achter de voordeur' afspeelt is het middelengebruik onder deze groep minder goed in beeld bij de professionals.

2 Verschillende groepen en gebruikersprofielen

De professionals benadrukken dat de grootste groep, de 'normale jongeren', weinig opvalt in de publieke ruimte. De groepen waar zij meer zicht op hebben zijn enerzijds jongeren afkomstig uit het hogere sociaal economische milieu en anderzijds jongeren uit de lagere sociaal economische klasse, vaak met een migratieachtergrond. De eerste groep treft elkaar in de vrije tijd behalve op straat ook in tuinhuisen en in andere onderkomens op het eigen woonerf. De migranten jongerengroepen zijn vaker op straat en meer zichtbaar in groepjes op verschillende hangplekken.

De setting waar de jongeren elkaar ontmoeten, hangt af van de groep en de leeftijd. De 'witte', meer welvarende jongeren treffen elkaar vaak op *home alone* feestjes wanneer de ouders niet thuis zijn. Soms kunnen ze kiezen uit wel drie *home-alones*. Een deel van deze jongeren is ook in het uitgaansleven te vinden. Op jongere leeftijd meestal in de kroeg of discotheek in de buurt, maar vanaf hun zestiende meer in de cafés en clubs op de Groest. De 'hangkakkers' zijn groepjes die volgens een handhaver meer op straat blijven hangen. Ze zitten nog op school maar doen alsof ze al student zijn. Een zeker dedain is hen niet vreemd. Wie hen op straat aanspreekt, krijgt nog weleens te horen: 'wij betalen jouw salaris en ik mag hier op straat zijn'. Jongerenwerkers hebben weinig contact met deze groep.

De andere groepen jongeren uit de minder welvarende milieus met een migratieachtergrond, hangen vaker op straat. Bij mooi weer kan zo'n groep soms uitgroeien tot wel 50-60 jongeren vanaf 12 jaar. 'Tokkies, kampers en Marokkanen zijn voor ons makkelijker benaderbaar dan de hangkakkers', zegt een jongerenwerker. De jongeren van Marokkaanse komaf zijn veel op straat omdat ze vanwege hun andere woon- en leefomstandigheden praktisch nooit bij elkaar thuis over de vloer komen, zoals bij veel autochtoon Nederlandse jongeren vaak wel het geval is. Ook de omgeving slaat eerder alarm bij groepjes jongeren van Marokkaanse of Turkse komaf op straat, terwijl zij vergeleken met autochtoon Nederlandse groepen nauwelijks middelen gebruiken. Een securitymedewerker merkt dat deze groepjes al snel worden gestigmatiseerd. 'Als je

hier iets veranderen wilt, bel je al snel naar de krant', zegt een jongerenwerker. Een paar jaar geleden regende het klachten in een buurt bij de Oude Haven (Hilversum) over Marokkanen die zouden dealen op straat. Na grondig onderzoek van de politie bleek het vooral om beeldvorming te gaan. De professionals denken dat met een goede afstemming van buurtcoördinatoren en wijkteams het onbehagen en de gevoelens van onveiligheid voor een deel kunnen worden weggenomen. Dit laat echter onverlet dat je als groep niet snel van een negatief imago afkomt als je dit eenmaal hebt. Zeker in een dorp niet.

Jongerenwerkers zijn ook kritisch over de zogeheten 'frisfeesten' voor minderjarigen. Volgens hen bestaat er bij ouders en gemeenten een grote misperceptie van hoe veilig en gecontroleerd deze feesten zijn. Uit eigen bron vangen ze namelijk ook geluiden op dat toch (vooraf) alcohol wordt gedronken en ook wel eens andere middelen worden gebruikt. De jongerenwerkers vinden het opmerkelijk dat de organisatoren onder de vlag 'veilig uitgaan' betrekkelijk makkelijk een vergunning krijgen.

Naarmate de groepen ouder worden, trekken ze vaker naar het uitgaansleven in Hilversum. De kroegen en de clubs op de Groest lijken dus primair de plekken waar verschillende groepen jongeren bijeenkomen. Alhoewel het uitgaansleven ook daar flink gesegregeerd blijft, aldus een van de jongerenwerkers.

3 Middelengebruik en lokale drugsmarkt

In dit hoofdstuk komt het middelengebruik onder jongeren en jongvolwassenen en de lokale alcohol- en drugsmarkt aan bod.

3.1 Alcohol

Volgens de professionals voert alcohol duidelijk de boventoon als het over het middelengebruik gaat en dan vooral in kringen van autochtoon Nederlandse jongeren, waar alcohol meer genormaliseerd is dan bij jongeren uit moslimgezinnen. Vooral jongeren uit het rijkere milieu komen soms al op jonge leeftijd in aanraking met alcohol. Volgens de professionals is alcoholgebruik in deze kringen 'volkomen normaal'. In een woon- en leefmilieu van wijnkelders en voorraadkasten met drank wordt een fles meer of minder door ouders niet meteen opgemerkt. Het is niet ongebruikelijk dat in

deze kringen 's middags de witte wijn al op tafel staat. Vanuit preventief oogpunt hebben de ouders niet bepaald een voorbeeldfunctie, vinden de professionals. Het drinkpatroon van de ouders is een belangrijke reden waarom jongeren het drinken van alcohol op jonge leeftijd acceptabel vinden. Er wordt vaak niet gestraft. Overigens zitten ouders niet altijd op dezelfde lijn met hun kind als het maximaal aantal genuttigde drankjes ter sprake komt.

Naast bier en wijn is ook sterke drank populair. 'Het is veel cooler', aldus een jongerenwerker, om foto's van lege flessen op Instagram en andere sociale media te plaatsen. De jeugdagent weet dat bepaalde groepjes jongeren op een middelbare school in de pauze weleens sterke drank drinken. Afgesproken is dat de politie op de desbetreffende school een blaastest mag gaan afnemen bij verdenking. De professionals zijn eensluidend kritisch over de NIX-campagne die volgens hen maar weinig zoden aan de dijk heeft gezet. Sterker nog: de overheid heeft de plank misgeslagen met de verhoging van de leeftijd van 16 naar 18 jaar. Sindsdien is vooral het drinken van sterke alcohol toegenomen in de regio, zo menen de deelnemers van de focusgroep.

De jeugdagent ziet nog steeds fors alcoholgebruik in de leeftijdsgroep 16 en 17 jaar. De 'comateuze groep' zit vooral hier. Vaak hebben ze al gedronken voor het stappen. Ook de gemeente mag soms krachtiger optreden. Als voorbeeld worden de 'Wodka-koerier' en 'Wodkaman' genoemd waar niet tegen werd opgetreden. Totdat een bezorgde ouder de media inschakelde met een verhaal dat haar comateuze dochter slachtoffer was geworden van een wodka-bezorger. Pas toen werd alles uit de kast getrokken en tot actie overgegaan.

Meer of minder sociale controle?

Een jongerenwerker denkt dat vriendengroepen in kroegen en op terrassen meer rekening houden met hun gedrag dan in een privéomgeving. 'Echt kneiterlam worden in een café kan eigenlijk niet vanwege alle sociale controle. Maar in het tuinhuis ben je alleen met je vrienden.' Daarnaast maakt het ook uit waar je naartoe gaat. De horeca in Bussum staat erom bekend strenger te controleren op alcoholgebruik bij minderjarigen dan de horeca in Hilversum. Toch is lang niet altijd sprake van onwil om goed te controleren op leeftijd. Ook niet in Hilversum, zegt een securitymedewerker. Hij wijst op de forse drukte voor de deur bij sommige cafés, portiers die snel moeten acteren en ondernemers die de tent vol willen hebben. In dergelijke omstandigheden is het niet te voorkomen dat minderjarigen er soms doorheen slippen.

Verskillende professionals plaatsen het uitgaansgedrag van jongeren in een bredere (maatschappelijke) context. Een securitymedewerker zegt uit onderzoek naar geweldsproblematiek in de horeca, te weten dat mensen die veel groepsdruk ervaren zich eerder en extremer uiten op het moment dat zij op hun gedrag worden aangesproken. Maar jongeren voelen ook dat ze in een keurslijf zitten van succes en (de dreiging van) sancties. 'Ze moeten meer presteren, maar worden ook onzekerder en voelen meer stress.' Een jongerenwerker die dagelijks verhalen van jongeren opvangt, zegt hierover het volgende.

"Er is nu zoveel repressie en regelgeving gericht op jongeren. Je hebt het leerlingvolgsysteem, je kan haast niet meer spijbelen, en een briefje van je moeder namaken lukt ook niet meer. Alles wordt bijgehouden. Op een speciale app kunnen ouders zelfs zien of hun kind op school is. Kan het niet zo zijn dat jongeren het grensoverschrijdende gedrag van hun alcoholgebruik eerder als een uitlaatklep zien?"

Ouders die zich betutteld voelen

De rol van ouders vinden de professionals vaak cruciaal in het bespreekbaar maken van alcoholproblematiek. Allemaal kunnen ze vanuit hun eigen praktijk legio verhalen vertellen over jongeren die ladderzat zijn of zelfs knock-out zijn gegaan en met de ambulance worden weggevoerd. Maar de grootste schok vinden ze vooral de laconieke houding van ouders. Sommigen zijn zelfs zo ongeïnteresseerd, dat ze niet komen opdagen om hun kind te halen, of zijn niet bereikbaar in noodsituaties. Een jongerenwerker die soms met de politie horecadiensten meedraait, vindt het verbijsterend hoe ongeïnteresseerd ouders soms reageren wanneer hij 's avonds met hun beschonken kind voor de deur staat.

Een complicerende factor in de aanpak van de alcoholproblematiek, zijn volgens professionals dan ook de opvoeders. Niet alle ouders laten zich namelijk makkelijk de les lezen en er zijn er die gepikeerd raken als de opvoeding of het gedrag van hun kinderen in het geding komt. In een cultuur waar iedereen in zijn eigen gelijk gelooft, wordt kritiek al snel als betutteling gezien. Zeker als het de overheid betreft of het bijvoorbeeld om adviezen gaat van de politie of jongerenwerkers. Een jeugdagent: 'als ik tegen ouders zeg dat ik mij zorgen maak over zoonlief, dan voelen ze dat meteen als een inbreuk op hun opvoeding. Alsof dat het ergste is wat je kunt zeggen.' Een andere agente vindt het 'van de gekke' dat zij in gesprekken met ouders vaak 'op haar tenen' moet lopen en moet 'masseren' om haar punt te kunnen maken over het grensoverschrijdende gedrag van hun kind. Overigens is ook de communicatie tussen

de verschillende gezinnen niet altijd optimaal. Een moeder wier kind helemaal naar de 'gedver' thuiskomt na een *home alone* feest bij een vriend, kan misschien wel boos worden en verhaal willen halen, maar moet ook rekening houden met haar kind dat bang is voortaan te worden uitgesloten.

Ook de financiële draagkracht van ouders zorgt er soms voor dat er eerder een regeling wordt getroffen bij de afhandeling van een probleem. Een boete wordt dan direct afgerekend en wordt geprefereerd in plaats van een taakstraf bij bureau Halt. En soms is voor een ontspoorde jongere een particuliere middelbare school een oplossing voor het bijbrengen van meer discipline.

Aanpak alcoholproblematiek

Het is voor de deelnemers van de focusgroep nog niet zo eenvoudig om te bedenken op welke manieren excessief alcoholgebruik het beste kan worden aangepakt. Het maakt volgens de agenten indruk op kinderen als ze worden geconfronteerd met foto's van aangetaste hersenen of dat ze een junk mogen spreken over zijn drugsverslaving. De speciale ouderavonden over alcohol en drugs bestaan niet meer. Maar er zijn ook professionals die betwijfelen of deze afschrikking invloed heeft op het gedrag van oudere jongeren. De securitymedewerker is gecharmeerd van een project 'fraude met ID' dat in Tilburg naam heeft gemaakt. De horeca en politie wilden daar iets doen tegen jongeren die onderling valse ID's uitwisselden. In de nieuwe Tilburgse aanpak worden ouders eerder aansprakelijk gesteld als hun minderjarige kind fraude pleegt met een vals ID. Een van de sancties is het 'bevriezen van een ID.' Maar of dit ook in Gooi en Vecht werkt bij ouders die al snel een advocaat inschakelen? Alle professionals vinden dat ouders, en zeker ook scholen, intensiever moeten worden betrokken bij de alcoholproblematiek van jongeren.

3.2 Cannabis

Jongeren van Marokkaanse en Turkse komaf drinken, mede vanwege hun islamitische geloofsachtergrond beduidend minder alcohol, dan autochtoon Nederlandse leeftijdsgenoten, maar sommigen hebben wel ervaring met cannabis. Zij komen in groepjes bijeen op vaste hangplekken en roken tussen alle gesprekken door een joint. Volgens professionals veroorzaken ze weinig overlast. Daarnaast zijn er ook grotere groepen (plusminus 50-60 personen) die elkaar in onder andere het Bilderdijkpark (Bussum) treffen. Hier loopt alles door elkaar: ongeveer de helft blowt, terwijl anderen energie-

drankjes, fris of bier drinken. Soms is er onderling een beetje 'morre', maar de meesten kunnen goed met elkaar opschieten, zegt een jongerenwerker.

Wat oudere, vaak hoger opgeleide jongeren, willen hun cannabisgebruik nog weleens rechtvaardigen door te opperen dat alcohol slechter voor de gezondheid is en dat blowen beter is dan sigaretten. Een van de handhavers in de focusgroep ziet dat blowen in sommige groepen meer genormaliseerd is dan alcohol. Had het roken van een joint vroeger nog een 'zekere status', nu kijkt niemand er meer van op. Een jeugdagent vindt het cannabisgebruik bij straatgroepen in de Hilversumse Meent wel problematisch. Ze hebben geen werk of dagbesteding en blowen de hele dag door. 'Vaak zit er een ander verhaal achter. Of ze verzuimen van school'. Samen met het Sociaal Plein (Versa) wordt getracht om deze groep te helpen aan een baan of andere dagbesteding.

De 'echte' blowers gebruiken weer geen harddrugs, zoals juist vaker het geval is bij autochtoon Nederlandse jongeren. Een jongerenwerker vindt dat een aparte en meer geïsoleerde groep van statushouders c.q. asielzoekers uit o.a. Syrië en Eritrea meer aandacht moet krijgen. Het gaat vaak om alleenstaande jonge mannen die weinig om handen hebben en een groot deel van hun tijd blowen.

Openhartig over blowen

Een jongerenwerker probeert het problematisch blowen op een onconventionele manier te benaderen. Zo loopt er een jonge vlogger in haar groep rond die onder andere filmpjes maakt over dingen die niet zo lekker lopen in zijn leven. Een soort laagdrempelige hulpfilmpjes die heel herkenbaar zijn voor andere jongeren. De vlogger vindt dat hij zwaar wietverslaafd is, dus zoekt hij voor een interview contact met iemand van de Jellinek. Op straat filmt en interviewt hij jongeren die openhartig over hun blowgedrag willen vertellen. Hoe ga je ermee om? Waarover maak je je zorgen? De aanvankelijke scepsis van de jongerenwerker over of jongeren zouden meewerken, bleek ongegrond. Een andere jongerenwerker vult aan dat jongeren in hun groep vaak eerlijk over hun blowgedrag praten omdat ze vaak in hetzelfde schuitje zitten en zich niet anders hoeven voor te doen. Het interessantste deel is om uit te zoeken waar je grens ligt. Wanneer kun je jezelf nog een recreatieve blower noemen? Waar begint je verslaving? Als je niet meer naar school gaat omdat je teveel blowt? Als je vier joints per dag rookt, maar nog wel naar school gaat?

Een jongerenwerker vindt het ook belangrijk om een controversieel thema als blowen bespreekbaar te maken op school. Hij verbaast zich soms over de zwijgcultuur. Over het feit dat tweederde stoned in de klas kan zitten zonder dat er actie wordt ondernomen, terwijl de school op de hoogte was. Dit heeft er in ieder geval toe geleid dat school en ouders nu worden betrokken en in alle klassen voorlichting wordt gegeven, waarbij het accent naast de gesprekken over drugsgebruik vooral ligt op hoe je zo'n thema het best met je ouders kunt bespreken.

3.3 Overige middelen

Naast alcohol en cannabis is **lachgas** vrij populair. Vooral bij groepjes scholieren uit de onderbouw van de middelbare school. Op de *home alone* feestjes gebruiken jongeren soms ook lachgas. De politie vindt ook bij de écht jeugdigen (vanaf 14 jaar) lachgaspatronen verstoep in hun tas. Ook **ecstasy** is bij jongeren bekend. Een jongerenwerker ziet op een *home alone* feestje wel eens zakjes MDMA (ecstasypoeder) en psychedelische truffels op tafel liggen. Dat niemand het dan probeert te verbergen, vindt hij een teken van vertrouwen. Ecstasy lijkt er tegenwoordig bij te horen voor wie met drugs wil experimenteren.

De jongvolwassenen die naar festivals gaan hebben de meeste ervaring met middelengebruik. Het bezoeken van festivals en drugsgebruik is voor sommige groepen een vast onderdeel van hun vrijetijdsbesteding. Door de weeks gaan ze weer naar school of naar hun werk. Jongerenwerkers zien in het weekend soms hele groepen afreizen naar een festival ergens in het land en verbazen zich er weleens over hoe algemeen verbreid het middelengebruik bij veel twintigjarigen is. Een jongerenwerker: 'Alleen die term al: 'verantwoord gebruik'. Dat zegt ook iets hoe jongeren er over praten. Alsof er niet zoveel fout kan gaan.'

Jongeren uit het rijkere milieu zijn naast ecstasy ook wat meer bekend met **cocaïne**, dat voor 50 euro per gram aanzienlijk duurder is dan een ecstasypil van een paar euro. In sommige kringen wordt ook **GHB** gebruikt en volgens een agent soms thuis zelf gemaakt. Het imago van een 'rape drug' is inmiddels verleden tijd. GHB is ook in sommige meidengroepen populair.

De meeste zorg over middelengebruik bij professionals geldt vooral voor diegenen die drugs gebruiken als uitvlucht. Op ouderavonden komt drugsgebruik soms ook ter sprake. De politie vindt het opvallend dat het opkomstpercentage van ouders altijd

hoger is wanneer ook de politie bij de voorlichting betrokken is, terwijl dit niet hun primaire taak is. Het paradoxale in deze kwestie is dat ouders de politie vaak met scepsis tegemoet zien, maar dat ze ook willen weten wat de consequenties zijn als hun kinderen met drugs worden betrapt.

Praten over drugsgebruik

Jongerenwerkers en security vinden het soms ontwapenend hoe open en makkelijk jongeren over hun ervaringen of problemen durven te vertellen. Ook als het over drugsgebruik gaat of over 'de Wodkaboy'. Ze zijn juist blij of opgelucht wanneer iemand een luisterend oor heeft voor hun verhalen en werkelijk interesse toont. 'Soms weet je al na drie minuten wat er thuis speelt en waar de pijn ligt', zegt een jongerenwerker. En wie duidelijk is, zoals een handhaver in het uitgaansgebied, oogst ook bewondering omdat ze dan ook weten wat de grenzen zijn. Jongerenwerkers weten dat de scholen door tijdgebrek en drukke programma's de problemen soms over het hoofd zien bij leerlingen, terwijl die ook de leerprestaties negatief kunnen beïnvloeden. Anderzijds valt het ouders weer iets te verwijten als ze in een vechtscheiding zitten maar dit niet aan de school melden.

De professionals realiseren zich ook dat de tijden veranderen en daarmee ook de beeldvorming over drugs. Is het verschil hierover tussen ouders en jongeren anno 2017 nog wel zo groot als het om middelengebruik gaat? Groeien de generaties niet meer naar elkaar toe door gedeelde ervaringen? Een portier vertelt over vijftigers die de opkomst van house en ecstasy hebben meegemaakt en niet schromen om daar nu openlijk met hun kinderen over te praten. Juist als het over roken gaat ziet hij een tegenovergestelde ontwikkeling. Namelijk dat roken pas echt als slecht voor je gezondheid gezien wordt. De nieuwe generatie lijkt hier eerder bewust van te zijn dan hun ouders vroeger. Dit leidt soms ook weer tot kolderieke situaties. Een jongerenwerker zegt dat ze elke dag commentaar krijgt van blowers dat roken slecht is.

3.4 De lokale alcohol- en drugsmarkt

Bezorg- en koeriersdiensten van alcohol zijn populair in de regio. Deze kleine bedrijfjes hebben profijt van de verhoging van de leeftijdsgrens voor alcoholverkoop. De groep 16- en 17-jarigen, maar natuurlijk ook de 18-plussers die na de sluitingstijd van de supermarkt nog wat drank wensen te bestellen, kunnen in Gooi en Vechtstreek terecht bij de Wodkaman, Wodkakoerier of Wodkaboy. Deze 'lucratieve bendes', in de

woorden van een van de agenten, verkopen alcohol zonder vergunning. Vooral sterke drank is populair. Volgens een van de handhavers heeft de overheid de plank misgeslagen met de verhoging van de leeftijd van 16 naar 18 jaar voor alcohol. De professionals zien vooral het alcoholgebruik van de jongeren van 16 en 17 jaar in de regio als meest problematisch en het verhogen van de leeftijdsgrens heeft in hun ogen alleen maar gezorgd voor minder controle. Er wordt meer stiekem gedronken en sterke drank is geconcentreerder en dus gemakkelijker te smokkelen. Bovendien is het drinken van sterke drank dus ook veel 'cooler', aldus een van de jongerenwerkers.

Alle deelnemers in de focusgroep zeggen dat er ook een drugsmarkt in de regio is. Jongeren en jongvolwassenen komen op verschillende manieren aan hun ecstasy, cocaïne of, in het geval van minderjarigen, ook aan alcohol en cannabis. Een van de jongerenwerkers denkt dat jongeren op middelbare scholen ook wel eens drugs met elkaar delen in de aanloop naar het weekend. Maar veel blijft speculatie. Andere deelnemers noemen de gebruikelijke locaties om met dealers in contact te komen: op het station, in de kroeg of bij iemand thuis. Het bestellen over de telefoon of via WhatsApp is de populairste manier. Dealers komen met een auto of scooter voorrijden. Sommigen wachten voor je huis of om de hoek, of je spreekt af op een rustige plek op straat. De ervaring van een van de agenten is dat de bezorgers slechts één middel bij zich hebben - en geen palet aan verschillende drugs.

De aanpak van de drugsmarkt in de regio heeft volgens de politiedeelnemers in de focusgroep echter weinig prioriteit, zolang er geen duidelijke aanwijzingen zijn dat een criminele organisatie actief is en er sprake is van ondermijning. Dit wil overigens nog niet zeggen dat de politie geen informatie heeft over bezorgers en diensten. Via eigen inlichtingen en informatie van buurtbewoners is er een redelijk beeld van hoe de hazen in het Gooi lopen en op welke plekken de deals worden gesloten. De 'high-impact' crimes hebben echter voorrang en vergen de nodige capaciteit. De drugshandel gaat met auto's en brommers en op bepaalde punten wordt vaak afgesproken. Wie op donderdagavond op station Naarden-Bussum rond 20.00 uur uitstapt en iets langer blijft hangen, trekt automatisch de aandacht van verkopers.

4 Samenvatting en aandachtspunten

Over het algemeen kan worden gesteld dat de professionals een goed beeld kunnen schetsen over jongeren in het algemeen en ook over specifieke groepen die meer opvallen of een zekere reputatie hebben in de regio Gooi en Vechtstreek. De lokale media spelen een belangrijke rol als het gaat over beeldvorming rondom uitgaande jongeren en drugsgebruik. Maar de inwoners weten de media eveneens makkelijk te vinden. De professionals vinden dat de negatieve beeldvorming rond bepaalde groepen niet altijd terecht is en zelfs na politieonderzoek niet met feiten kan worden geschraagd.

De jongeren en jongvolwassenen zijn goed benaderbaar en zeker jongerenwerkers, maar ook securitymedewerkers, hebben een goede band met verschillende groepen. Typisch voor de regio is het verschil in groepen afkomstig uit milieus met hogere inkomens en die met een migrantenachtergrond, vaak afkomstig uit lagere inkomensklassen. Vergeleken met de 'hangkakkers' is het rondhangen op straat bij andere groepen deels uit nood geboren aangezien jongeren van lagere komaf over minder vrije ruimte beschikken in de eigen leefomgeving. Jongeren uit hogere inkomensklassen ontmoeten elkaar ook vaker thuis of ergens in een tuinhuis en vaak buiten het zicht van de ouders. De *home alone* feesten (achter gesloten deuren) zijn in deze kringen berucht. Zodra jongeren ouder worden trekt iedereen richting Bussum of naar de Groest in het centrum van Hilversum.

Professionals ervaren soms het gesloten karakter van de mensen in de Gooi en Vechtstreek. Vooral de gezinnen in de welgestelde sociale klassen zijn lastig te bereiken en laten zich niet snel de les lezen bij geschillen. Ook de bereidheid van de ouders om mee te werken als jongerenwerkers of agenten aan de bel trekken is doorgaans zeer gering.

De alcoholproblematiek (vooral bij Nederlandse jongeren) springt er duidelijk uit bij de professionals. Scholen die niet mee willen werken en de gemeente die te laks is bij de aanpak van wodkaboys, die ook aan minderjarigen leveren. Ouders die laconiek reageren als hun kind knock-out gaat of gewoon niet bereikbaar zijn bij calamiteiten. Allemaal issues waarin nog wel een slag te maken is zeggen de professionals, die ook vinden dat de NIX-campagne eerder averechts heeft gewerkt nu meer jongeren ook sterke alcohol zijn gaan drinken. Gepleit wordt voor meer voorlichting op scholen.

Maar ook ouders moeten meer betrokken worden bij het bespreekbaar maken van het alcoholgebruik van hun kinderen. Sommige professionals menen dat het permissieve gedrag van ouders juist een belemmering is voor gedragsverandering bij jongeren.

De cannabisproblematiek zit vooral bij enkele groepen in de lagere milieus die weinig dagbesteding hebben. Een andere speciale groep rondom problematisch blowgedrag zijn de statushouders; een groep van jonge alleenstaande mannen. Over het algemeen doen jongeren niet geheimzinnig over hun cannabisgebruik. Vooral als ze in een groep zitten waar dit normaal is. Het jongerenwerk ziet naast de klassieke voorlichting ook nieuwe uitdagingen, waarbij jongeren elkaar meer gaan bevragen over de grenzen van hun blowgedrag. Voorlichters moeten bij de huidige generatie millennials juist meer inspelen op nieuwe mogelijkheden en technieken die de sociale media bieden.

Wat het gebruik van andere middelen betreft ziet de politie een forse toename van lachgas bij vooral minderjarigen. Bij de groepen jongvolwassenen verbonden met de festivalcultuur lijkt vooral ecstasy gemeengoed geworden. De drugsmarkt in de regio is bij alle professionals bekend. De politie zegt hier een lagere prioriteit in te hebben, maar zegt voldoende te weten wie erachter zitten en op welke plekken de drugs worden verhandeld op straat.

III

SURVEY UITGAANDERS

1	Het onderzoek	34
1.1	Veldwerk.....	34
1.2	Representativiteit.....	36
1.3	De uitgaanders	36
2	Middelengebruik	38
2.1	Tabak.....	38
2.2	Alcohol	39
2.3	Cannabis	40
2.4	Ecstasy.....	41
2.5	Cocaïne.....	42
2.6	Amfetamine.....	42
2.7	4-FA	43
2.8	Lachgas	43
2.9	GHB	44
2.10	Ketamine.....	44
2.11	NPS (nieuwe psychoactieve stoffen).....	45
2.12	Psychedelica	46
2.13	Ritalin en slaapmiddelen	46
2.14	Heroïne en crack.....	46
2.15	Middelengebruik per subgroep.....	47
3	Uitgaan	49
3.1	Uitgaan in het algemeen	49
3.2	Middelengebruik voor, tijdens en na het uitgaan	50
3.3	Na het uitgaan.....	52
4	Polygebruik.....	53
5	Kopen van ecstasy, cocaïne en amfetamine	55
6	Gooi en Vechtstreek versus Amsterdam.....	56
7	Samenvatting	58

Voor Antenne Gooi en Vechtstreek 2017 is onderzoek gedaan naar uitgaan en middelengebruik onder bezoekers van uitgaansgelegenheden. In het najaar van 2017 hebben we uitgaanders in feestcafés, clubs en poppodia in Hilversum geënkquêteerd. De resultaten van de survey worden in dit hoofdstuk beschreven. Achtereenvolgens komen **(1)** het onderzoek en de steekproef, **(2)** het gebruik van tabak, alcohol, cannabis en andere middelen, **(3)** uitgaan en middelengebruik op de uitgaansavond, **(4)** polygebruik en **(5)** het zelf kopen van stimulantia aan bod. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een vergelijk met Antenne Amsterdam **(6)** en een **(7)** samenvatting.

Definities en begrippen

In Antenne maken we onderscheid naar etniciteit en hanteren we verschillende maten voor middelengebruik. De gebruikte definities en enkele statistische termen worden hieronder kort toegelicht.

Etniciteit

Etniciteit is bepaald aan de hand van de standaardprocedure van het CBS. Iemand heeft een Nederlandse achtergrond als beide ouders in Nederland zijn geboren. Iemand heeft een migrantenachtergrond wanneer ten minste één van de ouders in het buitenland geboren is. Migranten (eerste generatie) worden ingedeeld naar hun eigen geboorteland en migrantenkinderen (tweede generatie) worden ingedeeld naar het geboorteland van de ouder(s). Wanneer beide ouders in het buitenland zijn geboren, wordt gekeken naar het geboorteland van de moeder. Er wordt onderscheid gemaakt tussen personen met een westerse migrantenachtergrond (Europa, Noord-Amerika en Australië) en personen met een niet-westerse migrantenachtergrond (Antillen, Suriname, Marokko, Turkije, Afrika, Azië en Zuid-Amerika). We maken onderscheid tussen **westerse respondenten** (een Nederlandse achtergrond of andere westerse migrantenachtergrond) en **niet-westerse respondenten** (een niet-westerse migrantenachtergrond).

Middelengebruik

Wanneer iemand een middel ooit in zijn of haar leven heeft gebruikt, spreken we van **ooit-gebruik**. Bij gebruik in het laatste jaar spreken we van **recent gebruik** en gebruik in de laatste maand noemen we **huidig gebruik**. Bij tabak, alcohol en cannabis worden ook de **gebruikshoeveelheden per dag** besproken. Deze hoeveelheden gelden alleen voor dagen waarop gerookt, gedronken of geblowd wordt. Wanneer we dus het aantal sigaretten, glazen alcohol of joints per dag rapporteren, bedoelen we het aantal per 'rookdag', 'drinkdag' of 'blowdag'.

Statistiek

Percentages en gemiddelden zijn daarbij afgerond. Naast een gemiddelde wordt ook een mediaan genoemd ('doorsnee'). Dit is de waarde waar de helft van de respondenten onder, en de helft van de respondenten boven scoort. De mediaan is soms meer valide dan het gemiddelde omdat hoge of lage uitschieters hierop niet van invloed zijn. Wanneer vergelijkingen worden gemaakt tussen subgroepen op basis van achtergrondkenmerken, spreken we alleen van verschillen als deze **significant** zijn. Dat wil zeggen dat de verschillen statistisch gezien met ten minste 95% zekerheid niet aan toeval zijn toe te schrijven ($p \leq .05$). Meer gedetailleerde cijfers en analysegegevens zijn te vinden in de tabellen in bijlage B.

1 Het onderzoek

Het uitgaansleven van veel jongeren en jongvolwassenen in Gooi en Vechtstreek concentreert zich in Hilversum. Dit heeft onder andere te maken met de variatie aan scholen voor voortgezet onderwijs en mbo die Hilversum heeft en die veel leerlingen en studenten trekken van omliggende gemeenten, maar ook met het grote aanbod aan uitgaansgelegenheden. Het uitgaansleven in Hilversum is levendig en komt samen op de Groest. Een straat met ruim twintig restaurants, feestcafés en clubs waar bezoekers zich zowel 's zomers als 's winters op de terrassen verzamelen. Jongeren en jongvolwassenen gaan voornamelijk uit in de weekenden en of zij nu vroeg op de avond al beginnen met drinken op een van de terrassen, of pas rond middernacht naar Hilversum trekken na afloop van een (verjaardags)feestje bij iemand thuis; de avond eindigt vaak op de dansvloer van een van de clubs of feestcafés. De survey richt zich op dan ook op deze groep: bezoekers van uitgaansgelegenheden (feestcafés, clubs en poppodia) in Hilversum waar gedanst kan worden.

1.1 Veldwerk

In de maanden voordat het veldwerk van start ging zijn eigenaren van feestcafés, clubs en poppodia op en rondom de Groest in Hilversum door de onderzoekers geïnformeerd over het onderzoek. Er werd om medewerking gevraagd en er zijn afspraken gemaakt over waar en wanneer bezoekers van de uitgaansgelegenheden benaderd konden worden. In het najaar van 2017 (september en oktober) heeft een team van drie veldwerkers gedurende zes weken bezoekers benaderd.¹⁰ De veldwerkers zijn allemaal zelf woonachtig (geweest) in de regio Gooi en Vechtstreek en goed bekend met het uitgaansleven in Hilversum. Vooraf werden zij getraind en geïnstrueerd door de onderzoekers. Het veldwerk vond plaats op vrijdag- en zaterdagavond/nacht. Op deze avonden benaderden de veldwerkers bezoekers vanaf circa 22.30 uur tot ver na middernacht. Er werd gefocust op uitgaanders die op de terrassen van uitgaansgelegenheden zaten en voor de ingang (in de rij) stonden te wachten. Het veldwerk vond

¹⁰ Maaïke Jansen, Jim Schiks en Jasmijn Verboom.

voornamelijk buiten plaats, maar een enkele keer (wanneer hier ruimte en gelegenheid voor was) ook binnen. In totaal hebben zeven veldwerkavonden plaatsgevonden.

Door de veldwerkers werd niet achteloos 'geflyerd'. De uitgaanders die werden benaderd vormden een afspiegeling van het aanwezige publiek. Alle benaderde bezoekers werden persoonlijk aangesproken en gevraagd mee te doen aan een onderzoek over uitgaan, alcohol, tabak en andere middelen. Hierbij werd benadrukt dat zij ook konden meedoen als zij nog nooit alcohol of drugs hadden gebruikt, en dat hun antwoorden anoniem zouden blijven. Bij uitgaanders die aangaven mee te willen doen, werd vervolgens een korte vragenlijst afgenomen waarin geslacht, leeftijd, etniciteit en het gebruik van cannabis, ecstasy, cocaïne en amfetamine werden genoteerd. Daarna werd hen gevraagd om de volgende dag online een uitgebreide vragenlijst in te vullen. Zij kregen een flyer mee met daarop een link naar de vragenlijst. De uitgebreide vragenlijst werd niet ter plekke afgenomen omdat uitgaansgelegenheden niet bepaald ideale settings zijn om een reeks vragen te beantwoorden. Daarnaast gaat de uitgebreide vragenlijst ook over middelengebruik op de betreffende uitgaansavond zelf, en dus ook over de uren die nog volgden. Als bedankje kregen de uitgaanders een gadget die vaak ook voor een goede gespreksopening zorgden. In totaal is aan 461 uitgaanders een flyer overhandigd.

Veldwerk in Hilversum

Al vanaf de start, toen café- en clubeigenaren werden geïnformeerd over het veldwerk, waren de reacties op het onderzoek positief. Dit was ook de ervaring van de veldwerkers: zij kregen overwegend leuke reacties op hun aanwezigheid in het Hilversumse uitgaanscentrum, zowel van bezoekers als medewerkers. Bezoekers zeiden meermaals dat zij het goed vonden dat er onderzoek naar middelengebruik werd gedaan en waren open en geïnteresseerd. Ook reageerden zij enthousiast op de gadgets die werden aangeboden. De spiegeltjes voor op hun mobiel en kauwgompjes waren in de ogen van de uitgaanders een waardige beloning voor de paar minuutjes van hun aandacht. De meest enthousiaste respondenten begonnen ter plekke zelfs reclame te maken voor het onderzoek bij andere bezoekers. De veldwerkers zagen hoe relaxte avonden zich ontwikkelden tot dronken nachten. Vroeg op de avond zaten de terrassen vol 'drankjesmensen': gezellige vriendengroepen die vooraf al hadden besloten vandaag niet te laat naar huis te gaan, maar ook de 'indrinkers' waren al volop aanwezig: jongeren die stevig aan het drinken waren voordat zij zich op de dansvloer van een nabijgelegen club waagden. In de loop van de nacht stroomden de terrassen leeg en verzamelen de groepen zich in rijen voor de clubs. Vaak was de sfeer in de rijen gemoedelijk, een enkele keer sloeg de vrolijkheid onder invloed van drank om in een licht opgefokte stemming.

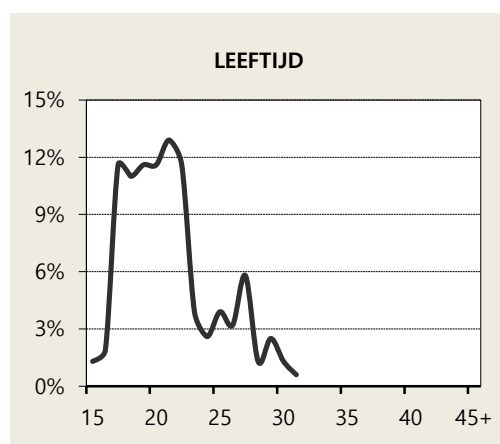
1.2 Representativiteit

Van de 461 uitgaanders die een flyer kregen, hebben er in totaal **155** online de uitgebreide vragenlijst ingevuld. De respons komt hiermee op 34%, wat vrij hoog is voor dergelijk onderzoek (ter vergelijking: in Amsterdam was in 2017 de respons 28%). Belangrijker nog dan het responspercentage, is de vraag in hoeverre de respondenten een goede afspiegeling vormen van alle benaderde uitgaanders. Door bij het veldwerk gebruik te maken van een korte vragenlijst, kunnen we een vergelijking maken tussen degenen die de online uitgebreide vragenlijst *wel* (respondenten) en *niet* (niet-respondenten) hebben ingevuld.

Respondenten zijn vergeleken met niet-respondenten vaker meisjes/vrouwen (49% versus 38%) en iets vaker twintig jaar of ouder (51% versus 63%), hoewel de gemiddelde leeftijd niet verschilt. Wat betreft het ooit, laatste jaar en laatste maand gebruik van cannabis, ecstasy, cocaïne en amfetamine zijn er geen verschillen tussen respondenten en niet-respondenten. Demografisch gezien is er dus sprake van enige mate van selectieve respons (een oververtegenwoordiging van vrouwelijke uitgaanders), maar op basis van de gegevens over middelengebruik is er geen reden om aan te nemen dat de resultaten van de vragenlijst een vertekend beeld geven van het middelengebruik onder uitgaanders. Uitgaanders die cannabis, ecstasy, cocaïne of amfetamine gebruiken waren blijkbaar niet minder geneigd om mee te doen met het onderzoek (bijvoorbeeld omdat zij niet wilden vertellen over hun gebruik) en andersom waren niet-gebruikers niet minder geneigd om mee te doen (bijvoorbeeld omdat zij vonden dat het onderwerp middelengebruik ze niet aangaat).

1.3 De uitgaanders

Onder de 155 onderzochte uitgaanders zijn iets meer jongens/mannen (51%) dan meisjes/vrouwen (49%). Een klein deel (4%) noemt zich lesbisch, homo- of biseksueel. De leeftijd van de uitgaanders varieert van 15 tot en met 58 jaar. Ruim een derde (37%) is twintig jaar of jonger (waaronder 15% minderjarig), 43% is tussen de 20 en de 24 jaar en één op de vijf (20%) is 25

jaar of ouder. De gemiddelde leeftijd is 21 jaar. Vier op de vijf uitgaanders (81%) heeft een Nederlandse achtergrond, 8% een niet-westerse migrantenachtergrond en 11% een westerse migrantenachtergrond.

Woonplaats

Zoals eerder beschreven is ervoor gekozen om de survey onder uitgaanders in Hilversum te houden, omdat het uitgaansleven van veel (jonge) stappers uit Gooi en Vechtstreek zich daar concentreert. Bijna twee op de drie uitgaanders (64%) wonen in Hilversum, maar een flink deel komt dus uit andere plaatsen. Eén op de vijf uitgaanders (19%) woont elders in Gooi en Vechtstreek, waaronder 6% in Wijdmeren, 5% in Huizen, 4% in Laren en 5% in Gooise Meren, Eemnes of Weesp. De rest (18%) woont buiten Gooi en Vechtstreek.

Studie, werk en opleidingsniveau

Een flink deel van de uitgaanders (45%) volgt een hbo- of universitaire opleiding, één op de vijf een mbo-opleiding (19%) en 10% is middelbare scholier. Deze drie groepen nemen we in het vervolg samen (wat neerkomt op 75%) en duiden we aan als 'studenten'. De rest van de uitgaanders volgt geen opleiding, maar werkt (23%) of is werkloos (3%). Deze twee groepen samen (25%) duiden we aan als 'werkenden'. Werkenden studeren dus niet, maar driekwart van de studenten (74%) heeft wel een (bij)baan.

Het opleidingsniveau van de uitgaanders in Hilversum is wisselend. De grootste groep uitgaanders heeft, als hoogst behaalde diploma, een havo- of vwo-diploma op zak (42%). De rest heeft een vmbo-diploma (19%), een mbo-diploma (16%) of een hbo- of universitair diploma (16%) en 8% heeft (nog) geen diploma gehaald na het volgen van de basisschool (zij zitten allen nog wel op school).

Gokken

De meeste uitgaanders hebben het afgelopen jaar geen enkele keer geld uitgegeven aan online of offline gokspelletjes (respectievelijk 91% en 81%).¹¹ Degenen die dit wel deden gokten slechts een paar keer: een klein deel van alle onderzochte uitgaanders gaf het afgelopen jaar 10 keer of vaker geld uit aan online (2%) of offline (3%) gokspelletjes.

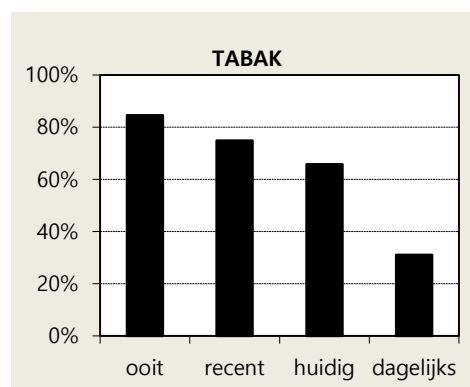
2 Middelengebruik

De vragenlijst besloeg items over roken, drinken, blowen en het gebruik van meer dan twintig andere middelen. Eerst bespreken we de algemene gebruikscijfers onder de uitgaanders (ooit, laatste jaar en laatste maand). Daarna vergelijken we de gebruikscijfers van verschillende subgroepen. Het gebruik van tabak, alcohol en drugs op de avond dat de respondenten zijn gevraagd mee te doen aan de survey komt verderop in dit hoofdstuk aan bod (paragraaf 3.2). Bij het gebruik van tabak, alcohol en cannabis worden onder andere ook gebruikshoeveelheden per dag besproken. Deze hoeveelheden gelden alleen voor dagen waarop gerookt, gedronken of geblowd wordt. Wanneer het aantal sigaretten, glazen alcohol of joints per dag wordt gerapporteerd, wordt dus het aantal per 'rookdag', 'drinkdag' of 'blowdag' bedoeld (zie pagina 33).

2.1 Tabak

Het merendeel van de uitgaanders (85%) heeft ooit gerookt. Gemiddeld deden ze dat voor het eerst op hun 15^e jaar. Van de uitgaanders is 75% recente roker en 66% huidige roker.

Bijna de helft van de huidige rokers (47%) rookt dagelijks (dat is 31% van alle onderzochte uitgaanders). De rest rookt 5 of 6

¹¹ Bijvoorbeeld: loterij, fruitautomaat, pokeren en roulette.

dagen per week (10%), 3 of 4 dagen per week (11%), 1 of 2 dagen per week (7%) of minder dan 1 dag per week (26%). Gemiddeld roken de huidige rokers 8 sigaretten per 'rookdag', dagelijkse rokers gemiddeld meer dan niet-dagelijkse rokers (11 versus 5 sigaretten per dag). Driekwart van de huidige rokers (76%) vindt dat zij te veel of te vaak roken.

2.1.1 Elektronische sigaret en waterpijp (shisha)

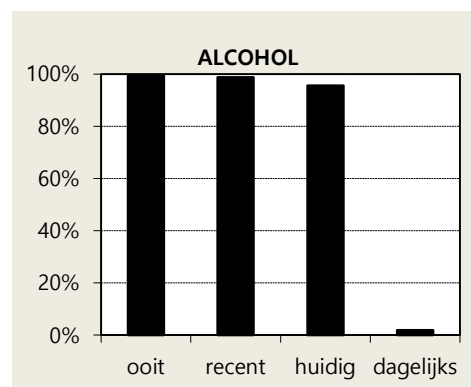
Een derde van de uitgaanders (34%) heeft ooit een e-sigaret *met* nicotine gerookt. Een op de vijf (22%) deden dit het laatste jaar en 10% de laatste maand. Een kwart van de uitgaanders (25%) rookte ooit een e-sigaret *zonder* nicotine, 15% deed dit het laatste jaar en 5% de laatste maand. Van de uitgaanders die het laatste jaar een e-sigaret rookten (met of zonder nicotine), rookte vrijwel iedereen (95%) het laatste jaar ook gewone sigaretten.

Driekwart van de uitgaanders (74%) heeft ooit tabak gerookt via een waterpijp (shisha). Vier op de tien (38%) deed dit het laatste jaar en 10% de laatste maand. De percentages voor het roken van kruiden (geen hasj of wiet) via een waterpijp liggen flink lager: 27% deed dit ooit, 10% het laatste jaar en 1% de laatste maand. Van de uitgaanders die het laatste jaar een waterpijp rookten, rookte het overgrote deel (92%) ook gewone sigaretten.

2.2 Alcohol

Slechts één uitgaander heeft nog nooit alcohol gedronken. Gemiddeld dronken de uitgaanders die dit wel deden voor het eerst toen zij 15 jaar waren. Bijna alle uitgaanders zijn ook recente drinker (99%) en huidige drinker (96%).

Driekwart van de huidige drinkers (74%) consumeert wekelijks alcohol (50% 1 of 2 dagen per week, 17% 3 of 4 dagen, 6% 5 of 6 dagen). De rest drinkt minder dan 1 dag per week (26%) en een kleine groep (1%) drinkt dagelijks (dat is eveneens 1% van de totale groep uitgaanders). Vier op de tien huidige drinkers (40%) consumeren op een gemiddelde 'drinkdag' 3 tot 5 glazen alcohol en voor eveneens vier op de tien (44%)

ligt dit op 6 tot 10 glazen. Gemiddeld drinken huidige drinkers 6 glazen alcohol per 'drinkdag'.

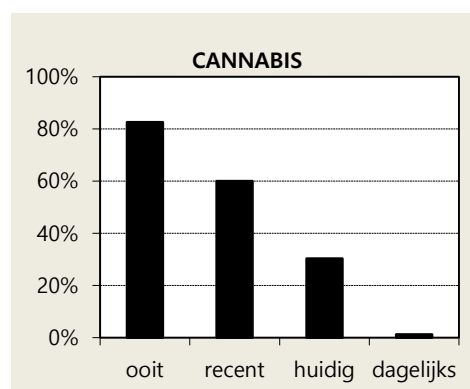
Wanneer we de frequentie en de hoeveelheid van alcoholgebruik combineren, dan voldoet 16% van de huidige drinkers aan de in Antenne gehanteerde definitie van een **riskante drinker**.¹² Opvallend is dat een veel groter deel (44%) zelf vindt dat zij te veel of te vaak alcohol drinken.

2.3 Cannabis

Ruim acht op de tien uitgaanders (83%) hebben weleens wiet of hasj gebruikt, gemiddeld voor het eerst op hun 16^e jaar. Het aandeel recente blowers onder de uitgaanders is 60% en bijna een derde (30%) is huidige blower.

De meeste huidige blowers (64%) roken minder dan 1 dag per week een joint. De rest doet dat 1 of 2 dagen per week (15%), 3 of 4 dagen per week (13%), 5 of 6 dagen per week (4%) of dagelijks (4%). Van de totale groep uitgaanders is 1% derhalve dagelijkse blower. Per 'blowdag' wordt door de huidige blowers gemiddeld 1.2 joint gerookt.

Eén op de tien huidige blowers (11%) voldoet aan de in Antenne gehanteerde definitie van een **riskante blower**, waarbij frequentie en hoeveelheid worden gecombineerd.¹³ Ruim dubbel zoveel huidige blowers (26%) vinden zelf dat zij te veel of te vaak cannabis gebruiken.

¹² Een riskante drinker drinkt dagelijks (ongeacht hoeveelheid) of meer dan 2 dagen per week meer dan 3 glazen alcohol (tot 19 jaar) of meer dan 4 glazen alcohol (vanaf 19 jaar). Deze definitie wordt sinds 1995 in Antenne gehanteerd.

¹³ Een riskante blower blowt dagelijks (ongeacht hoeveelheid) of een paar keer per week maar dan één joint. Deze definitie wordt sinds 1995 in Antenne gehanteerd.

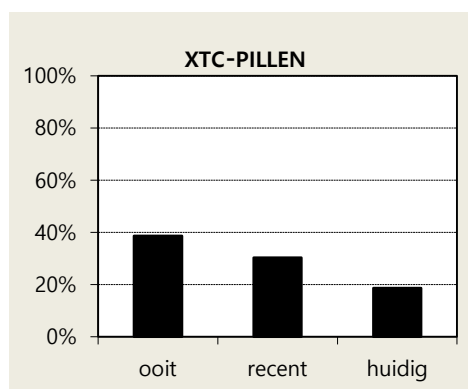
2.3.1 Elektronische joint en waterpijp (shisha)

Een klein deel van de uitgaanders (5%) heeft ooit een *e-joint* met THC gerookt, 3% deed dit het laatste jaar en 1% de laatste maand. Het roken van hasj of wiet via een *waterpijp* komt vaker voor: een op de vijf uitgaanders (19%) deed dit ooit, 5% het laatste jaar, maar niemand de laatste maand. Van de uitgaanders die het laatste jaar een e-joint en/of hasj of wiet via een waterpijp rookten, rookte bijna iedereen (92%) het laatste jaar ook gewone joints.

2.4 Ecstasy

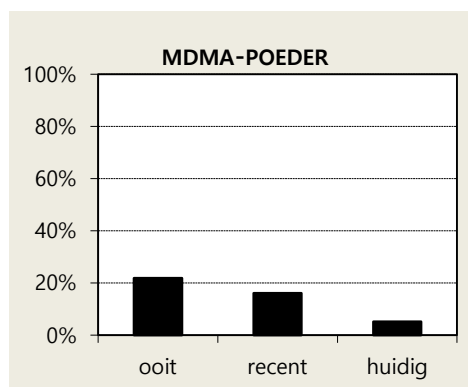
Vier op de tien uitgaanders (39%) hebben ooit XTC-pillen geslikt. Gemiddeld waren zij 19 jaar toen zij voor het eerst ecstasy namen. Bijna een derde van de uitgaanders (30%) gebruikte het laatste jaar ecstasy en 19% de laatste maand.

Een derde van de recente gebruikers (34%) slikte het laatste jaar 1 of 2 keer ecstasy. De rest 3 of 4 keer (19%), 5 tot 10 keer (32%) en 15% meer dan 10 keer. De recente gebruikers namen het laatste jaar gemiddeld 10 keer ecstasy (doorsnee 4 keer). Naar eigen mening nam 15% van de recente gebruikers te veel of te vaak XTC-pillen.

2.4.1 MDMA-poeder

MDMA-poeder bevat feitelijk dezelfde werkzame stof als XTC-pillen, maar gebruikers maken vaak een duidelijk onderscheid tussen beide vormen (daarom wordt gesproken van MDMA-poeder en niet van XTC-poeder). Van de uitgaanders heeft 22% ooit MDMA-poeder gebruikt, 16% gebruikte het laatste jaar en 5% de laatste maand.

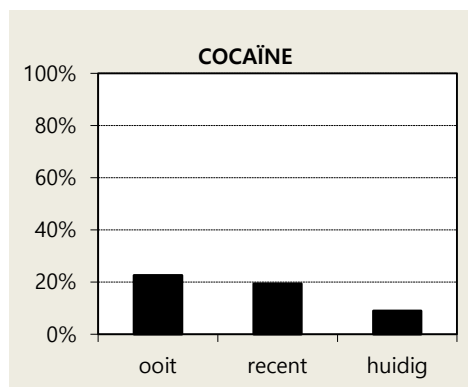
De meeste uitgaanders (91%) die ervaring hebben met MDMA-poeder, hebben ook ervaring met XTC-pillen. Andersom heeft de helft van de ecstasygebruikers (52%) ook ervaring met MDMA-poeder. De gebruikscijfers van beide middelen kunnen dus niet

worden opgeteld. Samengenomen hebben twee op de vijf uitgaanders (41%) ooit ecstasy en/of MDMA-poeder gebruikt, 32% het laatste jaar en 21% de laatste maand.

2.5 Cocaïne

Een kwart van de uitgaanders (23%) heeft ervaring met cocaïne. De gemiddelde leeftijd waarop zij dit voor het eerst gebruikten is 20 jaar. Het aandeel recente gebruikers onder uitgaanders is 19% en 9% is huidig gebruiker.

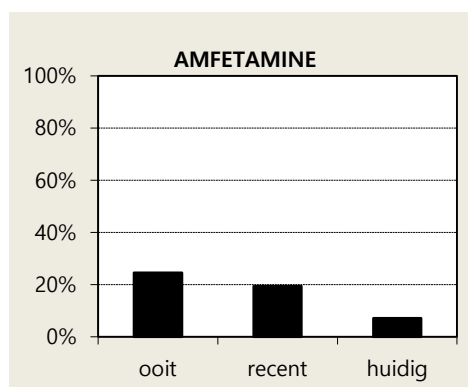
Het laatste jaar nam een kwart van de recente gebruikers (23%) meer dan 10 keer cocaïne en eveneens een kwart (27%) nam het middel 5 tot 10 keer. De rest deed dit 3 of 4 keer (10%) of 1 of 2 keer (40%). Gemiddeld namen de recente gebruikers het afgelopen jaar 18 keer cocaïne. Dit gemiddelde wordt echter zeer sterk omhooggetrokken door enkele gebruikers die (zeer) frequent gebruiken. Daarom is het meer valide om naar de mediaan te kijken: in doorsnee namen de recente gebruikers het afgelopen jaar 5 keer cocaïne. Van de recente gebruikers vindt 10% dat zij te veel of te vaak cocaïne gebruiken.

2.6 Amfetamine

Het gebruik van amfetamine (speed) ligt iets boven dat van cocaïne. Van de uitgaanders heeft een kwart (25%) ooit amfetamine gebruikt. De gemiddelde startleeftijd is 19 jaar. Het laatste jaar gebruikte een op de vijf van de uitgaanders amfetamine (19%) en de laatste maand deed 7% dit.

Iets minder dan de helft van de recente gebruikers (45%) nam het laatste jaar 1 of 2 keer amfetamine. De rest gebruikte 3 of 4 keer (28%), 5 tot 10 keer (14%) en 14% meer dan 10 keer. Gemiddeld namen de recente gebruikers het laatste jaar 7 keer amfetamine, in doorsnee 3 keer. Een op de zeven recente gebruikers (14%) is van mening dat hij of zij te veel of te vaak amfetamine gebruikt.

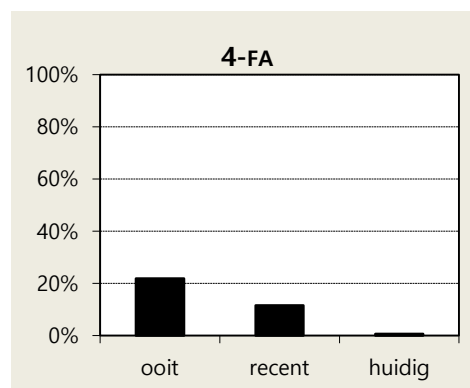

2.6.1 Methamfetamine

Methamfetamine (crystal meth) heeft net als amfetamine een stimulerende werking, maar het is sterker en de effecten houden langer aan.¹⁴ Gebruik van dit middel onder uitgaanders komt bijna niet voor: 1% deed dit ooit en niemand het laatste jaar of de laatste maand.

2.7 4-FA

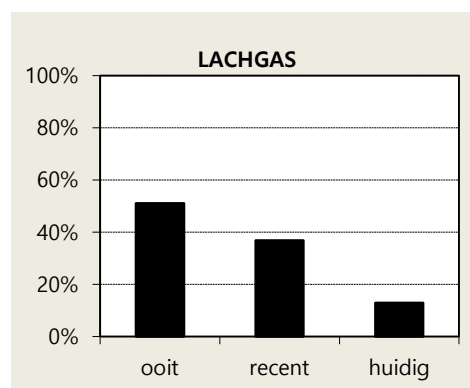
4-FA is een Nieuwe Psychoactieve Stof (NPS) en valt sinds mei 2017 onder de Opiumwet.¹⁵ Het effect van 4-FA wordt ook wel vergeleken met een combinatie van ecstasy en amfetamine. Een op de vijf uitgaanders heeft (22%) ooit 4-FA gebruikt. Gemiddeld waren zij 19 jaar toen zij voor het eerst 4-FA namen. Het aandeel recente gebruikers onder uitgaanders is 12% en 1% is huidige gebruiker.

Het merendeel van de recente gebruikers (61%) nam het laatste jaar 1 of 2 keer 4-FA. De rest nam het middel 3 of 4 keer (22%), 5 tot 10 keer (11%) of meer dan 10 keer (6%). Recente gebruikers namen het laatste jaar gemiddeld 5 keer 4-FA (doorsnee 2 keer). Geen enkele recente gebruiker is van mening dat hij of zij te veel of te vaak 4-FA gebruikt.

2.8 Lachgas

Naast de hiervoor beschreven stimulantia worden narcosemiddelen ook wel tot de 'partydrugs' gerekend (hoewel ze zelden uitsluitend tijdens het uitgaan worden genomen). Van de uitgaanders heeft de helft (51%) ooit lachgas gebruikt, gemiddeld voor het eerst

¹⁴ EMCDDA/Europol (2009).

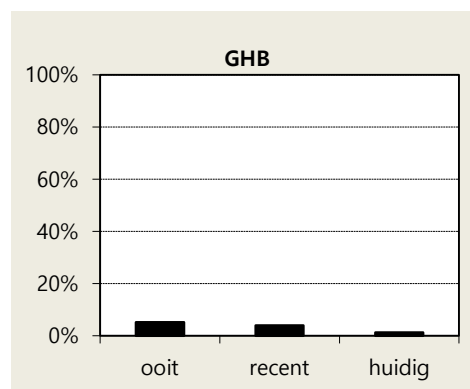
¹⁵ 4-FA wordt ook wel 4-fluoramfetamine, 4-fluo, 4-FMP of Formula 1 genoemd.

op hun 18^e jaar. Ruim een derde van de uitgaanders (37%) gebruikte het laatste jaar lachgas en 13% de laatste maand.

De recente gebruikers namen het afgelopen jaar gemiddeld 6 keer lachgas (doorsnee 3 keer). Iets minder dan de helft van hen (45%) gebruikte het afgelopen jaar 1 of 2 keer. De rest deed dat 3 of 4 keer (20%), 5 tot 10 keer (21%) of vaker (14%). Slechts een klein aantal recente gebruikers (4%) is van mening dat zij te veel of te vaak lachgas gebruiken.

2.9 GHB

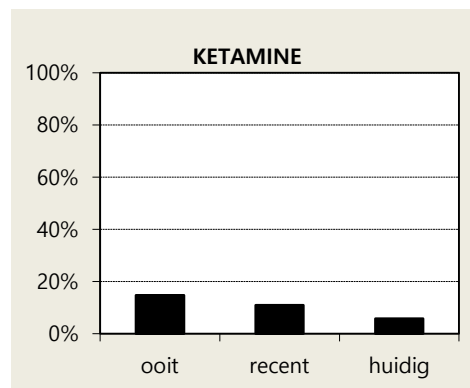
Net als lachgas is GHB een narcosemiddel. Van de uitgaanders heeft 5% ooit GHB gebruikt. De gemiddelde startleeftijd is 20 jaar. Van de uitgaanders is 4% recent gebruiker en 1% huidig gebruiker. Doordat GHB slechts door een klein aantal uitgaanders het afgelopen jaar is gebruikt wordt de frequentie van GHB-gebruik niet gerapporteerd.

2.10 Ketamine

Het derde narcosemiddel is ketamine. Onder uitgaanders heeft 15% dit middel ooit gebruikt, gemiddeld voor het eerst toen zij 20 jaar waren. Het laatste jaar heeft 11% ketamine gebruikt en de laatste maand 6%.

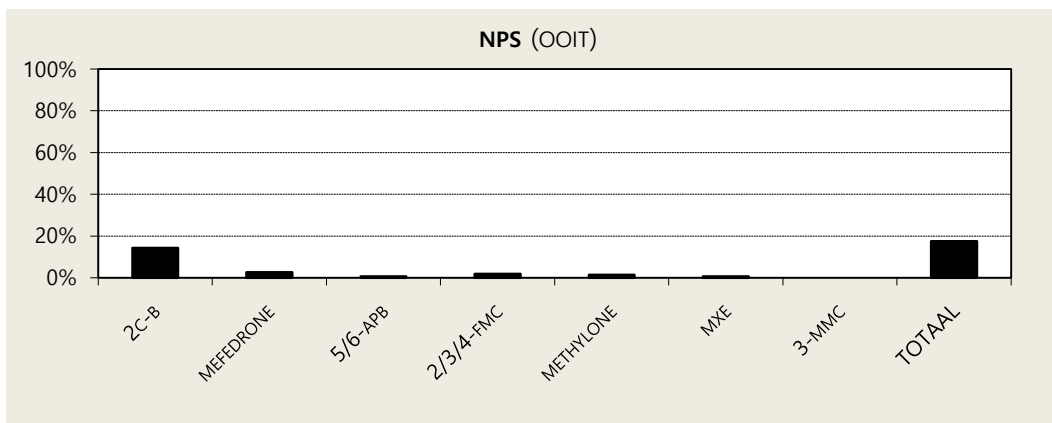
De recente gebruikers namen het laatste jaar gemiddeld 5 keer ketamine (doorsnee 2 keer). De meeste recente gebruikers (65%)

gebruikte het afgelopen jaar 1 of 2 keer ketamine. Een aantal recente gebruikers deed dit 3 of 4 keer (12%), 5 tot 10 keer (12%) of vaker (12%). Geen van de recente gebruikers vindt dat hij of zij te veel of te vaak ketamine gebruikt.

2.11 NPS (nieuwe psychoactieve stoffen)

NPS is de verzamelnaam voor 'nieuwe psychoactieve stoffen' die, doorgaans via internet, op de markt komen.¹⁶ Vaak gaat het hier om gesynthetiseerde chemische varianten van klassieke (verboden) middelen, maar het kunnen ook plantaardige stoffen zijn. Sommige middelen die tot de NPS worden gerekend zijn al opgenomen in de Opiumwet, zoals 2C-B en 4-FA. Het Europees waarnemingscentrum voor drugs (EMCDDA) onderscheidt op basis van de chemische structuur zes typen NPS: fenylethylaminen, cathinonen, cannabinoïden, piperazinen, tryptaminen en een restgroep van 'overige stoffen'.¹⁷

In totaal heeft één op de zes uitgaanders (17%) ooit weleens één of meer van de zeven onderzochte NPS gebruikt. Fenethylaminen zijn synthetische afgeleiden van ecstasy of amfetamine. De oudst bekende hiervan is **2C-B**. Een op de zeven uitgaanders (14%) heeft ooit 2C-B gebruikt. Een andere afgeleide van fenethylamine is **mefedrone**.¹⁸ Dit middel is door 3% van de uitgaanders ooit gebruikt.

Cathinonen zijn chemisch verwant aan khat (of qat). Hieronder vallen onder andere **5/6-APB**, **3-MMC**, **methylone** en **2/3/4-FMC**.¹⁹ Tot de restgroep van 'overige stoffen'

¹⁶ Koning & Niesink (2013).

¹⁷ EMCDDA (2015).

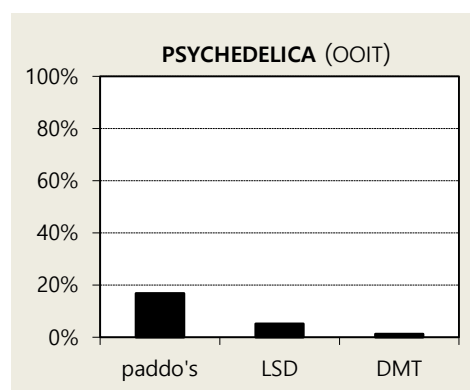
¹⁸ Mefedrone wordt ook wel 4-MMC of 'miauw miauw' genoemd.

¹⁹ 5-APB en 6-APB zijn chemisch niet identiek maar door gebruikers wordt het onderscheid niet altijd gemaakt. Beide stoffen staan ook wel bekend als 'benzo fury'. Een zelfde redenering geldt voor 2-FMC, 3-FMC en 4-FMC, ook wel bekend als 'flephedrone'. Methylone wordt ook wel 'explosion' genoemd.

behoort onder andere **MXE** (methoxetamine), een verwante van ketamine. Slechts enkele uitgaanders hebben deze middelen ooit gebruikt.

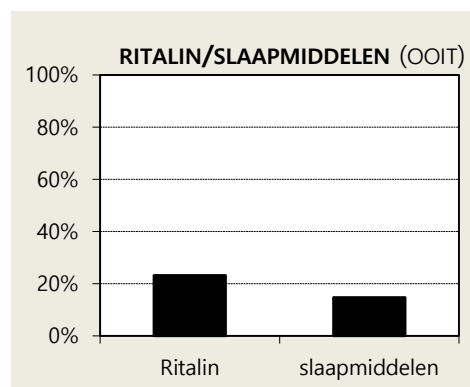
2.12 Psychedelica

Paddo's (psychedelische paddenstoelen of truffels), DMT (plantenbestanddeel uit onder andere ayahuasca) en LSD zijn hallucinogenen en worden ook wel psychedelica of tripmiddelen genoemd. Een op de zes uitgaanders (17%) heeft ooit paddo's gebruikt. Ooitgebruik van LSD en DMT ligt lager (respectievelijk 5% en 1%).

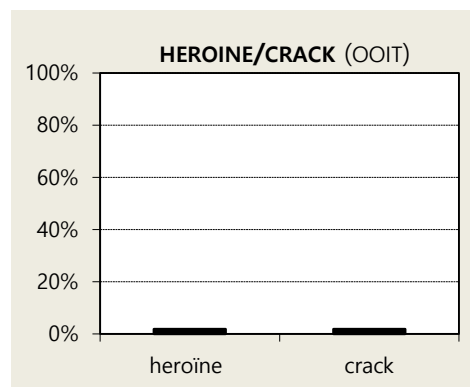
2.13 Ritalin en slaapmiddelen

De uitgaanders is tevens gevraagd naar het gebruik van twee soorten medicijnen die ook wel als 'genotmiddel' worden genomen: slaap- en kalmeringsmiddelen en Ritalin (methylfenidaat). Er is *niet* gevraagd of zij deze middelen op recept of recreatief gebruiken. Een kwart van de uitgaanders (23%) heeft ooit slaap- en kalmeringsmiddelen gebruikt en 15% heeft ooit Ritalin gebruikt.

2.14 Heroïne en crack

Heroïne en crack (basecoke) zijn beide 'straatdrugs'. Zowel heroïne als crack zijn slechts door enkele (2%) uitgaanders ooit gebruikt

2.15 Middelengebruik per subgroep

In deze paragraaf maken we vergelijkingen in middelengebruik tussen subgroepen op basis van achtergrondkenmerken, namelijk: geslacht, leeftijd, etniciteit, woonplaats en dagelijkse bezigheid. Bij tabak, alcohol en cannabis beperken we ons tot verschillen in *huidig* gebruik, inclusief gebruikshoeveelheden. Bij ecstasy, cocaïne, amfetamine, 4-FA, lachgas en ketamine kijken we naar verschillen in *recent* gebruik. Bij deze vergelijkingen spreken we alleen van verschillen als deze significant zijn (zie pagina 33). GHB wordt niet meegenomen in de vergelijking omdat de groep recente gebruikers hiervoor te klein is. Vergelijkingen van andere gebruikscijfers en middelen zijn opgenomen in de tabellen in bijlage B.

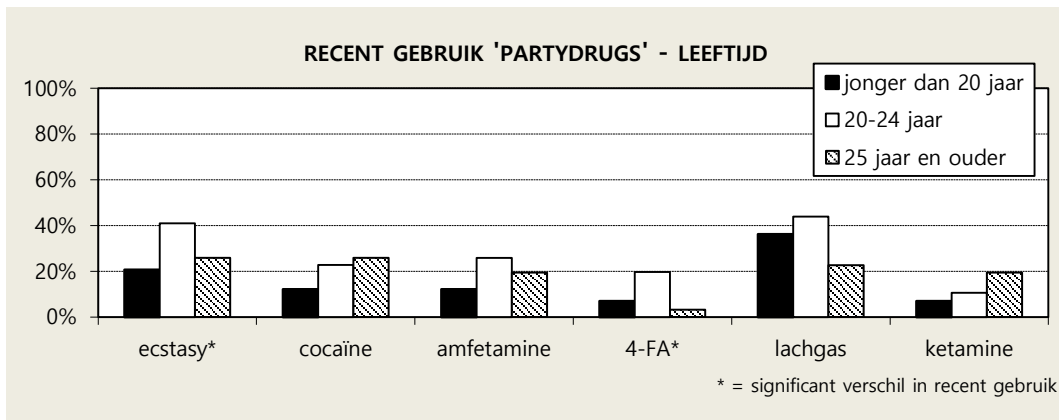
2.15.1 Geslacht

Jongens/mannen en meisjes/vrouwen verschillen niet wat betreft het aandeel *huidige rokers*, *huidige drinkers* en *huidige blowers*, maar jongens/mannen roken gemiddeld meer sigaretten per 'rookdag' (9 versus 7 sigaretten) en drinken gemiddeld meer glazen alcohol per 'drinkdag' (7 versus 5 glazen). Het aandeel *recente gebruikers* van de zes 'partydrugs' verschilt niet naar geslacht.

2.15.2 Leeftijd

In de analyse naar leeftijd onderscheiden we drie categorieën, namelijk: jonger dan 20 jaar, 20-24 jaar en 25 jaar en ouder. Er is geen verschil wat betreft het aandeel *huidige rokers*, *huidige drinkers* en *huidige blowers* tussen de leeftijdscategorieën. Wel drinken jongeren onder de twintig en begin-twintigers gemiddeld meer glazen alcohol per 'drinkdag' dan vijftwintigplussers (7 en 7 versus 4 glazen) en roken jongeren onder de twintig gemiddeld meer joints per 'blowdag' dan begin-twintigers en vijftwintigplussers (1.6 versus 1.1 en 0.8 joints).

Wat betreft het *recente gebruik* van ecstasy en 4-FA scoren jongeren onder de twintig en vijftwintigplussers relatief laag vergeleken met begin-twintigers. Het aandeel recente gebruikers van ecstasy van jong naar oud is respectievelijk 21%, 41% en 26% en van 4-FA respectievelijk 7%, 20% en 3%. Het aandeel *recente gebruikers* van cocaïne, amfetamine, lachgas en ketamine verschilt niet tussen de drie leeftijdscategorieën.

2.15.3 Etniciteit

Niet-westerse uitgaanders zijn vaker *huidige blowers* dan westerse uitgaanders (28% versus 62%). Westerse en niet-westerse uitgaanders verschillen niet wat betreft het aandeel *huidige rokers* en *huidige drinkers*. Ook wat betreft de zes 'partydrugs' verschilt het aandeel *recente gebruikers* onder de uitgaanders met een westerse achtergrond niet van die met een niet-westerse achtergrond.

2.15.4 Woonplaats

In de analyse naar woonplaats onderscheiden we drie subgroepen, namelijk: uitgaanders uit Hilversum, uitgaanders die elders in Gooi en Vechtstreek wonen en uitgaanders die buiten Gooi en Vechtstreek wonen. Uitgaanders die in Hilversum of elders in Gooi en Vechtstreek wonen zijn iets vaker *huidige drinkers* dan uitgaanders van buiten Gooi en Vechtstreek (98% en 97% versus 85%). Het aandeel *huidige rokers* en *huidige blowers* verschilt niet tussen uitgaanders uit de verschillende woonplaatsen. Hetzelfde geldt voor het aandeel *recente gebruikers* van de zes 'partydrugs'.

2.15.5 Dagelijkse bezigheid

Studenten en werkenden verschillen niet wat betreft het aandeel *huidige rokers*, *huidige drinkers* en *huidige blowers*. Studenten drinken en blowen gemiddeld wel meer dan werkenden per 'drinkdag' (7 versus 5 glazen) en 'blowdag' (1.4 versus 0.7 joints). Het aandeel *recente gebruikers* van de zes 'partydrugs' verschilt niet tussen studerende en werkende uitgaanders.

3 Uitgaan

In dit hoofdstuk wordt het algemene uitgaansgedrag van de uitgaanders besproken. Tevens wordt hun uitgaansgedrag op de uitgaansavond waarop zij zijn gevraagd mee te doen aan de survey beschreven. Hoeveel uur zijn zij uitgegaan? Welke middelen hebben zij die avond gebruikt? En hoe zijn zij thuis gekomen?

3.1 Uitgaan in het algemeen

Voor de meeste uitgaanders was de avond van het onderzoek niet de eerste en enige uitgaansavond die maand. Een ruime meerderheid is in de maand voorafgaand aan het onderzoek 2 of 3 keer (37%) of 4 tot 9 keer (31%) wezen stappen. Eén op de zes uitgaanders (17%) ging 10 keer of vaker uit. De helft (48%) ging de laatste maand ten minste vier keer uit en kan hiermee worden aangeduid als 'vaste stapper'. Daarnaast is een flinke groep van de uitgaanders 'gelegenheidsstapper' (zij gingen 1 tot 3 keer uit in de laatste maand) en een enkeling (3%) is 'thuisblijver' (zij gingen afgezien van de avond van het onderzoek de laatste maand niet uit).

De meerderheid van de uitgaanders (71%) gaat meestal uit in Hilversum. De rest bezoekt meestal uitgaansgelegenheden buiten Gooi en Vechtstreek (24%) of gaat meestal uit in andere plaatsen in Gooi en Vechtstreek (5%). De uitgaanslocaties die uitgaanders het laatste jaar bezochten waren vooral cafés, kroegen of bars (92%), georganiseerde feestjes bij vrienden/kennissen thuis (90%) en discotheken of clubs (86%). Iets meer dan de helft bezocht het laatste jaar een optreden of concert (54%) en ook klein- en grootschalige buitenfeesten/festivals werden vaak bezocht door uitgaanders (kleinschalig 38%; grootschalig 46%).²⁰

Ruim een derde van de uitgaanders (37%) voelde zich het laatste jaar weleens onveilig tijdens het uitgaan in Hilversum: van hen 31% in een discotheek of club en 27% in een café, kroeg of bar. Er konden meerdere uitgaanslocaties worden aangekruist.

²⁰ Kleinschalig: minder dan 5000 bezoekers. Grootschalig: meer dan 5000 bezoekers.

3.2 Middelengebruik voor, tijdens en na het uitgaan

Aan de uitgaanders is ook gevraagd naar hun middelengebruik voor, tijdens en na het uitgaan op de avond waarop we hen hebben aangesproken. Het middelengebruik hoeft dus niet noodzakelijkerwijs plaats te hebben gevonden in de uitgaansgelegenheden (tijdens het uitgaan). Zij kunnen die avond bijvoorbeeld ook (vooraf of achteraf) thuis hebben gebruikt. Verder wordt ook gekeken of er verschillen zijn in middelengebruik tussen subgroepen.

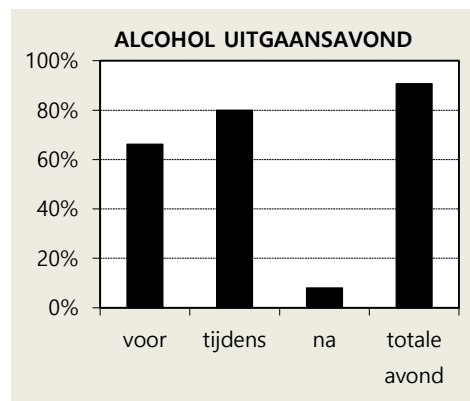
Gemiddeld duurde de uitgaansavond/dag van de uitgaanders 5 uur en in deze tijd gaven zij gemiddeld 26 euro uit.

3.2.1 Tabak

In totaal rookte ruim de helft van de uitgaanders (54%) voor, tijdens en/of na het uitgaan. Er zijn geen verschillen tussen subgroepen in het aandeel rokers op de uitgaansavond.

3.2.2 Alcohol

De meeste uitgaanders (80%) dronken alcohol *tijdens* het uitgaan, gemiddeld 5 glazen. Twee derde (66%) dronk (ook) *voor* het uitgaan, eveneens gemiddeld 5 glazen. Een minderheid heeft (ook) na het uitgaan nog alcohol gedronken, gemiddeld 2 glazen. Samen genomen dronk in totaal 91% van de uitgaanders op de totale uitgaansavond, gemiddeld 8 glazen.

Het aandeel jongens/mannen en meisjes/vrouwen dat alcohol dronk voor, tijdens en na het uitgaan was gelijk. Jongens/mannen dronken op de hele uitgaansavond wel meer glazen alcohol dan meisjes/vrouwen (totaal 10 versus 6 glazen). Wat betreft het aandeel drinkers zijn er *tijdens* het uitgaan verschillen naar leeftijd, waarbij geldt dat hoe ouder, hoe vaker er gedronken werd (64%, 88%, 93%). Op de hele uitgaansavond dronken jongeren onder de 20 jaar en begin-twintigers echter wel meer dan vijftwintigplussers (totaal 8 en 10 versus 7 glazen). Uitgaanders uit Hilversum of een andere plaats in Gooi en Vechtstreek dronken op de hele uitgaansavond vaker dan uit-

gaanders buiten Gooi en Vechtstreek (95% en 90% versus 79%). Wat betreft etniciteit en dagelijkse bezigheid zijn er geen verschillen in alcoholgebruik op de uitgaansavond.

3.2.3 Cannabis

In totaal blowde 9% van de uitgaanders voor, tijdens en/of na het uitgaan. Zij rookten op de totale uitgaansavond gemiddeld 2 joints. Uitgaanders onder de twintig blowden flink veel vaker dan begin-twintigers en vijfentwintigplussers (17% versus 3% en 7%). Verder zijn er geen verschillen tussen subgroepen in cannabisgebruik op de totale uitgaansavond.

3.2.4 Overige middelen

De meeste uitgaanders gebruikten op de uitgaansavond alleen tabak, alcohol en/of cannabis. Slechts een kleine groep uitgaanders gebruikte ook andere middelen. Op de totale uitgaansavond gebruikte 3% van de uitgaanders cocaïne, 3% amfetamine, 2% ecstasy, 3% lachgas en 3% slaap- en kalmeringsmiddelen.

3.2.5 Gebruikerstypen

Op basis van hun middelengebruik *tijdens* het uitgaan zijn de uitgaanders in vier typen in te delen:²¹

- **Nuchteren** (19%) hebben geen alcohol gedronken, niet geblowd en geen andere drugs gebruikt.
- **Drinkers** (73%) hebben wel alcohol gedronken, maar niet geblowd en geen andere drugs gebruikt.
- **Blowers** (3%) hebben wel cannabis gebruikt (en eventueel alcohol gedronken), maar geen andere drugs.
- **Peppers** (6%) hebben ecstasy (en/of MDMA-poeder), cocaïne en/of amfetamine gebruikt (en eventueel ook alcohol gedronken of cannabis gebruikt).

²¹ Er zijn twee uitgaanders die lachgas hebben gebruikt (naast eventueel alcohol en cannabis), maar geen uppers hebben gebruikt. Deze respondenten zijn bij deze indeling buiten beschouwing gelaten. Hetzelfde geldt voor één uitgaander die ketamine heeft gebruikt, maar geen uppers.

Uitgaanders onder de twintig zijn vergeleken met begin-twintigers en vijfentwintigplussers vaker nuchteren en begin-twintigers en vijfentwintigplussers zijn vaker drinkers vergeleken met uitgaanders onder de twintig, Tussen mannen en vrouwen, westerse en niet-westerse uitgaanders, uitgaanders die binnen of buiten Gooi en Vechtstreek wonen en studenten en werkenden zijn geen verschillen wat betreft gebruikerstype.

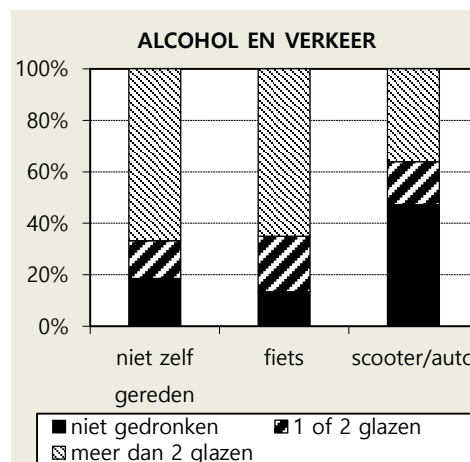
3.3 Na het uitgaan

De meeste uitgaanders (87%) zijn na het uitgaan (direct) naar huis gegaan. Anderen gingen naar een feestje bij vrienden of kennissen thuis (3%) of naar een (ander) café, kroeg of bar (3%). Na het uitgaan zijn uitgaanders het vaakst op de fiets naar huis gegaan (53%). Anderen waren met het openbaar vervoer (20%), lopend (10%), een taxi of Uber (9%) of reden met iemand met de auto mee (7%). Een klein deel reed zelf op een brommer of scooter (4%) of in een auto (4%). Er konden meerdere vervoersmogelijkheden worden aangekruist. In totaal heeft twee derde (66%) actief aan het verkeer deelgenomen door (ook) zelf met fiets, scooter en/of auto naar huis te gaan. De rest (34%) heeft zich uitsluitend lopend verplaatst en/of door anderen laten vervoeren.

3.3.1 Rijden onder invloed

Uitgaanders die niet zelf hebben gereden (lopend, taxi, openbaar vervoer etc.) hadden meestal alcohol gedronken (82%). Maar ook de fietsers (82%) hadden meestal gedronken.

Als we aannemen dat uitgaanders die meer dan twee glazen alcohol hadden gedronken een te hoog alcoholpromillage hadden om aan het verkeer deel te nemen, dan had 71% van de fietsers en 25% van de bestuurders van een motorvoertuig aangehouden kunnen

worden voor rijden onder invloed.²² Omdat relatief weinig uitgaanders zelf met de auto of scooter naar huis reden, is deze groep bestuurders onder invloed relatief klein; het gaat om 2 uitgaanders. Maar op het totaal van alle uitgaanders in Hilversum kan dit toch neerkomen op een flink aantal.

4 Polygebruik

Eerder zijn de gebruikscijfers per middel uitgebreid besproken. Om inzicht te krijgen in het polygebruik van uitgaanders kijken we in deze verdiepende analyse naar overlap in *recent* gebruik (= laatste jaar) van verschillende soorten middelen. Eerst bespreken we de overlap binnen de groep recente gebruikers van stimulantia (ecstasy, cocaïne en amfetamine).²³ Daarna komt de overlap tussen deze recente stimulantia-gebruikers en de gebruikers van andere harddrugs aan bod. Ten slotte kijken we naar de overlap tussen recente gebruikers van cannabis, lachgas en stimulantia. Polygebruik betekent hier *niet* dat de middelen ook daadwerkelijk gelijktijdig zijn gebruikt.

4.3.1 Polygebruik stimulantia

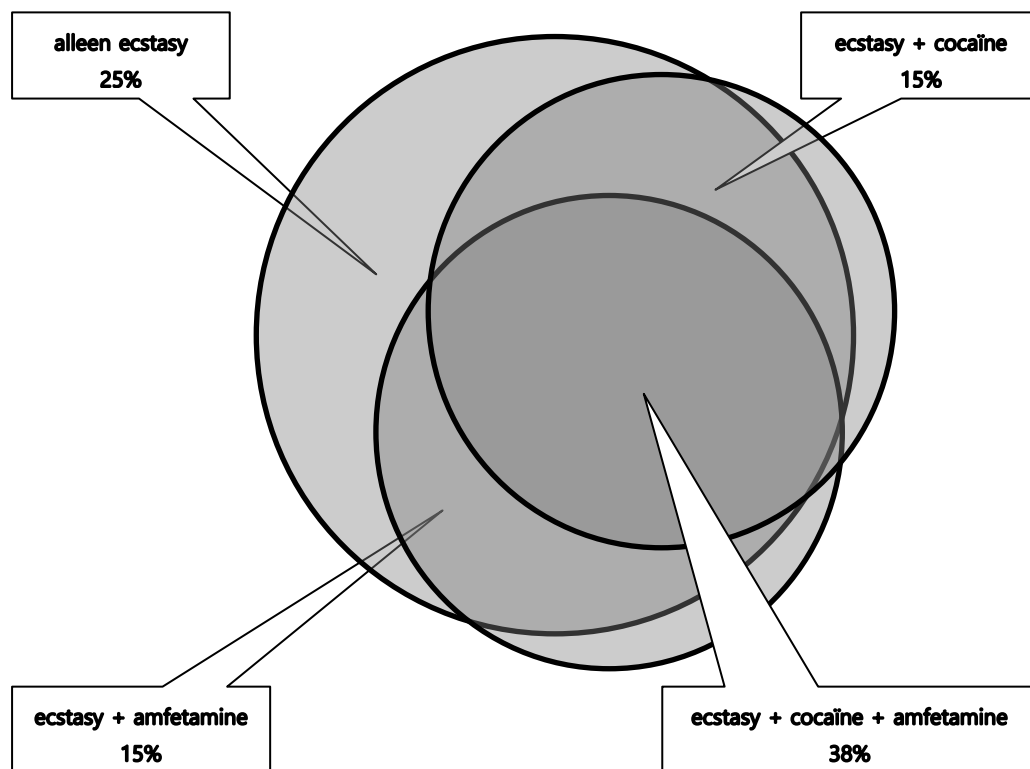
Van de uitgaanders heeft het laatste jaar 32% ecstasy, 19% cocaïne en 19% amfetamine gebruikt. Een derde van de uitgaanders (34%) heeft het laatste jaar minimaal een van deze drie stimulantia gebruikt. Van de recente stimulantia-gebruikers heeft een kwart (25%) alleen ecstasy, 4% alleen cocaïne en 4% alleen amfetamine gebruikt. Bijna een derde (30%) van hen heeft het afgelopen jaar twee soorten stimulantia ge-

²² De relatie tussen de gedronken hoeveelheid en bloedalcoholpromillage is mede afhankelijk van lichaamsgewicht en vet- en vochtgehalte van het lichaam. Daarnaast speelt ook mee hoe snel gedronken wordt en hoeveel tijd is verstreken na het laatste drankje. Zeer algemeen wordt echter een maximum van twee glazen alcohol op een avond/dag als 'veilig' ervaren. Wellicht dat sommige uitgaanders meer dan twee glazen dronken, maar toch een bloedalcoholgehalte van minder dan 0,5 promille hadden. Anderzijds zouden er ook uitgaanders kunnen zijn bij wie die limiet al met minder dan twee glazen was overschreden.

²³ Onder ecstasy worden zowel XTC-pillen als MDMA-poeder gerekend. Zie 2.4 voor de overlap tussen deze twee middelen.

bruikt en 38% alle drie. Opvallend is dat bijna alle recente gebruikers van cocaïne en amfetamine ook ecstasy hebben gebruikt.

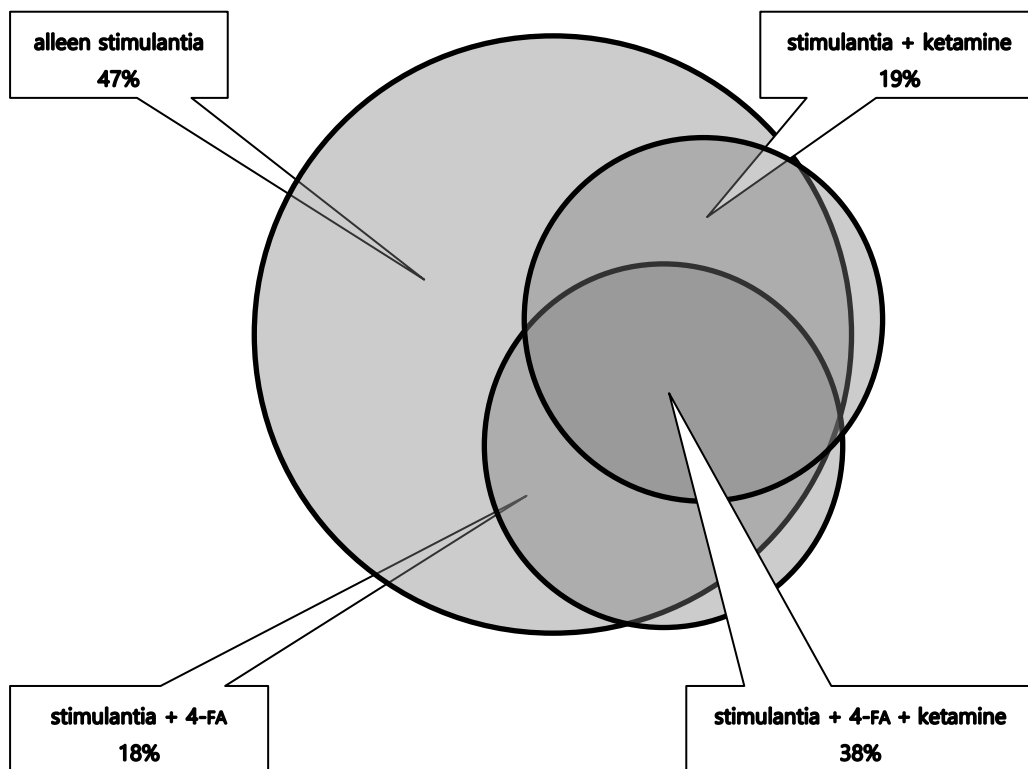
Overlap stimulantia (recente gebruikers)

4.3.2 Polygebruik stimulantia, 4-FA en ketamine

Zoals hierboven beschreven heeft 34% van de uitgaanders het laatste jaar ecstasy, cocaïne en/of amfetamine gebruikt. We bekijken nu de overlap van deze drie stimulantia met 4-FA en ketamine. Het laatste jaar gebruik van 4-FA en ketamine is respectievelijk 12% en 11%. Bij elkaar genomen heeft 37% van de uitgaanders het laatste jaar een of meer van deze vijf middelen gebruikt. Van deze groep heeft de helft (47%) het laatste jaar alleen (een van de) stimulantia gebruikt. Een vijfde van hen (19%) heeft het laatste jaar stimulantia en ketamine gebruikt, eveneens een vijfde (18%) heeft het laatste jaar stimulantia en 4-FA gebruikt en 38% gebruikte alle drie de soorten middelen het laatste jaar. Opvallend is dat vrijwel alle recente gebruikers van ketamine en/of 4-FA ook stimulantia hebben gebruikt.

Overlap stimulantia, 4-FA en ketamine (recente gebruikers)

5 Kopen van ecstasy, cocaïne en amfetamine

In de survey is ook aan uitgaanders gevraagd of zij het laatste jaar zelf weleens XTC-pillen, cocaïne of amfetamine hebben gekocht en zo ja, waar zij dit deden. Aan de uitgaanders die zelf weleens ecstasy, cocaïne of amfetamine hebben gekocht is ook gevraagd hoeveel zij hier de laatste keer voor hebben betaald.

Ecstasy

Zes op de tien (60%) recente ecstasygebruikers kocht het laatste jaar zelf weleens XTC-pillen: 30% bij een 06-dealer, 23% bij een dealer thuis, 6% bij een dealer op straat, 4% in het uitgaansleven en 9% op een andere manier (via vrienden/kennissen/bekenden

of 'via via').²⁴ De laatste keer dat de recente ecstasygebruikers van 2017 xtc-pillen kochten, namen ze tussen de 1 en 50 pillen af (meestal 1 á 5) en betaalden per pil gemiddeld €5. De prijsvariatie is relatief beperkt en voor de meesten bedroeg de stuksprijs dan ook €5.

Cocaïne

Van de respondenten die het laatste jaar cocaïne gebruikten, kocht iets minder dan de helft (47%) de cocaïne het laatste jaar weleens zelf. Zij deden dat het vaakst bij een 06-dealer (33%), gevolgd door in het uitgaansleven (10%) en bij een dealer thuis (7%). Het kopen van cocaïne via internet en/of op een andere manier (vrienden/kennissen/bekenden of 'via via') kwam nauwelijks voor (beiden 3%).²⁵ Bij de laatste cocaïne-aankoop werd meestal tussen een halve en één gram cocaïne gekocht. De gemiddelde gramprijs is €47. De doorsneeprijs in 2017 is €50 per gram.

Amfetamine

Iets minder dan de helft van de recente gebruikers van amfetamine (48%) kocht het laatste jaar zelf amfetamine. Dit gebeurde meestal bij een dealer thuis (20%) of bij een 06-dealer (17%) en een enkele keer in het uitgaansleven (3%) of bij een dealer op straat (3%). Verder kocht 10% op een andere manier amfetamine (via vrienden/kennissen/bekenden of 'via via').²⁶ Bij de laatste aankoop kochten de respondenten meestal 1 of 2 gram amfetamine. Gemiddeld werd €8 euro per gram amfetamine betaald, met een doorsneeprijs van €7 per gram.

6 Gooi en Vechtstreek versus Amsterdam

In deze paragraaf vergelijken we kerncijfers van Antenne Gooi en Vechtstreek met die van Antenne Amsterdam.²⁷ De wijze waarop bezoekers van uitgaansgelegenheden zijn

²⁴ Het totaal van deze percentages telt op tot meer dan 60% omdat er meerdere antwoorden aangekruist konden worden.

²⁵ Zie voetnoot 24.

²⁶ Zie voetnoot 24.

²⁷ Nabben, Luijk & Korf (2018).

benaderd en de inhoud van de survey zijn vrijwel identiek in Gooi en Vechtstreek en Amsterdam, maar de methodiek is ook toegespitst op de lokale omstandigheden. Zo zijn in Gooi en Vechtstreek bezoekers van feestcafés, clubs en poppodia benaderd, terwijl dit in Amsterdam bezoekers van clubs en festivals waren. Doordat de steekproeven van Gooi en Vechtstreek en Amsterdam anders zijn is het niet verantwoord om te toetsen of verschillen significant zijn, maar een vergelijking kan wel interessante inzichten opleveren.

Uitgaanders in Gooi en Vechtstreek zijn gemiddeld 5 jaar jonger dan uitgaanders in Amsterdam (21 versus 26 jaar). Dit hangt samen met een groter aandeel studenten (met name middelbare scholieren en mbo-studenten) in Gooi en Vechtstreek (75% versus 52%). Wat betreft geslacht en etniciteit verschillen de twee groepen uitgaanders weinig van elkaar.

De tabel hiernaast geeft een overzicht van het *huidige* gebruik van tabak, alcohol en cannabis en *recente* gebruik van stimulantia en narcosemiddelen in Gooi en Vechtstreek en Amsterdam. De opvallendste overeenkomsten en verschillen in prevalentiecijfers en gebruiksfrequentie zijn:

	Gooi en Vechtstreek	Amsterdam
tabak (huidig)	66%	61%
alcohol (huidig)	96%	97%
cannabis (huidig)	30%	43%
XTC-pillen (recent)	30%	66%
cocaïne (recent)	19%	39%
amfetamine (recent)	19%	31%
lachgas (recent)	37%	52%
GHB (recent)	4%	13%
ketamine (recent)	11%	26%
4-FA (recent)	12%	34%

- Het aandeel *huidige* rokers verschilt weinig, maar wat opvalt is dat het aandeel dagelijkse rokers in Gooi en Vechtstreek groter is dan in Amsterdam (47% versus 37% van de *huidige* rokers). Verder lijken huidige rokers in Gooi en Vechtstreek gemiddeld een sigaret meer op een 'rookdag' te roken (8 versus 7 sigaretten).
- Zowel in Gooi en Vechtstreek als in Amsterdam zijn bijna alle uitgaanders huidige drinkers. De gebruiksfrequentie en het aandeel riskante drinkers zijn ook vergelijkbaar in beide groepen, maar huidige drinkers in Gooi en Vechtstreek lijken gemiddeld een glas meer op een 'drinkdag' te drinken (6 versus 5 glazen).

- Het aandeel huidige blowers is kleiner in Gooi en Vechtstreek dan in het Amsterdamse onderzoek (30% versus 43%). De gebruiksfrequentie, gebruikshoeveelheid en het aandeel riskante blowers in beide groepen zijn vergelijkbaar.
- In Gooi en Vechtstreek is het aandeel *recente* gebruikers van ecstasy, cocaïne, amfetamine, 4-FA en lachgas kleiner dan in Amsterdam (respectievelijk 30% versus 66%; 19% versus 39%; 19% versus 31%; 12% versus 34% en 37% versus 52%). Verder ligt de gebruiksfrequentie van deze vijf middelen wat lager in Gooi en Vechtstreek, hoewel de verschillen niet enorm groot zijn. Met name het aandeel *recente* gebruikers dat deze middelen het laatste jaar 1 of 2 keer heeft gebruikt is wat groter in Gooi en Vechtstreek.
- Het aandeel *recente* gebruikers van ketamine en GHB is kleiner in Gooi en Vechtstreek dan in Amsterdam (respectievelijk 11% versus 26% en 4% versus 13%). Verder ligt de gebruiksfrequentie van ketamine in Gooi en Vechtstreek flink lager dan in Amsterdam. Omdat het aandeel GHB-gebruikers in Gooi en Vechtstreek minimaal is, worden de cijfers over gebruiksfrequentie buiten beschouwing gelaten.

7 Samenvatting

In het najaar van 2017 deden 155 bezoekers van uitgaansgelegenheden (feestcafés, clubs en poppodia) in Hilversum mee aan Antenne 2017 Gooi en Vechtstreek. Zij vulden een vragenlijst in over uitgaan en het gebruik van tabak, alcohol, cannabis en andere middelen. De uitgaanders zijn gemiddeld 21 jaar en iets meer dan de helft is jongen/man (51%). De meeste uitgaanders (81%) hebben een Nederlandse achtergrond en driekwart is scholier/student (75%). Het uitgaansleven van (jonge) stappers in Gooi en Vechtstreek concentreert zich in Hilversum en dit is ook terug te zien in de cijfers: 64% van de uitgaanders woont in Hilversum en 19% elders in Gooi en Vechtstreek. De overige 19% woont buiten deze regio.

Ooit-gebruik

Vrijwel alle uitgaanders hebben *ooit* alcohol gedronken (99%). Op de tweede en derde plaats staan tabak (85%) en cannabis (83%). Daarna komt lachgas: de helft (51%) heeft dit narcosemiddel weleens gebruikt. Van de stimulantia scoort het ooit-gebruik van ecstasy (39%) en/of MDMA-poeder (22%) het hoogst (samen genomen 41%), gevolgd door amfetamine (25%) en cocaïne (23%). Narcosemiddelen (op lachgas na),

worden minder gebruikt: 15% gebruikte ooit ketamine en 5% GHB. Van de nieuwe psychoactieve stoffen (NPS) is 4-FA veruit het meest weleens gebruikte middel (22%), daarna 2C-B (14%) en mefedrone (3%). Bij de overige middelen staat het *ooit-gebruik* van slaap- en kalmeringsmiddelen bovenaan (23%), gevolgd door paddo's (17%), Ritalin (15%) en LSD (5%). Ooit-gebruik van crack (2%), heroïne (2%), DMT (1%) en methamfetamine (1%) komen nauwelijks voor.

Startleeftijd

De gemiddelde leeftijd bij het eerste gebruik (de startleeftijd) van deze middelen ligt het laagst voor alcohol (15 jaar), tabak (15 jaar) en cannabis (16 jaar). Daarna komen lachgas (18 jaar), XTC-pillen, amfetamine en 4-FA (19 jaar), cocaïne, ketamine en GHB (20 jaar).

Huidig gebruik van tabak, alcohol en cannabis

Bijna alle uitgaanders (96%) zijn *huidige* drinker (laatste maand), driekwart (66%) is *huidige* roker en drie op de tien (30%) *huidige* blower. Alcohol wordt door de meeste *huidige* drinkers 1 of 2 dagen per week (50%) of 3 of 4 dagen per week (17%) gedronken. Op een 'drinkdag' worden gemiddeld 6 glazen alcohol gedronken. Een klein deel (1%; 1% van de totale groep) is dagelijkse drinker. Daarmee vergeleken ligt het aandeel dagelijkse rokers (47%; 31% van de totale groep) een stuk hoger. Maar er zijn ook nogal wat 'gelegenhedsrokers': een derde van de *huidige* rokers (32%) rookt maximaal 2 dagen per week. Gemiddeld worden 8 sigaretten gerookt op een 'rookdag'. Bijna twee derde van de *huidige* blowers (64%) rookt minder dan 1 dag per week een joint, maar er is ook een klein deel (4%; 1% van de totale groep) dat dagelijks blowt. Gemiddeld wordt 1 joint gerookt op een 'blowdag'.

Aan de *huidige* gebruikers van tabak, alcohol en cannabis is gevraagd of zij zelf vinden dat zij te veel of te vaak roken, drinken en blowen. Onder *huidige* rokers is dit aandeel het grootst (76%), gevolgd door alcohol (44%) en daarna cannabis (26%).

Recent gebruik stimulantia en narcosemiddelen

Omdat andere middelen over het algemeen minder frequent worden gebruikt, is het *recente* gebruik (laatste jaar) bekeken. *Recent* gebruik is met 37% het hoogst voor lachgas, gevolgd door XTC-pillen (30%). Cocaïne en amfetamine liggen met 19% op hetzelfde niveau en daarna komen 4-FA (12%), ketamine (11%) en GHB (4%). Van de uitgaanders heeft 34% het laatste jaar minimaal een van de drie meest voorkomende stimulantia gebruikt (ecstasy, cocaïne en amfetamine) gebruikt. Een kwart van deze

groep (25%) heeft alleen ecstasy gebruikt, 4% alleen cocaïne en 4% alleen amfetamine. De rest gebruikte van twee (30%) of drie (38%) soorten stimulantia. Bijna alle *recente* gebruikers van cocaïne en amfetamine hebben het laatste jaar ook ecstasy gebruikt.

Wat betreft gebruiksfrequentie laten XTC-pillen en cocaïne min of meer hetzelfde patroon zien: de helft van de *recente* gebruikers (53% en 50%) nam deze middelen het laatste jaar maximaal 4 keer, maar er zijn er ook (15% en 23%) die ze het laatste jaar relatief vaak hebben gebruikt (meer dan 10 keer). Ook onder recente gebruikers van amfetamine en lachgas zijn er die deze middelen het laatste jaar meer dan 10 keer hebben gebruikt (beide 14%), maar bij deze middelen is het aandeel *recente* gebruikers dat maximaal 4 dagen heeft gebruikt groter (73% en 65%). De gebruiksfrequentie van ketamine en 4-FA ligt daar weer onder: 77% en 84% van de recente gebruikers namen deze middelen maximaal 4 dagen in het laatste jaar.

Van de *recente* gebruikers van XTC-pillen, cocaïne en amfetamine vindt respectievelijk 25%, 10% en 14% dat zij dit middel te veel of te vaak gebruiken, terwijl dit percentage voor de andere middelen een stuk lager ligt en varieert tussen de 4% en 0%.

Verschillen tussen subgroepen

Voor diverse achtergrondkenmerken is bekeken of er verschillen zijn tussen subgroepen in *huidig* gebruik van tabak, alcohol en cannabis en *recent* gebruik van stimulantia en narcosemiddelen. De opvallendste verschillen tussen subgroepen per achtergrondkenmerk:

- Jongens/mannen roken gemiddeld 2 sigaretten meer op een 'rookdag' en drinken gemiddeld 2 glazen meer op een 'drinkdag' dan meisjes/vrouwen.
- Uitgaanders onder de twintig en begin-twintigers drinken gemiddeld 2 glazen meer op een 'drinkdag' dan vijftwintigplussers en uitgaanders onder de twintig blowen gemiddeld wat meer joints op een 'blowdag' dan begin-twintigers en vijftwintigplussers. Onder begin-twintigers is het is het aandeel *recente* gebruikers van ecstasy en 4-FA groter dan onder uitgaanders onder de twintig en vijftwintigplussers.
- Uitgaanders die in Hilversum of in een andere plaats in Gooi en Vechtstreek wonen zijn vaker *huidige* drinkers vergeleken met uitgaanders die buiten deze regio wonen.
- Onder niet-westerse uitgaanders is het aandeel *huidige* blowers groter dan onder westerse uitgaanders.

- Scholieren/studenten drinken gemiddeld 2 glazen meer op een 'drinkdag' en blo-
wen gemiddeld wat meer op een 'blowdag' dan werkenden.

Uitgaan en veiligheid

De meeste uitgaanders gaan met enige regelmaat stappen, de helft (48%) ging de laatste maand zelfs ten minste 4 keer uit (de 'vaste stappers'). Bijna driekwart (71%) van de uitgaanders gaat meestal uit in Hilversum. Het type uitgaansgelegenheden dat uitgaanders bezoeken, is divers, maar vooral cafés, kroegen en bars, feestjes bij vrienden/kennissen en discotheken/clubs worden veel bezocht. Van de uitgaanders heeft 37% zich het laatste jaar weleens onveilig gevoeld tijdens het uitgaan in Hilversum (met name in discotheken/clubs of cafés, kroegen en bars).

Middelengebruik tijdens het uitgaan

Aan de uitgaanders is gevraagd naar hun middelengebruik voor, tijdens en na het uitgaan op de avond van het onderzoek. Toen dronk (voor, tijdens en/of na) 91% van de uitgaanders alcohol (gemiddeld 8 glazen) en rookte ruim de helft (54%). Jongens/mannen, uitgaanders onder de twintig en begin-twintigers dronken meer op de uitgaansavond dan meisjes/vrouwen en vijftwintigplussers. Verder blowde 9% voor, tijdens en/of na het uitgaan (jongere uitgaanders vaker dan oudere), gemiddeld 2 joints. Slechts een kleine groep uitgaanders gebruikte ook nog andere middelen: 3% cocaïne, 3% amfetamine, 3% lachgas, 3% slaap- en kalmeringsmiddelen en 2% ecstasy.

Cijfers Gooi en Vechtstreek en Amsterdam vergeleken

Antenne Amsterdam volgt al ongeveer vijftwintig jaar trends in alcohol, tabak en drugs onder jonge Amsterdammers. Dit jaar is voor het eerst ook dezelfde methodiek toegepast op Gooi en Vechtstreek. Een belangrijk verschil tussen de survey in Gooi en Vechtstreek en Amsterdam is het type uitgaanders dat werd onderzocht. In Gooi en Vechtstreek zijn bezoekers van feestcafés, clubs en poppodia onderzocht en in Amsterdam bezoekers van clubs en festivals. Uitgaanders in Gooi en Vechtstreek zijn gemiddeld 5 jaar jonger dan die in Amsterdam en daarnaast is het aandeel studenten in Gooi en Vechtstreek groter. Wat betreft het *huidige* gebruik van tabak, alcohol en cannabis zijn er weinig verschillen: alleen het aandeel huidige blowers is kleiner in Gooi en Vechtstreek. Verder is het *recente* gebruik van stimulantia en narcosemiddelen in Gooi en Vechtstreek beduidend lager dan in Amsterdam.

IV

DRUGSTESTSERVICE

1	Testservice drugsmonsters	65
1.1	Aangeboden monsters	66
1.2	Ecstasy	67
1.2.1	Testresultaten XTC-pillen	67
1.2.2	Testresultaten MDMA-poeders.....	68
1.3	Cocaïne	68
1.4	Amfetamine	69
1.5	4-FA	70
1.5.1	Testresultaten 4-FA-pillen	70
1.5.2	Testresultaten 4-FA-poeders.....	70
1.6	Overige monsters	70
1.7	Testservice prijzen drugsmonsters	71
2	Samenvatting	72

In dit hoofdstuk worden cijfers gepresenteerd over testresultaten van drugs die door gebruikers in 2017 bij de **testservice** van Jellinek Preventie Gooi en Vechtstreek zijn aangeboden. Deze cijfers zijn op zichzelf niet representatief voor de gehele gebruikerspopulatie of drugsmarkt in de regio, maar kunnen wel aanwijzingen verschaffen over middelengebruik. In de tekst worden de belangrijkste resultaten weergegeven. Meer gedetailleerde gegevens zijn te vinden in de tabellen in bijlage C.

1 Testservice drugsmonsters

De drugstestservice van Jellinek Preventie Gooi en Vechtstreek is onderdeel van het landelijke Drugs Informatie en Monitoring Systeem (DIMS). In 2017 konden gebruikers de samenstelling en zuiverheid van XTC-pillen en andere drugs (kosteloos) op donderdagavonden laten testen bij de testservice in Hilversum. Bij de testservice worden kenmerken van XTC-pillen (afmeting, vorm, kleur, logo) vergeleken met een lijst van reeds geanalyseerde pillen waarvan de inhoud bekend is. Daarnaast wordt bij pillen en poeders een zuurtest gedaan. Wordt de pil niet herkend en/of geeft de zuurtest een negatieve uitslag, dan wordt de mogelijkheid geboden het monster naar het laboratorium door te sturen. Niet alle gebruikers kiezen voor deze optie en bij het DIMS kunnen ook niet altijd alle doorgestuurde monsters worden geanalyseerd vanwege beperkte capaciteit.

De testservice houdt cijfers bij van het aantal en de soorten drugsmonsters die worden aangeboden. In dit hoofdstuk worden de testresultaten in vijf categorieën gerapporteerd:

1. Het monster bevat **uitsluitend de werkzame stof** waarvoor het is gekocht.
2. Het monster bevat **voornamelijk de werkzame stof** waarvoor het is gekocht.²⁸
3. Het monster bevat voornamelijk of uitsluitend **andere werkzame stoffen**.

²⁸ Het monster bevat naast de stof waarvoor het is gekocht ook andere stoffen. Het gewicht of volumepercentage van de stof waarvoor het is gekocht is echter het grootst. Onder deze categorie vallen ook monsters die, naast de stof waarvoor het is gekocht, ook relatief onschuldige bijproducten bevatten.

4. Het monster bevat (1) geen enkele werkzame stof, (2) niet-gekwantificeerde andere werkzame stoffen (waardoor niet is vast te stellen wat de belangrijkste werkzame stof is) of (3) de testuitslag is niet geregistreerd. Dit is de categorie **overig**.
5. Het monster is **niet geanalyseerd**.²⁹

De vierde categorie 'overig' is een restcategorie en zegt niet zo veel. Daarom wordt in de tekst geen aandacht besteed aan deze categorie. Bij de berekening van percentages wordt de vijfde categorie 'niet-geanalyseerd' buiten beschouwing gelaten.

Begrippen testresultaten

Hieronder worden een aantal begrippen met betrekking tot de testresultaten nader toegelicht.

Werkzame stof

De actieve stoffen in een monster. Monsters kunnen de werkzame stof bevatten waarvoor het middel is gekocht, maar kunnen ook werkzame stoffen bevatten waarvoor het middel **niet** is gekocht. Een monster kan bijvoorbeeld als 4-FA zijn gekocht, maar ook (of uitsluitend) MDMA bevatten.

Zuiverheid

Een monster is zuiver (categorie 1) wanneer een monster **geen** andere stof bevat dan de stof waarvoor het middel is gekocht. Monsters in categorie 2 zijn niet zuiver, maar bevatten **voornamelijk** de stof waarvoor het middel is gekocht en een beperkte hoeveelheid andere werkzame stoffen of bijproducten.

Vervuiling

Monsters kunnen andere werkzame stoffen bevatten dan waarvoor het middel is gekocht. Dit wordt vervuiling genoemd.

Dosering

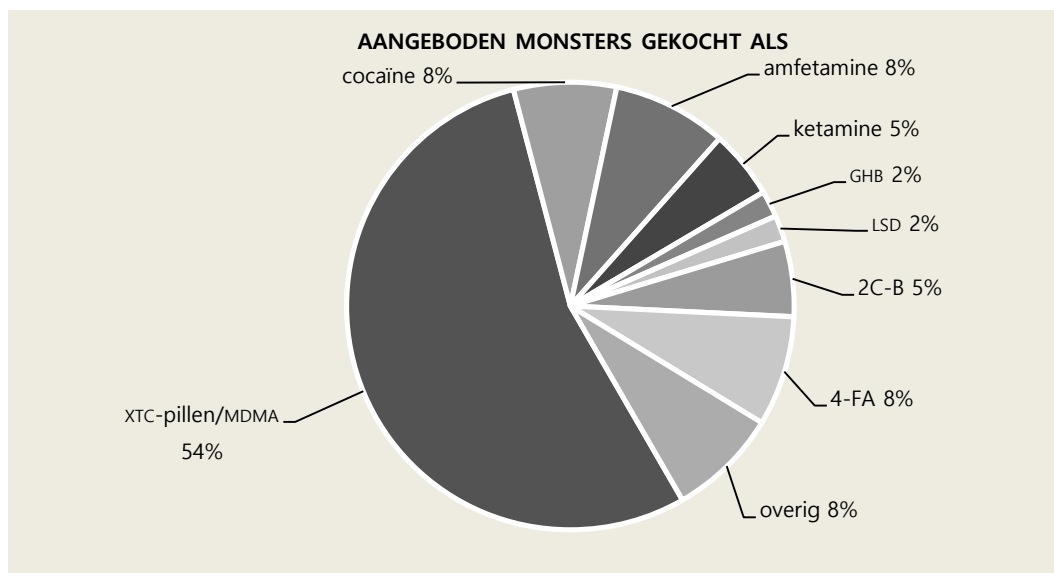
De hoeveelheid werkzame stof in een monster. Dit wordt in de tekst alleen weergegeven voor de werkzame stof waarvoor het monster is gekocht. De dosering wordt voor pillen uitgedrukt in milligram, voor vloeistoffen in milligram per milliliter, voor papertrips in microgram en voor poeders in volumepercentage. Vrijwel alle poeders bestaan uit een psychoactieve base en een inactief zout. Voor de dosering wordt alleen het psychoactieve deel gemeten. Dit kan door de aanwezigheid van zout nooit 100% zijn.

1.1 Aangeboden monsters

In 2017 werden in totaal **202** drugsmonsters aangeboden bij Jellinek Preventie Gooi en Vechtstreek. Ruim de helft van de aangeboden monsters (54%) werd gekocht als

²⁹ Er zijn verschillende redenen waarom een monster niet wordt geanalyseerd, waaronder: (1) de gebruiker kiest ervoor om (de benodigde hoeveelheid van) het monster niet door te laten sturen of (2) er is een stop op de analyse van het middel door beperkte laboratoriumcapaciteit (bijvoorbeeld bij GHB en LSD).

XTC of MDMA (54%), gevolgd door amfetamine (8%), 4-FA (8%) en cocaïne (7%). In de volgende paragrafen bespreken we de testresultaten van de negen categorieën drugsmonsters uit de onderstaande figuur.

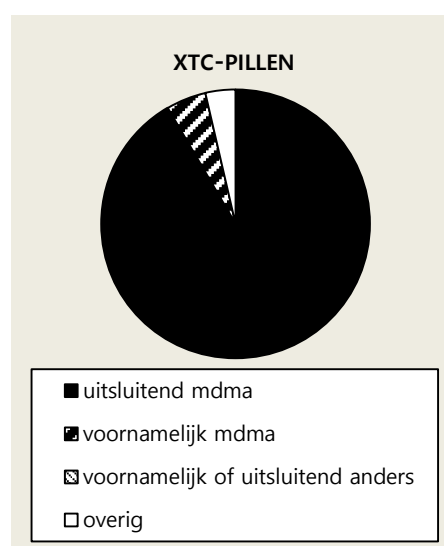
1.2 Ecstasy

In 2017 werden **109** XTC- en MDMA-monsters aangeboden. Veruit de meeste XTC- en MDMA-monsters waren XTC-pillen (90%). De rest van de monsters waren MDMA-poeders (7%) of kristallen en staafjes (3%). In totaal werden 83 XTC-pillen en 8 MDMA-poeders direct herkend of in het laboratorium geanalyseerd.

1.2.1 Testresultaten XTC-pillen

Van de 83 herkende of geanalyseerde XTC-pillen was **92%** zuiver. MDMA was in die pillen de enige werkzame stof. Daarnaast bevatte **5%** van de XTC-pillen voornamelijk MDMA. De vervuilde werkzame stoffen die in de XTC-pillen werden aangetroffen waren: cafeïne (3x), alpha-methoxy-MDMA (2x) en CEC (1x).³⁰

³⁰ Zie toelichting pagina 66.

XTC-pillen met uitsluitend of voornamelijk MDMA bevatten in 2017 gemiddeld **161 mg** MDMA. De marges zijn echter zeer groot. De meeste XTC-pillen in 2017 bevatten namelijk tussen de 80 en 241 mg MDMA.³¹ Het aandeel hoog gedoseerde pillen was vrij groot. Voorheen sprak men over hoog gedoseerde pillen bij meer dan 140 mg MDMA, maar tegenwoordig wordt al een grens van 150 mg MDMA aangehouden. In 2017 was twee derde van de XTC-pillen (65%) hoog gedoseerd.

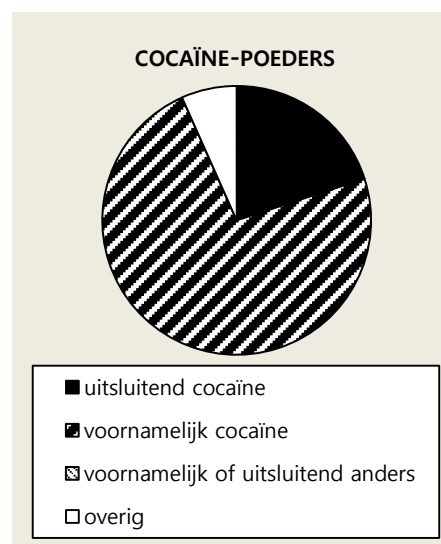
1.2.2 Testresultaten MDMA-poeders

Op één monster na waren alle MDMA-poeders zuiver (**88%**). Het monster dat niet zuiver was bevatte geen MDMA, maar ketamine. De gemiddelde dosering van MDMA-poeders was **77%**. Dat is hoog, want het maximale volumepercentage is 84%.³²

1.3 Cocaïne

In 2017 werden **15** cocaïnemonsters aangeboden (alle in poedervorm) en deze werden allemaal geanalyseerd. Bijna alle cocaïnemonsters waren zuiver (**20%**) of bestonden voornamelijk uit cocaïne met beperkte hoeveelheden andere stoffen of bijproducten (**73%**).

Levamisol was de belangrijkste vervuilende stof: de helft van de cocaïne-poeders (53%) bevatte levamisol.³³ De gemiddelde zuiverheid van monsters met cocaïne als hoofdbestanddeel lag in 2017 op **65%**. Het maximaal haalbare volumepercentage van cocaïne is 89%.³⁴

³¹ De boven- en ondermarge waarbinnen 95% van de pillen statistisch gezien valt, wordt geschat op het gemiddelde plus of min 1.96 maal de standaarddeviatie.

³² Vrijwel alle drugs bestaan uit een psychoactieve base en een inactief zout. Voor de dosering wordt alleen het psychoactieve deel gemeten en dat kan door de aanwezigheid van het zout nooit 100% zijn.

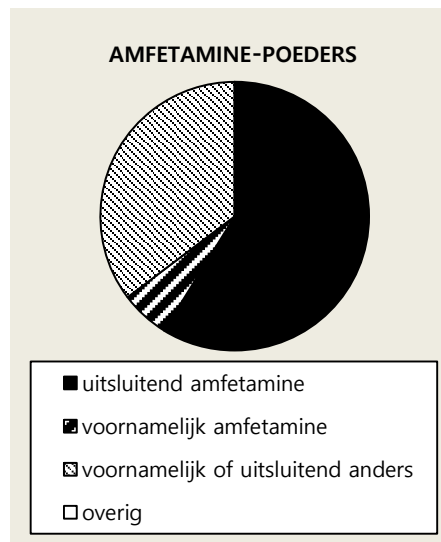
³³ Zie toelichting pagina 66.

³⁴ Zie voetnoot 32.

1.4 Amfetamine

In 2017 werden **17** amfetaminemonsters aangeboden, allemaal in de vorm van poeder. Van alle aangeboden amfetamine-poeders zijn testresultaten bekend. De meeste geanalyseerde amfetamine-poeders bevatten uitsluitend (**59%**) of voornamelijk (**6%**) amfetamine. Aangeboden amfetaminemonsters bestonden relatief vaak voornamelijk of uitsluitend uit andere werkzame stoffen (35%).

Cafeïne was de belangrijkste vervuilende werkzame stof in amfetamine-poeders.³⁵ In 6 van de 18 geanalyseerde monsters werd dit aangetroffen. Wanneer amfetamine niet het hoofdbestanddeel vormde, bestond het monster vaak voornamelijk uit cafeïne. Eén van de geanalyseerde amfetamine-poeders bestond voornamelijk uit cocaïne. In 2017 was de gemiddelde dosering van amfetamine-poeders **65%**. Het maximale volumepercentage bij amfetamine is 72%.³⁶

Kwaliteit controleren

Aan degenen die het afgelopen jaar zelf wel eens xtc-pillen (n = 28), cocaïne (n = 14) of amfetamine (n = 14) hebben gekocht (zie hoofdstuk III) is gevraagd of ze de kwaliteit van hun gekochte drugs controleren. Eén op de vijf uitgaanders die het laatste jaar zelf **xtc-pillen** heeft gekocht (18%) doet dit: 11% maakt gebruik van pillreports.com en 7% gaat naar de testservice. Een derde (32%) zegt gecontroleerde pillen te kopen en 21% laat anderen de pillen controleren. De resterende 29% gebruikt pillen die noch door henzelf, noch door anderen zijn gecontroleerd. De kwaliteit van **cocaïne** wordt minder vaak gecontroleerd: minder dan de helft van de uitgaanders die het laatste jaar zelf cocaïne heeft gekocht (43%) laat cocaïne noch door henzelf, noch door anderen controleren. De rest controleerde de kwaliteit met een thuïstest (7%), laat anderen de cocaïne controleren (7%) of zegt gecontroleerde cocaïne te kopen (43%). Voor **amfetamine** geldt ongeveer hetzelfde patroon: 43% laat amfetamine noch door henzelf, noch door anderen controleren, 43% zegt gecontroleerde amfetamine te kopen, 14% laat anderen de amfetamine controleren.

³⁵ Zie toelichting pagina 66.

³⁶ Zie voetnoot 32.

1.5 4-FA

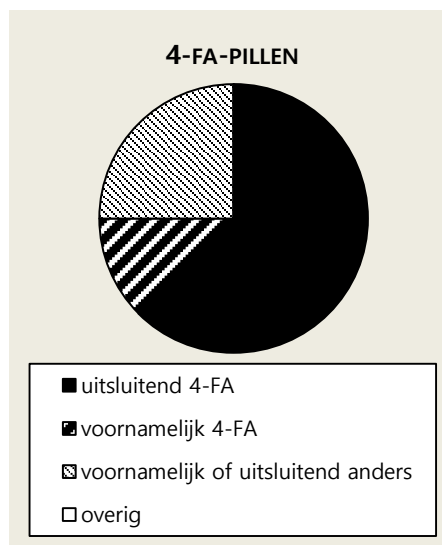
In 2017 werden **16** 4-FA-monsters aangeboden, zowel in de vorm van pillen (9x) als in poeders (6x) en capsules (1x). In totaal werden 8 4-FA-pillen en alle 6 de 4-FA-poeders direct herkend of in het laboratorium geanalyseerd.

1.5.1 Testresultaten 4-FA-pillen

De meeste 4-FA-pillen bevatten uitsluitend (**63%**) of voornamelijk (**13%**) 4-FA. Twee pillen bevatten voornamelijk of uitsluitend andere werkzame stoffen (MDMA en ketamine). De geanalyseerde pillen waarin 4-FA het hoofdbestanddeel was, bevatten gemiddeld **130 mg** 4-FA, met een range van 94 tot 150 mg.

1.5.2 Testresultaten 4-FA-poeders

Alle 4-FA-poeders bevatten uitsluitend (**83%**) of voornamelijk (**17%**) 4-FA. De gemiddelde zuiverheid van 4-FA-poeders was **79%**. De maximaal haalbare zuiverheid van 4-FA-poeders is 81%.³⁷

1.6 Overige monsters

Monsters van andere middelen werden minder vaak aangeboden, maar de testresultaten worden hieronder per middel wel kort besproken.

Ketamine

In 2017 werden **10** ketaminemonsters aangeboden. Dit waren allemaal poeders en van alle ketaminemonsters zijn testresultaten bekend. Op twee monsters na waren alle geanalyseerde ketamine-poeders zuiver (**80%**). In 2017 was de gemiddelde dosering van ketamine-poeders **73%**. Dit is vrij hoog, want het maximaal haalbare volumepercentage van ketamine is 87%.³⁸

³⁷ Zie voetnoot 32.

³⁸ Zie voetnoot 32.

G H B

In 2017 werden **4** GHB-monsters aangeboden. Dit waren allemaal vloeistoffen en van alle monsters zijn testresultaten bekend. De GHB-vloeistoffen bleken allemaal zuiver (**100%**) en de gemiddelde dosering was **504 mg/ml**.

L S D

In 2017 werden **4** LSD-monsters aangeboden, allen in de vorm van een papertrip. Deze werden ook allemaal geanalyseerd. Drie van de vier LSD-papertrips waren zuiver.

2 C - B

In 2017 werden **11** 2C-B-monsters aangeboden, in de vorm van pillen. In totaal werden 8 aangeboden 2C-B-pillen herkend of geanalyseerd. De geanalyseerde 2C-B-pillen bevatten allemaal uitsluitend (**88%**) of voornamelijk (**12%**) 2C-B. De gemiddelde dosering van de in 2017 geanalyseerde 2C-B-pillen was **11 mg**.

Tot slot werden 16 monsters van andere middelen aangeboden bij de testservice. Testresultaten van monsters waarvan er minimaal 2 werden aangeboden staan in het overzicht hiernaast.³⁹

AANGEBODEN ALS	TESTRESULTATEN
6-APB (4x)	6-APB + 5-APB (4x)
methylone (2x)	onbekend (2x)
mefedrone (3x)	4-MEC + 3-MMC (1x) isopentredrone + pentedrone (1x) CMC (1x)

1.7 Testservice prijzen drugsmonsters

Gebruikers die XTC-pillen of andere middelen bij de testservice aanboden werden gevraagd naar de aanschafprijs. Monsters waarbij geen prijs werd opgegeven of waarvan de aanleveraars zeiden dat zij die gratis hadden gekregen, zijn niet meegeteld. Meer gedetailleerde gegevens over de prijzen zijn te vinden in bijlage C. De bij de testservice aangeboden XTC-pillen kostten volgens de

PRIJZEN OVERIGE MIDDELEN	
XTC-pillen	€4,19 per pil
MDMA-poeder	€19,25 per gram
cocaïne	€44,73 per gram
amfetamine	€6,44 per gram
ketamine	€20,00 per gram
2C-B	€3,71 per pil
4-FA	€4,96 per pil €17,83 per gram

³⁹ Monsters waarvan slechts één exemplaar werd aangeboden werden gekocht als: 2C-T-21, 2C-E, 3-MMC, aleph, DMT, MDA, MXE.

aanleveraars tussen de 1 en de 9 euro. Gemiddeld werd €4,19 betaald. Hoewel XTC-pillen met meer dan 150 mg MDMA gemiddeld wat duurder zijn dan pillen met 100-150 mg MDMA (€4,34 versus €3,98), is er verder geen duidelijk verband tussen de prijs en dosering van XTC-pillen.⁴⁰ De gemiddelde prijzen van de overige in 2017 aangeleverde monsters worden in het overzicht op de vorige pagina weergegeven.

2 Samenvatting

In dit hoofdstuk zijn de cijfers over testresultaten van drugs die door gebruikers bij de testservice van Jellinek Preventie Gooi en Vechtstreek zijn aangeboden in 2017 gepresenteerd. Deze cijfers zijn op zichzelf niet representatief voor de gehele gebruikerspopulatie (het zijn geen prevalentiecijfers) en ook niet voor de aanbodzijde van de markt. Ze leveren echter wel indirecte informatie op over middelengebruik in de regio.

In 2017 werden in totaal 202 drugsmonsters aangeboden. De helft van de aangeboden monsters was door gebruikers aangemerkt als ecstasy of MDMA (53%). Verder werden amfetamine- (8%), 4-FA- (8%) en cocaïne-monsters (7%) ook regelmatig aangeboden. De aangeleverde XTC-pillen waren vaak zuiver (97% van de XTC-pillen bestond uitsluitend of voornamelijk uit MDMA). Het aandeel hoog gedoseerde pillen was vrij groot (65% bevatte meer dan 150 mg MDMA) en de gemiddelde dosering van XTC-pillen was 161 mg MDMA. Bijna alle aangeboden cocaïne-poeders bestonden uitsluitend of voornamelijk uit cocaïne (93%). Het aandeel monsters dat, naast voornamelijk cocaïne, ook levamisol bevatte lag op 53%. Van de aangeboden amfetamine-poeders bestond de helft (55%) uitsluitend of voornamelijk uit amfetamine. De belangrijkste vervuilende stof in amfetamine-poeders is cafeïne. De aangeleverde 4-FA-pillen en 4-FA-poeders waren vaak zuiver (respectievelijk 76% en 100% van de monsters bestond uitsluitend of voornamelijk uit 4-FA).

⁴⁰ Er is geen significant verband tussen de prijs en de dosering van XTC-pillen. De Pearson correlatiecoëfficiënt: .125, $p = .270$.

VII

SAMENVATTING EN CONCLUSIE

Het uitgaansleven van veel jongeren en jongvolwassenen in de regio Gooi en Vechtstreek concentreert zich in Hilversum. Dit heeft onder andere te maken met de variatie aan scholen voor voortgezet onderwijs en mbo die Hilversum heeft en die veel leerlingen en studenten trekken van omliggende gemeenten, maar ook met het grote aanbod aan uitgaansgelegenheden. Op en rondom de Groest in Hilversum zijn diverse restaurants, (feest)cafés en clubs waar bezoekers van alle leeftijden zich het gehele jaar door verzamelen. Jongeren en jongvolwassenen gaan voornamelijk uit in de weekenden en of zij nu vroeg op de avond al beginnen met drinken op een van de terrassen, of pas rond middernacht naar Hilversum trekken na afloop van een feestje bij iemand thuis; de avond eindigt vaak op de dansvloer van een van de clubs of feestcafés.

Antenne Gooi en Vechtstreek: focus op uitgaanders

In 2017 is de methodiek van Antenne (die al ongeveer vijftientig jaar in Amsterdam wordt gebruikt) voor het eerst ook toegepast in een andere regio, namelijk Gooi en Vechtstreek. Om zicht te krijgen op het gebruik van tabak, alcohol en andere drugs onder jongeren en jongvolwassenen in de regio is gebruikgemaakt van kwalitatieve en kwantitatieve methoden. Door middel van een **focusgroep met professionals** is een eerste, kwalitatieve inventarisatie gemaakt van het middelengebruik onder groepen jongeren in Gooi en Vechtstreek. Om precieze cijfers te kunnen leveren over het middelengebruik is een **survey onder uitgaanders** (bezoekers van uitgaansgelegenheden in Hilversum) gehouden. In de survey zijn vragen gesteld over uitgaan, en het gebruik van tabak, alcohol, cannabis en andere middelen, in het algemeen en op de uitgaansavond. Ook zijn gegevens van de **drugstestservice** geanalyseerd, dat wil zeggen: de testresultaten van drugs die door gebruikers worden aangeboden bij de testservice van Jellinek Preventie Gooi en Vechtstreek.

Karakteristieken Gooi en Vechtstreek

De professionals die in contact staan met verschillende jongerengroepen benadrukken dat de grootste groep, de 'normale jongeren', weinig opvalt in de publieke ruimte. Typisch voor de regio is het contrast tussen groepen afkomstig uit milieus met hogere inkomens en groepen uit lagere inkomensklassen (vaak met een migrantenachtergrond). Jongeren uit hogere inkomensklassen ontmoeten elkaar vaker thuis of ergens in een tuinhuis en vaak buiten het zicht van de ouders. De *home alone* feesten zijn in deze kringen berucht. Jongeren uit lagere inkomensklassen hangen vaker rond op straat. Professionals ervaren soms een gesloten karakter van mensen in de Gooi en Vechtstreek. Vooral de gezinnen in de welgestelde sociale klassen zijn vaak lastig te bereiken en laten zich niet snel de les lezen bij geschillen. Ook de bereidheid van de ouders om mee te werken als jongerenwerkers of agenten aan de bel trekken over bepaalde problematiek is bij hun kinderen doorgaans gering.

Alcoholgebruik is hoog – voorlichting en aanpak nog problematisch

Volgens professionals die zicht hebben op jongerengroepen voert alcohol duidelijk de boventoon als het om het middelengebruik gaat. Vooral bij Nederlandse jongeren is drinken 'genormaliseerd' en professionals zien dat jongeren soms al op jonge leeftijd in aanraking komen met alcohol. Naast bier en wijn is volgens de professionals ook sterke drank populair. Ook blijktens de survey onder uitgaanders wordt flink gedronken. Bijna alle uitgaanders (96%) zijn huidige drinker (= laatste maand) en de meeste van hen drinken 1 of 2 dagen (50%) of 3 of 4 dagen (17%) per week. Gemiddeld drinken huidige drinkers 6 glazen op een 'drinkdag': jongens/mannen en jongeren onder de twintig en begin-twintigers meer dan meisjes/vrouwen en vijftwintig-plussers. Iets minder dan de helft van de huidige drinkers (44%) vindt zelf dat zij te veel of te vaak alcohol drinken.

	tabak	alcohol	cannabis
ooit	85%	99%	83%
laatste jaar	75%	99%	60%
laatste maand	66%	96%	30%
hoeveelheid laatste maand gebruikers (gemiddeld)	8 sigaretten per 'rookdag'	6 glazen per 'drinkdag'	1 joint per 'blowdag'

De professionals spreken van alcoholproblematiek (overmatig drinken, het drinken van sterke alcohol, op jonge leeftijd drinken) maar vinden de aanpak hiervan vanuit de verschillende hoeken problematisch. Zij zien bijvoorbeeld scholen die niet mee willen

werken, de gemeente die te laks zou zijn bij de aanpak van 'wodkaboy's' (die illegaal sterke drank aan minderjarigen leveren) en ouders die laconiek reageren als hun kind knock-out gaat. Professionals denken dat het belangrijk is dat er meer voorlichting op scholen komt en dat ouders meer betrokken moeten worden bij het bespreekbaar maken van het alcoholgebruik van hun kinderen. Sommige professionals menen dat het permissieve gedrag van ouders juist een belemmering is voor gedragsverandering bij jongeren.

Er wordt flink gerookt – ook e-sigaretten en shisha's

De professionals benoemen dat de nieuwe generatie jongeren bewuster lijkt te zijn van het feit dat roken slecht is voor je gezondheid dan ouderen. Desalniettemin blijkt uit de survey dat een flink deel van de uitgaanders rookt: twee derde (66%) heeft de laatste maand gerookt (= huidige roker). Van de huidige rokers is 47% dagelijks roker (31% van de totale groep uitgaanders). Een flinke groep is 'gelegenheidsroker': 32% van de huidige rokers rookt maximaal 2 dagen per week. Gemiddeld roken huidige rokers 8 sigaretten op een 'rookdag'. Opvallend is dat huidige rokers wel kritisch zijn over hun eigen rookgedrag: 76% vindt dat zij te veel of te vaak roken.

Eén op de vijf uitgaanders (22%) rookte het laatste jaar een e-sigaret *met* en 15% *zonder* nicotine. E-sigaretten lijken geen vervanging te zijn van gewone sigaretten. Van de uitgaanders die het laatste jaar een e-sigaret rookten (met of zonder nicotine), rookte vrijwel iedereen (95%) het laatste jaar namelijk ook gewone sigaretten. Ook de shisha (waterpijp) wordt door uitgaanders gebruikt: 38% rookte het laatste jaar tabak via een shisha en 10% kruiden (geen hasj of wiet).

Cannabis zowel door jongerengroepen als uitgaanders gebruikt

In de focusgroep met professionals werd geconstateerd dat er in de regio sprake is van cannabisproblematiek bij enkele groepen uit de lagere inkomensklassen die weinig dagbesteding hebben. Vooral als jongeren in een groep zitten waar blowen 'normaal' is, doen zij over het algemeen niet geheimzinnig over hun cannabisgebruik. Hierin ziet jongerenwerk naast de klassieke voorlichting ook nieuwe uitdagingen, waarbij ingespeeld kan worden op mogelijkheden en technieken van bijvoorbeeld sociale media. Blijkens de survey wordt onder uitgaanders ook geblowd. Van de uitgaanders is 30% huidige blower (= laatste maand). De meeste huidige blowers (64%) gebruiken minder dan 1 dag per week cannabis; een minderheid (4%) blowt dagelijks

(1% van de totale groep uitgaanders). Slechts 26% van de huidige blowers vindt dat zij te veel of te vaak blowen.

Lachgas en ecstasy worden met enige regelmaat gebruikt

Wat betreft andere middelen is er volgens professionals sprake van een forse toename van het gebruik van lachgas, vooral bij minderjarigen. Verder constateren zij dat ecstasy ook bekend is bij jongeren en dat dit middel er tegenwoordig bij lijkt te horen voor wie met drugs wil experimenteren. Vooral onder groepen jongvolwassenen die verbonden zijn met de festivalcultuur is ecstasy gemeengoed geworden. Cocaine en GHB worden ook wel gebruikt, maar beperkt en alleen in specifieke kringen. Dat lachgas en ecstasy worden gebruikt door jongeren en jongvolwassenen blijkt ook uit de survey. Van de uitgaanders gebruikte 37% het laatste jaar (= recente gebruiker) lachgas, gevolgd door ecstasy (30%). Cocaine en amfetamine liggen met 19% op hetzelfde niveau en daarna komen 4-FA (12%), ketamine (11%) en GHB (4%). Voor de meeste recente gebruikers blijft de frequentie van gebruik van deze middelen beperkt tot een aantal keer per jaar.

	ecstasy	cocaine	amfetamine	lachgas	4-FA	ketamine	GHB
ooit	39%	23%	25%	51%	22%	15%	5%
laatste jaar	30%	19%	19%	37%	12%	11%	4%
laatste maand	18%	9%	7%	15%	1%	6%	1%

De helft (53%) van de aangeboden monsters bij de testservice was een XTC- of MDMA-monster. De resultaten van de testservice laten zien dat de XTC-pillen sterk zijn en de kwaliteit hoog is. Gemiddeld bevatten de aangeleverde pillen 161 mg MDMA, 65% is hoog gedoseerd (> 150 mg) en in 92% van de monsters zijn geen vervuilingen aangetroffen. De prijs van XTC-pillen (gemiddeld 4 à 5 euro per stuk) geeft geen indicatie van de sterkte. Monsters van andere middelen werden ook aangeboden bij de testservice, maar veel minder vaak (zoals amfetamine 8%; 4-FA 8%; en cocaine 7%).

Middelengebruik tijdens het uitgaan

Uit de survey blijkt dat tijdens het uitgaan flink wordt gedronken: 91% van de uitgaanders dronk de avond van het onderzoek voor, tijdens en/of na het uitgaan (gemiddeld 8 glazen op de totale avond). Ook rookte ruim de helft (54%). Andere middelen werden in mindere mate gebruikt. Zo blowde 9% van de uitgaanders en ge-

bruikte 3% cocaïne, 3% amfetamine, 3% lachgas, 3% slaap- en kalmeringsmiddelen en 2% ecstasy.

Verschillen en overeenkomsten Gooi en Vechtstreek en Amsterdam

In 2017 is onder uitgaanders in Amsterdam een soortgelijke survey gehouden met vrijwel dezelfde methode. Wanneer de kerncijfers van Antenne Amsterdam en Antenne Gooi en Vechtstreek worden vergeleken valt op dat uitgaanders in Gooi en Vechtstreek gemiddeld 5 jaar jonger zijn dan die in Amsterdam en dat het aandeel scholieren/studenten in Gooi en Vechtstreek groter is. Wat betreft geslacht en etniciteit verschillen de twee groepen uitgaanders weinig van elkaar.

	Gooi en Vechtstreek	Amsterdam
% man	51%	47%
gemiddelde leeftijd	21 jaar	26 jaar
% niet-westers	8%	13%
% studenten	75%	52%
tabak (huidig)	66%	61%
alcohol (huidig)	96%	97%
cannabis (huidig)	30%	43%
XTC-pillen (recent)	30%	66%
cocaïne (recent)	19%	39%
amfetamine (recent)	19%	31%
lachgas (recent)	37%	52%
GHB (recent)	4%	13%
ketamine (recent)	11%	26%
4-FA (recent)	12%	34%

In huidig gebruik van tabak, alcohol en cannabis zijn er weinig verschillen: alleen het aandeel huidige blowers is kleiner in Gooi en Vechtstreek. Verder

valt op dat het aandeel recente gebruikers van stimulantia en narcosemiddelen in Gooi en Vechtstreek beduidend lager ligt dan in Amsterdam, maar dat het gebruik van deze middelen in Gooi en Vechtstreek ook weer niet ongewoon is.

BIJLAGE A

SURVEY UITGAANDERS

1	Survey	82
	Tabel 1.1 representativiteit algemene kenmerken (korte vragenlijst).....	82
	Tabel 1.2 representativiteit middelengebruik (korte vragenlijst)	82
	Tabel 1.3 geslacht, leeftijd, etniciteit, woonplaats en seksuele geaardheid.....	83
	Tabel 1.4 opleiding, werk en studie.....	84
	Tabel 1.5 gokken	84
2	Middelengebruik	85
	Tabel 2.1 tabak.....	85
	Tabel 2.2 frequentie en hoeveelheid tabak (huidige rokers)	85
	Tabel 2.3 tabak per subgroep	86
	Tabel 2.4 elektronische sigaret en shisha.....	86
	Tabel 2.5 alcohol.....	87
	Tabel 2.6 frequentie en hoeveelheid alcohol (huidige drinkers)	87
	Tabel 2.7 alcohol per subgroep.....	88
	Tabel 2.8 cannabis	89
	Tabel 2.9 frequentie en hoeveelheid cannabis (huidige blowers).....	89
	Tabel 2.10 cannabis per subgroep.....	90
	Tabel 2.11 elektronische joint en shisha.....	90
	Tabel 2.12 XTC-pillen.....	91
	Tabel 2.13 frequentie XTC-pillen (recente gebruikers)	91
	Tabel 2.14 XTC-pillen per subgroep	91
	Tabel 2.15 MDMA-poeder.....	92
	Tabel 2.16 MDMA-poeder per subgroep.....	92
	Tabel 2.17 cocaïne	93
	Tabel 2.18 frequentie cocaïne (recente gebruikers).....	93
	Tabel 2.19 cocaïne per subgroep	93
	Tabel 2.20 amfetamine	94
	Tabel 2.21 frequentie amfetamine (recente gebruikers)	94
	Tabel 2.22 amfetamine per subgroep	94
	Tabel 2.23 methamfetamine	94
	Tabel 2.24 lachgas	95
	Tabel 2.25 frequentie lachgas (recente gebruikers).....	95
	Tabel 2.26 lachgas per subgroep	95

Tabel 2.27	GHB	96
Tabel 2.28	frequentie GHB (recente gebruikers).....	96
Tabel 2.29	GHB per subgroep (ooit gebruikers).....	96
Tabel 2.30	ketamine	97
Tabel 2.31	frequentie ketamine (recente gebruikers).....	97
Tabel 2.32	ketamine per subgroep (ooit gebruikers).....	97
Tabel 2.33	4-FA	98
Tabel 2.34	4-FA (recente gebruikers).....	98
Tabel 2.35	4-FA per subgroep (ooit gebruikers).....	98
Tabel 2.36	NPS (nieuwe psychoactieve stoffen)	99
Tabel 2.37	NPS per subgroep (ooit gebruikers).....	99
Tabel 2.38	psychedelica (paddo's/truffels, LSD en DMT)	100
Tabel 2.39	psychedelica per subgroep (ooit gebruikers).....	100
Tabel 2.40	'straatdrugs' (heroïne en crack)	101
Tabel 2.41	'straatdrugs' per subgroep (ooit gebruikers).....	101
Tabel 2.42	ritalin en slaap- en kalmeringsmiddelen	102
Tabel 2.43	ritalin en slaap- en kalmeringsmiddelen per subgroep (ooit gebruikers).....	102
3	Uitgaan	103
Tabel 3.1	uitgaan algemeen.....	103
Tabel 3.2	details uitgaansavond	104
Tabel 3.3	tabak voor, tijdens en na het uitgaan.....	105
Tabel 3.4	tabak voor, tijdens en na het uitgaan – per subgroep	105
Tabel 3.5	alcohol voor, tijdens en na het uitgaan.....	106
Tabel 3.6	alcohol voor, tijdens en na het uitgaan – per subgroep.....	106
Tabel 3.7	aantal glazen alcohol voor, tijdens en na het uitgaan – per subgroep.....	107
Tabel 3.8	cannabis voor, tijdens en na het uitgaan.....	108
Tabel 3.9	cannabis voor, tijdens en na het uitgaan – per subgroep.....	108
Tabel 3.10	xtc-pillen voor, tijdens en na het uitgaan.....	109
Tabel 3.11	cocaïne voor, tijdens en na het uitgaan.....	109
Tabel 3.12	amfetamine voor, tijdens en na het uitgaan	109
Tabel 3.13	lachgas voor, tijdens en na het uitgaan	109
Tabel 3.14	andere middelen voor, tijdens of na het uitgaan.....	109
Tabel 3.15	gebruikerstype	110
Tabel 3.16	gebruikerstype – naar geslacht en leeftijd	110
Tabel 3.17	gebruikerstype – naar etniciteit en woonplaats	110
Tabel 3.18	naar huis na het uitgaan.....	111
Tabel 3.19	verkeersdeelname en middelengebruik.....	111
4	Polygebruik	112
Tabel 4.1	polygebruik stimulantia (recente gebruikers).....	112
Tabel 4.1	polygebruik stimulantia, 4-FA en ketamine (recente gebruikers).....	112

5 Kopen en prijzen XTC-pillen, cocaïne en amfetamine..... 113

Tabel 5.1 kopen van XTC-pillen, cocaïne en amfetamine (recente gebruikers).....113

Tabel 5.2 prijzen van XTC-pillen, cocaïne en amfetamine.....113

Verschillen (p-waarden)

*	< .05
**	< .01
***	< .005
****	< .001
<i>n.s.</i>	geen significant verschil

Verschillen tussen percentages zijn getoetst middels een chi-kwadraat analyse; bij verschillen tussen gemiddelden is gebruik gemaakt van een T-test of Anova.

1 Survey

Tabel 1.1 representativiteit algemene kenmerken (korte vragenlijst)

	TOTAAL (n = 461)	non-respons (n = 306)	respons (n = 155)	<i>p</i>
geslacht				
man	58.3%	61.6%	51.0%	*
vrouw	41.7%	38.4%	49.0%	
leeftijd				
jonger dan 20 jaar	45.3%	49.5%	37.4%	*
20-24 jaar	38.0%	35.5%	42.6%	
25 jaar en ouder	16.7%	15.0%	20.0%	
gemiddeld (s.d.)	20.9 (4.2)	20.7 (4.5)	21.4 (4.7)	<i>n.s.</i>
mediaan	20.0	20.0	21.0	
etniciteit				
Nederlands	79.4%	79.5%	79.2%	<i>n.s.</i>
Surinaams / Antilliaans	1.3%	1.6%	0.6%	
Turks / Marokkaans	2.6%	2.9%	1.9%	
westers	8.0%	7.2%	9.7%	
niet-westers	8.7%	8.8%	8.4%	

Tabel 1.2 representativiteit middelengebruik (korte vragenlijst)⁴¹

	TOTAAL (n = 461)	non-respons (n = 306)	respons (n = 155)	<i>p</i>
cannabis				
ooit	81.8%	82.1%	81.2%	<i>n.s.</i>
recent	61.0%	62.5%	57.8%	<i>n.s.</i>
huidig	37.5%	39.1%	34.4%	<i>n.s.</i>
ecstasy				
ooit	39.5%	39.7%	39.0%	<i>n.s.</i>
recent	34.9%	35.5%	33.8%	<i>n.s.</i>
huidig	17.4%	16.6%	18.8%	<i>n.s.</i>
cocaïne				
ooit	23.9%	23.8%	24.0%	<i>n.s.</i>
recent	21.3%	21.5%	20.8%	<i>n.s.</i>
huidig	10.8%	10.4%	11.7%	<i>n.s.</i>
amfetamine				
ooit	23.9%	22.1%	27.3%	<i>n.s.</i>
recent	18.0%	16.0%	22.1%	<i>n.s.</i>
huidig	7.4%	6.8%	8.4%	<i>n.s.</i>

⁴¹ De gebruikscijfers van respondenten o.b.v. de korte vragenlijst zijn iets lager dan de cijfers in de tabellen op basis van de lange vragenlijst verderop in deze bijlage. Dit komt doordat sommige respondenten tussen de afname van de korte vragenlijst en het invullen van de lange vragenlijst voor het eerst (ooit, dat jaar of de laatste maand) hebben gebruikt.

Tabel 1.3 geslacht, leeftijd, etniciteit, woonplaats en seksuele geaardheid

				TOTAAL (n = 155)
geslacht				
man				51.0%
vrouw				49.0%
leeftijd				
jonger dan 20 jaar				37.4%
20-24 jaar				42.6%
25 jaar en ouder				20.0%
gemiddeld (s.d.)				21.4 (4.7)
mediaan				21.0
geboorteland				
	vader	moeder	respondent	
Nederland	87.1%	89.7%		98.7%
Suriname	1.3%	0.6%		0.0%
Antillen	0.0%	0.0%		0.0%
Turkije	1.9%	1.3%		0.0%
Marokko	0.6%	0.6%		0.0%
overig westers	6.5%	3.9%		1.3%
overig niet-westers	2.6%	3.9%		0.0%
eticiteit				
Nederlands				80.6%
Surinaams				1.3%
Antilliaans				0.0%
Turks				1.9%
Marokkaans				0.6%
overig westers				11.0%
overig niet-westers				4.5%
westers				91.6%
niet-westers				8.4%
woonplaats				
Hilversum				63.6%
Blaricum				0.0%
Eemnes				1.3%
Gooise Meren				2.6%
Huizen				4.5%
Laren				3.9%
Weesp				0.6%
Wijdmeren				5.8%
elders buiten Gooi en Vechtstreek				17.5%
seksuele geaardheid				
hetero				96.1%
homo/lesbisch/bi				3.9%

Tabel 1.4 **opleiding, werk en studie**

	TOTAAL (n = 155)
opleidingsniveau	
geen/basisonderwijs	7.7%
vmbo	18.7%
havo/vwo	41.9%
mbo	15.5%
hbo/universiteit	16.1%
volgt opleiding	
nee	25.2%
ja, vmbo/havo/vwo	10.3%
ja, mbo	19.4%
ja, hbo/universiteit	45.2%
werkend	
nee	21.9%
< 20 uur per week	41.3%
≥ 20 uur per week	36.8%
student⁴²	
ja	74.8%
nee	25.2%

Tabel 1.5 **gokken**

	TOTAAL (n = 155)
aantal keer geld uitgegeven aan online gokspelletjes afgelopen jaar	
0 keer	90.9%
1 keer	2.6%
2-3 keer	1.3%
4-9 keer	3.2%
10 keer of meer	1.9%
aantal keer geld uitgegeven aan 'echte' gokspelletjes afgelopen jaar	
0 keer	81.2%
1 keer	3.2%
2-3 keer	8.4%
4-9 keer	3.9%
10 keer of meer	3.2%

⁴² Ja = student (hbo/universiteit: 45.2%) of scholier (vmbo/havo/vwo/mbo: 29.7%). Nee = geen opleiding volgend, maar werkend (22.6%) of werkeloos (2.6%).

2 Middelengebruik

Tabel 2.1 tabak

	TOTAAL (n = 155)
ooit-gebruik	84.5%
<i>1 of 2 keer</i>	<i>8.4%</i>
recent gebruik	74.8%
huidig gebruik	65.8%
<i>dagelijks</i>	<i>31.0%</i>
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	15.2 (4.2)
mediaan	15.0

Tabel 2.2 frequentie en hoeveelheid tabak (huidige rokers)

	huidige rokers (n = 102)
frequentie	
minder dan 1 dag per week	25.5%
1-2 dagen per week	6.9%
3-4 dagen per week	10.8%
5-6 dagen per week	9.8%
dagelijks	47.1%
hoeveelheid per dag	
minder dan 1 sigaret	2.0%
1-2 sigaretten	11.9%
3-5 sigaretten	28.7%
6-10 sigaretten	37.6%
11-20 sigaretten	18.8%
meer dan 20 sigaretten	1.0%
gemiddeld (s.d.)	7.7 (5.3)
mediaan	6.0
te veel of te vaak (eigen mening)	
ja	75.5%
nee	24.5%

Tabel 2.3 tabak per subgroep

	ooit	recent	huidig	aantal sigaretten (huidige rokers)
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	*
man	83.5%	74.7%	64.6%	8.7 (5.4)
vrouw	85.5%	75.0%	67.1%	6.6 (5.1)
leeftijd	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	81.0%	74.1%	63.8%	8.9 (5.8)
20-24 jaar	87.9%	72.7%	62.1%	7.0 (5.1)
25 jaar en ouder	83.9%	80.6%	77.4%	6.8 (5.0)
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	83.1%	73.2%	64.8%	7.6 (5.3)
niet-westers	100.0%	92.3%	76.9%	7.9 (5.8)
woonplaats	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
Hilversum	83.7%	72.4%	64.3%	8.0 (5.4)
andere plaats in G&V	82.8%	75.9%	58.6%	5.7 (4.7)
elders buiten G&V	88.9%	81.5%	77.8%	8.3 (5.6)
student	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
ja	85.3%	73.3%	62.9%	7.5 (5.1)
nee	82.1%	79.5%	74.7%	8.0 (6.1)

Tabel 2.4 elektronische sigaret en shisha

	e-sigaret met nicotine	e-sigaret zonder nicotine	shisha met nicotine	shisha zonder nicotine
ooit-gebruik	34.2%	24.5%	73.5%	26.5%
recent gebruik	21.9%	14.8%	38.1%	9.7%
huidig gebruik	9.7%	5.2%	9.7%	1.3%

Tabel 2.5 alcohol

	TOTAAL (n = 155)
ooit-gebruik	99.4%
<i>1 of 2 keer</i>	<i>1.3%</i>
recent gebruik	98.7%
huidig gebruik	95.5%
<i>dagelijks</i>	<i>1.3%</i>
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	14.6 (1.7)
mediaan	15.0

Tabel 2.6 frequentie en hoeveelheid alcohol (huidige drinkers)

	huidige drinkers (n = 148)
frequentie	
minder dan 1 dag per week	25.9%
1-2 dagen per week	49.7%
3-4 dagen per week	17.0%
5-6 dagen per week	6.1%
dagelijks	1.4%
hoeveelheid per dag	
minder dan 1 glas alcohol	0.0%
1-2 glazen alcohol	8.2%
3-5 glazen alcohol	40.4%
6-10 glazen alcohol	43.8%
11-20 glazen alcohol	6.2%
meer dan 20 glazen alcohol	1.4%
gemiddeld (s.d.)	6.3 (4.1)
mediaan	6.0
riskant drinken⁴³	
ja	16.4%
nee	83.6%
te veel of te vaak (eigen mening)	
ja	43.5%
nee	56.5%

⁴³ Een riskante drinker drinkt dagelijks (ongeacht de hoeveelheid) óf meer dan twee dagen per week meer dan drie glazen alcohol (tot 19 jaar) óf meer dan vier glazen alcohol (vanaf 19 jaar). Deze definitie wordt sinds 1995 in Antenne gehanteerd.

Tabel 2.7 alcohol per subgroep

	ooit	recent	huidig	aantal glazen (huidige drinkers)
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>****</i>
man	100.0%	98.7%	94.9%	7.4 (4.8)
vrouw	98.7%	98.7%	96.1%	5.1 (2.8)
leeftijd	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>***</i>
jonger dan 20 jaar	98.3%	98.3%	91.4%	7.0 (3.7)
20-24 jaar	100.0%	100.0%	98.5%	6.9 (4.8)
25 jaar en ouder	100.0%	96.8%	96.8%	3.9 (1.7)
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	99.3%	99.3%	95.8%	6.3 (4.3)
niet-westers	100.0%	92.3%	92.3%	6.5 (2.4)
woonplaats	<i>n.s.</i>	<i>**</i>	<i>*</i>	<i>n.s.</i>
Hilversum	100.0%	100.0%	98.0%	6.5 (4.6)
andere plaats in G&V	100.0%	100.0%	96.6%	6.2 (2.8)
elders buiten G&V	96.3%	92.6%	85.2%	5.8 (3.4)
student	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>**</i>
ja	100.0%	100.0%	95.7%	6.9 (4.1)
nee	97.4%	94.9%	94.9%	4.7 (3.9)

Tabel 2.8 cannabis

	TOTAAL (n = 155)
ooit-gebruik	82.6%
<i>1 of 2 keer</i>	25.2%
recent gebruik	60.0%
huidig gebruik	30.3%
<i>dagelijks</i>	1.3%
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	16.4 (2.7)
mediaan	16.0

Tabel 2.9 frequentie en hoeveelheid cannabis (huidige blowers)

	huidige blowers (n = 47)
frequentie	
minder dan 1 dag per week	63.8%
1-2 dagen per week	14.9%
3-4 dagen per week	12.8%
5-6 dagen per week	4.3%
dagelijks	4.3%
hoeveelheid per dag	
minder dan 1 joint	23.4%
1-2 joints	63.8%
3-5 joints	12.8%
6-10 joints	0.0%
meer dan 10 joints	0.0%
gemiddeld (s.d.)	1.2 (0.9)
mediaan	1.0
riskant blowen⁴⁴	
ja	10.6%
nee	89.4%
te veel of te vaak (eigen mening)	
ja	25.5%
nee	74.5%

⁴⁴ Een riskante blower bloust dagelijks (ongeacht hoeveelheid) óf meer dan twee keer per week meer dan één joint per dag. Deze definitie wordt sinds 1995 in Antenne gehanteerd.

Tabel 2.10 cannabis per subgroep

	ooit	recent	huidig	aantal joints (huidige blowers)
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
man	88.6%	67.1%	36.7%	1.3 (0.8)
vrouw	76.3%	52.6%	23.7%	1.2 (0.9)
leeftijd	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	*
jonger dan 20 jaar	77.6%	67.2%	36.2%	1.6 (0.9)
20-24 jaar	84.8%	56.1%	24.2%	1.1 (0.9)
25 jaar en ouder	87.1%	54.8%	32.3%	0.8 (0.3)
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	*	<i>n.s.</i>
westers	81.0%	58.5%	27.5%	1.2 (0.8)
niet-westers	100.0%	76.9%	61.5%	1.3 (0.4)
woonplaats	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
Hilversum	85.7%	63.3%	31.6%	1.2 (0.8)
andere plaats in G&V	72.4%	62.1%	24.1%	1.0 (0.5)
elders buiten G&V	81.5%	48.1%	33.3%	1.5 (1.2)
student	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	****
ja	82.8%	62.1%	31.0%	1.4 (0.9)
nee	82.1%	53.8%	28.2%	0.7 (0.4)

Tabel 2.11 elektronische joint en shisha

	e-joint met THC	shisha met hasj/wiet
ooit-gebruik	4.5%	19.4%
recent gebruik	3.2%	5.2%
huidig gebruik	0.6%	0.0%

Tabel 2.12 xTC-pillen

	TOTAAL (n = 155)
ooit-gebruik	38.7%
<i>1 of 2 keer</i>	9.0%
recent gebruik	30.3%
huidig gebruik	18.7%
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	18.8 (2.8)
mediaan	18.0

Tabel 2.13 frequentie xTC-pillen (recente gebruikers)

	recente gebruikers (n = 47)
frequentie (laatste jaar)	
1-2 dagen	34.0%
3-4 dagen	19.1%
5-10 dagen	31.9%
meer dan 10 dagen	14.9%
gemiddeld (s.d.)	9.5 (22.4)
mediaan	4.0
te veel of te vaak (eigen mening)	
ja	14.9%
nee	85.1%

Tabel 2.14 xTC-pillen per subgroep

	ooit	recent	huidig
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
man	45.6%	34.2%	20.3%
vrouw	31.6%	26.3%	17.1%
leeftijd	<i>***</i>	<i>*</i>	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	22.4%	20.7%	12.1%
20-24 jaar	51.5%	40.9%	27.3%
25 jaar en ouder	41.9%	25.8%	12.9%
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	40.1%	31.0%	19.0%
niet-westers	23.1%	23.1%	15.4%
woonplaats	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
Hilversum	42.9%	35.7%	20.4%
andere plaats in G&V	24.1%	13.8%	13.8%
elders buiten G&V	40.7%	29.6%	18.5%
student	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
ja	37.1%	31.0%	19.8%
nee	43.6%	28.2%	15.4%

Tabel 2.15 MDMA-poeder

	TOTAAL (n = 155)
ooit-gebruik	21.9%
recent gebruik	16.1%
huidig gebruik	5.2%

Tabel 2.16 MDMA-poeder per subgroep

	ooit	recent
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
man	25.3%	17.7%
vrouw	18.4%	14.5%
leeftijd	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	15.5%	13.8%
20-24 jaar	21.2%	16.7%
25 jaar en ouder	35.5%	19.4%
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	22.5%	16.9%
niet-westers	15.4%	7.7%
woonplaats	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
Hilversum	22.4%	16.3%
andere plaats in G&V	17.9%	10.3%
elders buiten G&V	25.9%	22.2%
student	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
ja	19.0%	15.5%
nee	30.8%	17.9%

Tabel 2.17 cocaïne

	TOTAAL (n = 155)
ooit-gebruik	22.6%
1 of 2 keer	7.7%
recent gebruik	19.4%
huidig gebruik	9.0%
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	19.5 (2.4)
mediaan	19.0

Tabel 2.18 frequentie cocaïne (recente gebruikers)

	recente gebruikers (n = 30)
frequentie (laatste jaar)	
1-2 dagen	40.0%
3-4 dagen	10.0%
5-10 dagen	26.7%
meer dan 10 dagen	23.3%
gemiddeld (s.d.)	17.7 (39.2)
mediaan	4.5
te veel of te vaak (eigen mening)	
ja	10.0%
nee	90.0%

Tabel 2.19 cocaïne per subgroep

	ooit	recent
geslacht	*	<i>n.s.</i>
man	30.4%	25.3%
vrouw	14.5%	13.2%
leeftijd	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jonger dan 20	13.8%	12.1%
20-24 jaar	25.8%	22.7%
25 jaar en ouder	32.3%	25.8%
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	22.5%	19.0%
niet-westers	23.1%	23.1%
woonplaats	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
Hilversum	24.5%	22.4%
andere plaats in G&V	17.2%	6.9%
elders buiten G&V	22.2%	22.2%
student	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
ja	21.6%	19.0%
nee	25.6%	20.5%

Tabel 2.20 amfetamine

	TOTAAL (n = 155)
ooit-gebruik	24.5%
1 of 2 keer	7.1%
recent gebruik	19.4%
huidig gebruik	7.1%
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	19.3 (3.0)
mediaan	19.0

Tabel 2.21 frequentie amfetamine (recente gebruikers)

	recente gebruikers (n = 30)
frequentie (laatste jaar)	
1-2 dagen	44.8%
3-4 dagen	27.6%
5-10 dagen	13.8%
meer dan 10 dagen	13.8%
gemiddeld (s.d.)	6.9 (12.0)
mediaan	3.0
te veel of te vaak (eigen mening)	
ja	13.8%
nee	86.2%

Tabel 2.22 amfetamine per subgroep

	ooit	recent
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
man	29.1%	22.8%
vrouw	19.7%	15.8%
leeftijd	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jonger dan 20	13.8%	12.1%
20-24 jaar	31.8%	25.8%
25 jaar en ouder	29.0%	19.4%
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	25.4%	19.7%
niet-westers	15.4%	15.4%
woonplaats	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
Hilversum	25.5%	21.4%
andere plaats in G&V	17.2%	6.9%
elders buiten G&V	29.6%	25.9%
student	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
ja	23.3%	19.0%
nee	28.2%	20.5%

Tabel 2.23 methamfetamine

	TOTAAL (n = 155)
ooit-gebruik	0.6%
recent gebruik	0.0%
huidig gebruik	0.0%

Tabel 2.24 lachgas

	TOTAAL (n = 155)
ooit-gebruik	51.0%
<i>1 of 2 keer</i>	16.1%
recent gebruik	36.8%
huidig gebruik	12.9%
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	18.1 (2.9)
mediaan	18.0

Tabel 2.25 frequentie lachgas (recente gebruikers)

	recente gebruikers (n = 57)
frequentie (laatste jaar)	
1-2 dagen	44.6%
3-4 dagen	19.6%
5-10 dagen	21.4%
meer dan 10 dagen	14.3%
gemiddeld (s.d.)	6.4 (9.2)
mediaan	3.0
te veel of te vaak (eigen mening)	
ja	3.5%
nee	96.5%

Tabel 2.26 lachgas per subgroep

	ooit	recent
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
man	58.2%	41.8%
vrouw	43.4%	31.6%
leeftijd	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jonger dan 20	43.1%	36.2%
20-24 jaar	62.1%	43.9%
25 jaar en ouder	41.9%	22.6%
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	50.7%	37.3%
niet-westers	53.8%	30.8%
woonplaats	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
Hilversum	51.0%	36.7%
andere plaats in G&V	44.8%	31.0%
elders buiten G&V	59.3%	44.4%
student	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
ja	53.4%	41.4%
nee	43.6%	23.1%

Tabel 2.27 GHB

	TOTAAL (n = 155)
ooit-gebruik	5.2%
<i>1 of 2 keer</i>	3.9%
recent gebruik	3.9%
huidig gebruik	1.3%
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	20.1 (3.8)
mediaan	20.0

Tabel 2.28 frequentie GHB (recente gebruikers)

	recente gebruikers (n = 6)
frequentie (laatste jaar)	
1-2 dagen	66.7%
3-4 dagen	33.3%
5-10 dagen	0.0%
meer dan 10 dagen	0.0%
gemiddeld (s.d.)	2.2 (1.5)
mediaan	1.5
te veel of te vaak (eigen mening)	
ja	0.0%
nee	100.0%

Tabel 2.29 GHB per subgroep (ooit gebruikers)

geslacht	<i>n.s.</i>
man	6.3%
vrouw	3.9%
leeftijd	<i>n.s.</i>
jonger dan 20	3.4%
20-24 jaar	4.5%
25 jaar en ouder	9.7%
etniciteit	<i>n.s.</i>
westers	4.9%
niet-westers	7.7%
woonplaats	<i>n.s.</i>
Hilversum	3.1%
andere plaats in G&V	6.9%
elders buiten G&V	11.1%
student	<i>n.s.</i>
ja	4.3%
nee	7.7%

Tabel 2.30 ketamine

	TOTAAL (n = 155)
ooit-gebruik	14.8%
<i>1 of 2 keer</i>	9.7%
recent gebruik	11.0%
huidig gebruik	5.8%
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	20.4 (3.5)
mediaan	20.0

Tabel 2.31 frequentie ketamine (recente gebruikers)

	recente gebruikers (n = 17)
frequentie (laatste jaar)	
1-2 dagen	64.7%
3-4 dagen	11.8%
5-10 dagen	11.8%
meer dan 10 dagen	11.8%
gemiddeld (s.d.)	4.9 (7.1)
mediaan	2.0
te veel of te vaak (eigen mening)	
ja	0.0%
nee	100.0%

Tabel 2.32 ketamine per subgroep (ooit gebruikers)

	ooit	recent
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
man	20.3%	13.9%
vrouw	9.2%	7.9%
leeftijd	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jonger dan 20	10.3%	6.9%
20-24 jaar	15.2%	10.6%
25 jaar en ouder	22.6%	19.4%
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	14.8%	11.3%
niet-westers	15.4%	7.7%
woonplaats	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
Hilversum	16.3%	12.2%
andere plaats in G&V	10.3%	3.4%
elders buiten G&V	14.8%	14.8%
student	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
ja	13.8%	9.5%
nee	17.9%	15.4%

Tabel 2.33 4-FA

	TOTAAL (n = 155)
ooit-gebruik	21.9%
<i>1 of 2 keer</i>	11.6%
recent gebruik	11.6%
huidig gebruik	0.6%
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	19.1 (1.8)
mediaan	19.0

Tabel 2.34 4-FA (recente gebruikers)

	recente gebruikers (n = 18)
frequentie (laatste jaar)	
1-2 dagen	61.1%
3-4 dagen	22.2%
5-10 dagen	11.1%
meer dan 10 dagen	5.6%
gemiddeld (s.d.)	4.9 (9.2)
mediaan	2.0
te veel of te vaak (eigen mening)	
ja	0.0%
nee	100.0%

Tabel 2.35 4-FA per subgroep (ooit gebruikers)

	ooit	recent
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
man	26.6%	10.1%
vrouw	17.1%	13.2%
leeftijd	*	*
jonger dan 20	13.8%	6.9%
20-24 jaar	33.3%	19.7%
25 jaar en ouder	12.9%	3.2%
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	22.5%	12.0%
niet-westers	15.4%	7.7%
woonplaats	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
Hilversum	23.5%	11.2%
andere plaats in G&V	17.2%	10.3%
elders buiten G&V	22.2%	14.8%
student	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
ja	24.1%	13.8%
nee	15.4%	5.1%

Tabel 2.36 NPS (nieuwe psychoactieve stoffen)

	2C-B	2/3/4-FMC	3-MMC	5/6-APB	mefedrone	methyloone	MIXE
ooit-gebruik	14.2%	1.9%	0.0%	0.6%	2.6%	1.3%	0.6%
recent gebruik	11.6%	1.9%	0.0%	0.6%	1.9%	0.6%	0.6%
huidig gebruik	3.2%	0.0%	0.0%	0.0%	1.3%	0.6%	0.6%

Tabel 2.37 NPS per subgroep (ooit gebruikers)

	2C-B	2/3/4-FMC	3-MMC	5/6-APB	mefedrone	methyloone	MIXE
geslacht	*	<i>n.s.</i>	-	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
man	21.5%	1.3%	0.0%	1.3%	3.8%	1.3%	1.3%
vrouw	6.6%	2.6%	0.0%	0.0%	1.3%	1.3%	0.0%
leeftijd	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	-	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	12.1%	3.4%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
20-24 jaar	15.2%	1.5%	0.0%	1.5%	4.5%	3.0%	1.5%
25 jaar en ouder	16.1%	0.0%	0.0%	0.0%	3.2%	0.0%	0.0%
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	-	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	14.8%	2.1%	0.0%	0.7%	2.8%	1.4%	0.7%
niet-westers	7.7%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
woonplaats	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	-	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
Hilversum	14.3%	3.1%	0.0%	1.0%	1.0%	2.0%	1.0%
andere plaats in G&V	10.3%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
elders buiten G&V	18.5%	0.0%	0.0%	0.0%	7.4%	0.0%	0.0%
student	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	-	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
ja	14.7%	2.6%	0.0%	0.9%	2.6%	0.9%	0.9%
nee	12.8%	0.0%	0.0%	0.0%	2.6%	2.6%	0.0%

Tabel 2.38 psychedelica (paddo's/truffels, LSD en DMT)

	paddo's/truffels	LSD	DMT
ooit-gebruik	16.8%	5.2%	1.3%
recent gebruik	8.4%	2.6%	0.6%
huidig gebruik	0.6%	0.6%	0.0%

Tabel 2.39 psychedelica per subgroep (ooit gebruikers)

	paddo's/truffels	LSD	DMT
geslacht	<i>****</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
man	29.1%	8.9%	1.3%
vrouw	3.9%	1.3%	1.3%
leeftijd	<i>*</i>	<i>*</i>	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	6.9%	1.7%	0.0%
20-24 jaar	18.2%	3.0%	1.5%
25 jaar en ouder	32.3%	16.1%	3.2%
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	16.2%	4.9%	1.4%
niet-westers	23.1%	7.7%	0.0%
woonplaats	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
Hilversum	19.4%	6.1%	1.0%
andere plaats in G&V	10.3%	3.4%	0.0%
elders buiten G&V	14.8%	3.7%	3.7%
student	<i>n.s.</i>	<i>*</i>	<i>n.s.</i>
ja	14.7%	2.6%	0.9%
nee	23.1%	12.8%	2.6%

Tabel 2.40 'straatdrugs' (heroïne en crack)

	heroïne	crack
ooit-gebruik	1.9%	1.9%
recent gebruik	1.3%	0.6%
huidig gebruik	1.3%	0.0%

Tabel 2.41 'straatdrugs' per subgroep (ooit gebruikers)

	heroïne	crack
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
man	3.8%	3.8%
vrouw	0.0%	0.0%
leeftijd	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	1.7%	1.7%
20-24 jaar	3.0%	3.0%
25 jaar en ouder	0.0%	0.0%
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	2.1%	2.1%
niet-westers	0.0%	0.0%
woonplaats	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
Hilversum	1.0%	1.0%
andere plaats in G&V	3.4%	6.9%
elders buiten G&V	3.7%	0.0%
student	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
ja	2.6%	2.6%
nee	0.0%	0.0%

Tabel 2.42 ritalin en slaap- en kalmeringsmiddelen

	slaap- en kalmeringsmiddelen	ritalin
ooit-gebruik	23.2%	14.8%
recent gebruik	16.8%	8.4%
huidig gebruik	7.7%	1.9%

Tabel 2.43 ritalin en slaap- en kalmeringsmiddelen per subgroep (ooit gebruikers)

	slaap- en kalmeringsmiddelen	ritalin
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
man	17.7%	16.5%
vrouw	28.9%	13.2%
leeftijd	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	27.6%	20.7%
20-24 jaar	22.7%	9.1%
25 jaar en ouder	16.1%	16.1%
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	23.9%	14.8%
niet-westers	15.4%	15.4%
woonplaats	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
Hilversum	22.4%	15.3%
andere plaats in G&V	24.1%	17.2%
elders buiten G&V	25.9%	11.1%
student	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
ja	22.4%	13.8%
nee	25.6%	17.9%

3 Uitgaan

Tabel 3.1 uitgaan algemeen

	TOTAAL (n = 155)	
hoe vaak uitgegaan (afgelopen maand)		
geen enkele keer		2.6%
1 keer		13.1%
2-3 keer		36.6%
4-9 keer		30.7%
10 keer of meer		17.0%
uitgaanstype (afgelopen maand)		
thuisblijver (0 keer)		2.6%
gelegenheidsstapper (1-3 keer)		49.7%
vaste stapper (≥ 4 keer)		47.7%
waar ga je meestal uit?		
Hilversum		71.2%
andere plaats in G&V		5.2%
elders buiten G&V		23.5%
uitgaanslocaties (afgelopen jaar)⁴⁵		
georganiseerd feestje bij vrienden/kennissen thuis		90.2%
café, kroeg of bar		92.2%
discotheek of club		86.3%
optreden of concert		54.2%
kleinschalig binnenfeest of –muziekfestival (<5000 bezoekers)		40.5%
grootschalig binnenfeest of –muziekfestival (>5000 bezoekers)		27.5%
kleinschalig buitenfeest of –muziekfestival (<5000 bezoekers)		37.9%
grootschalig buitenfeest of –muziekfestival (>5000 bezoekers)		46.4%
onveilig gevoeld in Hilversum tijdens uitgaan (afgelopen jaar)		
ja		37.3%
nee		62.7%
onveilig gevoeld in Hilversum per uitgaanslocatie (afgelopen jaar)		
	nee	ja
georganiseerd feestje bij vrienden/kennissen thuis	83.0%	17.0%
café, kroeg of bar	73.2%	26.8%
discotheek of club	69.3%	30.7%
optreden of concert	92.2%	7.8%
kleinschalig binnenfeest of –muziekfestival (<5000 bezoekers)	92.2%	7.8%
grootschalig binnenfeest of –muziekfestival (>5000 bezoekers)	96.7%	3.3%
kleinschalig buitenfeest of –muziekfestival (<5000 bezoekers)	92.2%	7.8%
grootschalig buitenfeest of –muziekfestival (>5000 bezoekers)	96.7%	3.3%

⁴⁵ Meerdere antwoorden mogelijk.

Tabel 3.2 details uitgaansavond

	TOTAAL (n = 155)
aantal uur uitgegaan	
gemiddeld (s.d.)	5.1 (5.7)
mediaan	4.0
hoeveelheid geld uitgegeven uitgaansavond	
gemiddeld (s.d.)	26.37 (32.51)
mediaan	20.00
waar naartoe gegaan na uitgaan	
huis	86.8%
feestje bij vrienden/kennissen thuis	2.6%
café, kroeg of bar	2.6%
discotheek of club	1.3%
feest of muziekfestival (binnen of buiten)	0.0%
sauna	0.7%
anders ⁴⁶	5.9%

⁴⁶ Meest genoemde antwoord onder 'anders' is naar het huis van een vriend(in).

Tabel 3.3 tabak voor, tijdens en na het uitgaan

	TOTAAL (n = 155)
totaal uitgaansavond (voor, tijdens en/of na)	53.6%

Tabel 3.4 tabak voor, tijdens en na het uitgaan – per subgroep

	totaal uitgaansavond
geslacht	<i>n.s.</i>
man	50.0%
vrouw	57.3%
leeftijd	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	58.6%
20-24 jaar	47.7%
25 jaar en ouder	56.7%
etniciteit	<i>n.s.</i>
westers	52.5%
niet-westers	66.7%
woonplaats	<i>n.s.</i>
Hilversum	52.0%
andere plaats in G&V	48.3%
elders buiten G&V	64.0%
student	<i>n.s.</i>
ja	52.2%
nee	57.9%

Tabel 3.5 alcohol voor, tijdens en na het uitgaan

	TOTAAL (n = 155)
voor	
gebruikt	66.2%
aantal glazen (s.d.)	5.0 (3.4)
tijdens	
gebruikt	80.0%
aantal glazen (s.d.)	5.2 (3.3)
na	
gebruikt	8.0%
aantal glazen (s.d.)	2.3 (2.3)
totaal uitgaansavond (voor, tijdens en/of na)	
gebruikt	90.7%
aantal glazen (s.d.)	8.4 (4.8)

Tabel 3.6 alcohol voor, tijdens en na het uitgaan – per subgroep

	gedronken voor uitgaan	gedronken tijdens uitgaan	gedronken na uitgaan	gedronken totaal uitgaansavond
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
man	61.0%	85.7%	11.8%	92.1%
vrouw	71.6%	74.0%	4.1%	89.2%
leeftijd	<i>n.s.</i>	****	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jonger dan 20 jaar	65.5%	64.3%	6.9%	84.2%
20-24 jaar	71.4%	87.5%	12.7%	95.2%
25 jaar en ouder	56.7%	93.3%	0.0%	93.3%
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	66.9%	80.4%	8.7%	91.3%
niet-westers	58.3%	75.0%	0.0%	83.3%
woonplaats	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	*
Hilversum	69.8%	83.2%	9.4%	94.8%
andere plaats in G&V	72.4%	79.3%	6.9%	89.7%
elders in G&V	48.0%	72.0%	4.2%	79.2%
student	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
ja	69.3%	78.8%	8.8%	91.2%
nee	56.8%	83.8%	5.6%	89.2%

Tabel 3.7 aantal glazen alcohol voor, tijdens en na het uitgaan – per subgroep

	aantal glazen voor uitgaan (s.d.)	aantal glazen tij- dens uitgaan (s.d.)	aantal glazen na uitgaan (s.d.)	aantal glazen totaal uitgaans- avond (s.d.)
geslacht	****	*	<i>n.s.</i>	****
man	6.3 (3.4)	5.8 (3.1)	2.7 (2.5)	9.9 (4.9)
vrouw	3.8 (2.9)	4.5 (3.4)	1.0 (0.0)	6.3 (4.0)
leeftijd	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	*
jonger dan 20 jaar	5.7 (3.8)	4.6 (3.5)	1.0 (0.0)	8.0 (5.4)
20-24 jaar	4.7 (3.2)	6.1 (3.4)	2.9 (2.6)	9.5 (4.4)
25 jaar en ouder	4.2 (2.8)	4.3 (2.0)	-	6.7 (3.8)
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	-	<i>n.s.</i>
westers	4.9 (3.4)	5.4 (3.3)	2.3 (2.3)	8.5 (4.8)
niet-westers	5.6 (2.7)	3.6 (2.4)	-	7.1 (3.7)
woonplaats	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
Hilversum	5.2 (3.6)	5.4 (3.4)	2.2 (2.4)	8.8 (4.8)
andere plaats in G&V	4.8 (2.6)	4.0 (2.0)	1.0 (0.0)	7.5 (4.3)
elders buiten G&V	3.8 (3.1)	6.0 (3.9)	5.0 (-)	8.1 (5.2)
student	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
ja	5.2 (3.5)	5.5 (3.5)	2.0 (2.3)	8.8 (4.9)
nee	4.2 (2.6)	4.6 (2.4)	3.5 (2.1)	7.2 (4.1)

Tabel 3.8 cannabis voor, tijdens en na het uitgaan

	TOTAAL (n = 155)
totaal uitgaansavond (voor, tijdens en/of na)	
gebruikt	9.2%
aantal joints (s.d.)	1.9 (2.1)

Tabel 3.9 cannabis voor, tijdens en na het uitgaan – per subgroep

	geblowd totaal uitgaansavond
geslacht	<i>n.s.</i>
man	11.7%
vrouw	6.7%
leeftijd	*
jonger dan 20 jaar	17.2%
20-24 jaar	3.1%
25 jaar en ouder	6.7%
etniciteit	<i>n.s.</i>
westers	8.6%
niet-westers	16.7%
woonplaats	<i>n.s.</i>
Hilversum	8.2%
andere plaats in G&V	10.3%
elders buiten G&V	12.0%
student	<i>n.s.</i>
ja	10.5%
nee	5.3%

Tabel 3.10 xtc-pillen voor, tijdens en na het uitgaan

	TOTAAL (n = 155)
totaal uitgaansavond (voor, tijdens en/of na)	
gebruikt	2.0%
aantal pillen	0.8 (0.4)
hoeveel MDMA totale uitgaansavond?	
gemiddeld (s.d.)	185.0 (77.8)
mediaan	185.0
weet ik niet	33.3%

Tabel 3.11 cocaïne voor, tijdens en na het uitgaan

	TOTAAL (n = 155)
totaal uitgaansavond (voor, tijdens en/of na)	
gebruikt	3.2%
voor, tijdens of na ten minste ¼ gram	80.0%

Tabel 3.12 amfetamine voor, tijdens en na het uitgaan

	TOTAAL (n = 155)
totaal uitgaansavond (voor, tijdens en/of na)	
gebruikt	2.6%
voor, tijdens of na ten minste ¼ gram	50.0%

Tabel 3.13 lachgas voor, tijdens en na het uitgaan

	TOTAAL (n = 155)
totaal uitgaansavond (voor, tijdens en/of na)	
gebruikt	2.6%
aantal ballonnen (s.d.)	4.0 (2.8)

Tabel 3.14 andere middelen voor, tijdens of na het uitgaan

	TOTAAL (n = 155)
MDMA-poeder	
gebruikt totaal uitgaansavond (voor, tijdens en/of na)	0.6%
ghb	
gebruikt totaal uitgaansavond (voor, tijdens en/of na)	0.0%
ketamine	
gebruikt totaal uitgaansavond (voor, tijdens en/of na)	0.7%
4-FA	
gebruikt totaal uitgaansavond (voor, tijdens en/of na)	0.6%
slaap- en kalmeringsmiddelen	
gebruikt totaal uitgaansavond (voor, tijdens en/of na)	2.6%

Tabel 3.15 gebruikerstype

	TOTAAL (n = 155)
gebruikerstype⁴⁷	
nuchteren	19.2%
drinkers	72.6%
blowers	2.7%
peppers	5.5%

Tabel 3.16 gebruikerstype – naar geslacht en leeftijd

gebruikerstype	man	vrouw	<i>p</i>	leeftijd			etniciteit			
				< 20 jaar	20-24 jaar	≥ 25 jaar	<i>p</i>	westers	niet- westers	<i>p</i>
nuchteren	13.3%	25.4%	<i>n.s.</i>	33.9%	11.5%	6.9%	*	18.7%	25.0%	<i>n.s.</i>
drinkers	77.3%	67.6%		55.4%	82.0%	86.2%		72.4%	75.0%	
blowers	4.0%	1.4%		3.6%	1.6%	3.4%		3.0%	0.0%	
peppers	5.3%	5.6%		7.1%	4.9%	3.4%		6.0%	0.0%	

Tabel 3.17 gebruikerstype – naar etniciteit en woonplaats

gebruikerstype	etniciteit			woonplaats			
	Hilversum	elders G&V	buiten G&V	<i>p</i>	student	werkend	<i>p</i>
nuchteren	16.1%	20.7%	26.1%	<i>n.s.</i>	20.0%	16.7%	<i>n.s.</i>
drinkers	75.3%	72.4%	65.2%		71.8%	75.0%	
blowers	3.2%	0.0%	4.3%		2.7%	2.8%	
peppers	5.4%	6.9%	4.3%		5.5%	5.6%	

⁴⁷ Nuchteren: geen alcohol gedronken, niet geblowd en geen andere drugs gebruikt. Drinkers: wel alcohol gedronken, maar niet geblowd en geen andere drugs gebruikt. Blowers: wel cannabis gebruikt (eventueel ook gedronken), maar geen andere drugs gebruikt. Peppers: ecstasy (of MDMA-poeder), cocaine en/of amfetamine gebruikt (eventueel ook gedronken en geblowd).

Tabel 3.18 naar huis na het uitgaan⁴⁸

	TOTAAL (n = 155)
niet zelf rijden	
lopend	12.0%
taxi/uber	9.4%
openbaar vervoer	20.0%
meerijden auto	7.2%
meerijden anders	4.5%
totaal	34.4%
zelf rijden	
fiets	52.9%
brommer/scooter	4.0%
auto/motor	3.8%
totaal	65.6%

Tabel 3.19 verkeersdeelname en middelengebruik

	niet zelf rijden (n = 52)	fiets (n = 91)	auto/brommer (n = 8)	<i>p</i>
alcohol tijdens uitgaan				
niet gedronken	17.6%	17.8%	62.5%	**
1 à 2 glazen	23.5%	11.1%	12.5%	
meer dan 2 glazen	58.8%	71.1%	25.0%	

⁴⁸ Meerdere antwoorden mogelijk. Totaal 'niet zelf rijden' heeft zich uitsluitend lopend verplaatst en/of door anderen laten vervoeren. Totaal 'zelf rijden' is (ook) zelf met fiets, brommer en/of auto naar huis gegaan.

4 Polygebruik

Tabel 4.1 polygebruik stimulantia (recente gebruikers)

	recente gebruikers (n = 53)
soort middel	
ecstasy	24.5%
cocaïne	3.8%
amfetamine	3.8%
ecstasy + cocaïne	15.1%
ecstasy + amfetamine	15.1%
cocaïne + amfetamine	0.0%
ecstasy + cocaïne + amfetamine	37.7%

Tabel 4.1 polygebruik stimulantia, 4-FA en ketamine (recente gebruikers)

	recente gebruikers (n = 57)
soort middel	
stimulantia	47.4%
ketamine	1.8%
4-FA	5.3%
stimulantia+ ketamine	19.3%
stimulantia+ 4-FA	17.5%
ketamine+ 4-FA	0.0%
stimulantia+ ketamine+ 4-FA	37.7%

5 Kopen en prijzen XTC-pillen, cocaïne en amfetamine

Tabel 5.23 kopen van XTC-pillen, cocaïne en amfetamine (recente gebruikers)

	XTC-pillen (n = 47)	cocaïne (n = 30)	amfetamine (n = 30)
gekocht laatste jaar			
06-dealer	29.8%	33.3%	16.7%
dealer thuis	23.4%	6.7%	20.0%
in het uitgaansleven	4.3%	10.0%	3.3%
internet	-	3.3%	-
dealer op straat	6.4%	-	3.3%
anders ⁴⁹	8.5%	3.3%	10.0%
TOTAAL	59.6%	46.7%	48.3%

Tabel 5.24 prijzen van XTC-pillen, cocaïne en amfetamine⁵⁰

	XTC-pillen (n = 28)	cocaïne (n = 14)	amfetamine (n = 14)
prijs per pil/gram			
gemiddeld	€ 4.61	€ 46.73	€ 8.31
(s.d.)	(2.38)	(8.51)	(4.21)
mediaan	€ 5	€ 50	€ 7

⁴⁹ De antwoorden van respondenten vielen allemaal onder een van de volgende twee categorieën: (1) 'via vrienden/kennissen/bekenden' of (2) 'via via'.

⁵⁰ In de clubsurveys van 2005 en 2013 zijn afzonderlijke prijzen voor 06-dealers, dealers thuis en dealers in het uitgaansleven gevraagd. De hier getoonde prijzen zijn het gemiddelde hiervan.

BIJLAGE B

DRUGSTESTSERVICE

Tabel 1	monsters aangeboden bij Jellinek Preventie Hilversum.....	116
Tabel 2	vorm aangeboden monsters per middel	116
Tabel 3	vorm aangeboden monsters per middel (vervolg).....	116
Tabel 4	werkzame stoffen aangeboden monsters per middel.....	117
Tabel 5	werkzame stoffen aangeboden monsters per middel (vervolg)	117
Tabel 6	dosering (milligram) aangeboden monsters.....	117
Tabel 7	dosering (volumepercentage) aangeboden monsters (vervolg)	117
Tabel 8	prijzen aangeboden monsters per middel	118

Tabel 1 monsters aangeboden bij Jellinek Preventie Hilversum	
	2017
2C-B	11
4-FA	16
4/5/6-APB	4
amfetamine	17
cocaïne	15
DMT	1
GHB	4
ketamine	10
LSD	4
MDA	1
mefedrone	3
methylone	2
MXE	1
XTC/MDMA	109
anders	4
TOTAAL	202

Tabel 2 vorm aangeboden monsters per middel				
	ecstasy	cocaine	amfetamine	ketamine
pillen	90%	-	-	-
	98			
poeders	7%	100%	100%	100%
	8	15	17	10
kristallen/staafjes	3%	-	-	-
	3			
vloeistoffen	-	-	-	-
papertrips	-	-	-	-

Tabel 3 vorm aangeboden monsters per middel (vervolg)				
	GHB	LSD	2C-B	4-FA
pillen	-	-	100%	56%
			11	9
poeders	-	-	-	38%
				6
capsules	-	-	-	6%
				1
vloeistoffen	100%	-	-	-
	4			
papertrips	-	100%	-	-
		4		

Tabel 4 werkzame stoffen aangeboden monsters per middel⁵¹

	XTC-pillen	MDMA-poeder	cocaïne	amfetamine	ketamine
uitsluitend stof waarvoor gekocht	92%	88%	20%	59%	80%
	76	7	3	10	8
voornamelijk stof waarvoor gekocht	5%	-	73%	6%	-
	4		11	1	
uitsluitend of voornamelijk andere stof	-	13%	-	35%	-
		1		6	
overig	4%	-	7%	-	20%
	3		1		2
niet geanalyseerd	16	-	-	-	-

Tabel 5 werkzame stoffen aangeboden monsters per middel⁵² (vervolg)

	GHB	LSD	2C-B	4-FA-pillen	4-FA-poeder
uitsluitend stof waarvoor gekocht	100%	75%	88%	63%	83%
	4	3	7	5	5
voornamelijk stof waarvoor gekocht	-	-	13%	13%	17%
			1	1	1
uitsluitend of voornamelijk andere stof	-	-	-	25%	-
				2	
overig	-	25%	-	-	-
		1			
niet geanalyseerd	-	-	3	1	-

Tabel 6 dosering (milligram) aangeboden monsters⁵³

	N	min	max	gemiddeld	standaarddeviatie
XTC-pillen	80	39	230	161	41
GHB (mg/ml)	4	481	529	504	20
2C-B-pillen	8	8	15	11	2
4-FA-pillen	6	94	150	130	21

Tabel 7 dosering (volumepercentage) aangeboden monsters⁵⁴ (vervolg)

	N	min	max	gemiddeld	standaarddeviatie
MDMA-poeder	7	76	79	77	1
cocaïne	14	19	86	65	18
amfetamine	8	57	72	65	11
ketamine	8	50	83	73	11
4-FA-poeder	6	76	81	79	2

⁵¹ Zie hoofdstuk IV voor uitleg over de categorisering.

⁵² Zie hoofdstuk IV voor uitleg over de categorisering.

⁵³ Met uitsluitend of voornamelijk MDMA als werkzame stof.

⁵⁴ Met uitsluitend of voornamelijk MDMA als werkzame stof.

Tabel 8 prijzen aangeboden monsters per middel

	2017
XTC-pillen - prijs per XTC-pil	€ 4.19
aantal met prijsopgave	79
MDMA-poeder - prijs per gram	€ 19.25
aantal met prijsopgave	8
cocaïne-poeder - prijs per gram	€ 44.73
aantal met prijsopgave	15
amfetamine-poeder - prijs per gram	€ 6.44
aantal met prijsopgave	16
ketamine-poeder - prijs per gram	€ 20.00
aantal met prijsopgave	10
2c-B-pillen - prijs per 2c-B-pil	€ 3.71
aantal met prijsopgave	7
4-FA-pillen - prijs per 4-FA-pil	€ 4.96
aantal met prijsopgave	7
4-FA-poeder - prijs per gram	€ 17.83
aantal met prijsopgave	6

LITERATUUR

- Acker MB van (2009)** *Gezondheidspeiling volwassenen 2008. Resultaten van de gezondheidsenquête onder inwoners van 19 tot 65 jaar in de regio Gooi en Vechtstreek*. Bussum: GGD Gooi en Vechtstreek.
- Acker MB van, Mérelle SYM & Overberg RI (2009)** *Gezondheidspeiling senioren 2008. Resultaten van de gezondheidsenquête onder inwoners van 65 jaar en ouder in de regio Gooi en Vechtstreek*. Bussum: GGD Gooi en Vechtstreek.
- Acker MB van (2013)** *Gezondheidspeiling 2012. Resultaten van de vierjaarlijkse gezondheidsenquête onder inwoners van 19 jaar en ouder in de regio Gooi en Vechtstreek*. Bussum: GGD Gooi en Vechtstreek.
- Acker MB van & Laméris I (2014)** *Resultaten van het EMOVO-onderzoek 2013/2014 onder tweede- en vierdeklassers van het voortgezet onderwijs*. Bussum: GGD Gooi en Vechtstreek.
- Acker MB van & Laméris I (2016)** *Resultaten van het EMOVO-onderzoek 2015/2016 onder tweede- en vierdeklassers van het voortgezet onderwijs*. Bussum: GGD Gooi en Vechtstreek.
- Acker MB van & Laméris I (2017)** *Resultaten Gezondheidspeiling 2016 onder inwoners van 19 jaar en ouder in de regio Gooi en Vechtstreek*. Bussum: GGD Gooi en Vechtstreek.
- EMCDDA/Europol (2009)** *EMCDDA–Europol joint publications No 1. Methamphetamine: a European Union perspective in the global context*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- EMCDDA (2015)** *New psychoactive substance in Europe. An update from the EU Early warning system*. Lisbon: EMCDDA.
- Koning R & Niesink R (2013)** Nieuwe Psychoactieve Stoffen (NPS): niets nieuws onder de zon. *Verslaving* 9(1): 47-59.
- Nabben T, Luijk SJ & Korf DJ (2018)** *Antenne 2017. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 29).
- Rijnbeek A (2017, 24 november)** Gooise scholen in actie tegen zuipende jongeren. *NOS*.